

BESEDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Janez Trdina

Pri pastirjih na Žabjeku

O M N I B U S

BESeDA

Janez Trdina

PRI PASTIRJIH NA ŽABJEKU

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-264-5

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

Pastirji so me gledali pisano in nezaupno, dokler jim nisem kupil češenj. Po cesti jih je pripeljal mož poln voz, za deset krajcarjev so se jih fantje nazobali, potem se ulegli na travo in mi rekli, da mi bodo povedali odslej vse, kar jih bom vprašal. Jaz se usedem na miljski kamen in jim velim, naj mi povedo kaj o kačah, ker sem neizrečeno radoveden slišati kaj novega o golazni, katere se nahaja toliko na tem pogorju, da je sprejelo morebiti ravno od njih svoje čudno ime. Večina pastirjev odgovori, da ne vedo ni sami dosti in da je še to, kar jim je znano, tako nespametno, da ni vredno praviti. To so vraže, kvante, čenče starih bab, katerim ne verjemo in če bi jim jih prišel potrdit sam angel z nebes. Trije dečki, doma na Kalu, Jožek, Tonček in Jernejček, pa jezno zavrnejo tovariše, kaj mi obetajo vse povedati in se tako hitro skuajajo, in me prosijo, da naj le pazljivo poslušam, bodo mi razložili vse natanko, kako moč imajo kače in kaj so že ljudem dobrega in hudega storile. Vse morebiti ne bo res, dosti reči pa je dokazanih, kajti so jih čuli od mater, tet, starih mož in drugih takih ljudi, ki bi se raje v jezik vgriznili nego zlagali.

Prvi se je oglasil kodrolasi, brhki Tonček. »Kače,« veli, »so grde in hude živali in kako ne, saj vemo, kako je preklel Bog prvo kačo v rajju. Adamu je dejal: ‚Ti si boš služil kruh s potom svojega obraza,‘ kači pa je rekel: ‚Ti, zapeljivka, se boš vse večne čase po tleh plazila in lizala človeški pot.‘ Toda kače ne živijo samo od pota; kar je nam vsakdanji kruh, to so njim tiste jagode, ki jim pravimo kačje jagode. Te jagode so tako strupene, da gorje tistemu, ki se jih nazoblje. Naša soseda Urša je pojedla, ko je bila še otrok, ne več kakor dve ali tri, ker jih ni poznala, pa se ji je strašno v glavi zmešalo. Vrtela se je kakor pijana in padla na tla, da se je vsa pobila, in to ji še zdaj včasih pride. Jezičnice klepetajo, da se je napila v hramu, naša dekla, ki je služila pri nji dve leti, pa se strašno jezi na opravljivke in veli, da bi prisegla, če bi bilo treba, da ji prihaja ta zmotnjava od kačjih jagod. Urša je vina od mladih nog tako navajena, da se ji ne bi zmešalo, ko bi ga polokala cel čeber. Ali kače ljubijo pa tudi naše sladke, rdeče jagode in se dostikrat po njih pasejo. Včasih te jagode grdo smrde, ta zoprni duh se jih prijemlje gotovo od kač; nekatere so na pol objedene ali pa sem ter tja izdolbene, vidi se, da so zasajale vanj zobe kače, ali so jih zopet pustile, ker jim niso dišale. Dišale jim pa niso zato, ker so se bile razcvetele v nedeljo. Nedelje se boji hudič, pa tudi njegova bližnja žlahtnica in prijateljica kača. Kdor gre brat jagode, mora dobro paziti, da ne sto-

pi na kače. Jaz se pa kar nič ne bojim, ker vem, kaj treba storiti, da človeka ne piči. Prve tri jagode, katere utrgam, vržem čez levo ramo v goščavo in pravim: ‚Na, kača, bero in lezi naprej!‘ Tako naredim vselej in še nikoli se mi ni pripetilo kaj žalega. Samo enkrat sem pohrustal tudi prve tri jagode sam, pa sem kmalu slišal, da je blizu mene nekaj zašumelo in sem se tako ustrašil, da sem jo popihal kar precej domov.«

O teh nejnunaških besedah se pastirji na vse grlo zakrohotaajo, Tonček zardi in osupne, da se mu govor pretrga. Mesto njega začne pripovedovati šegavi Jožek, ki je že tako komaj pričakal, da pride na vrsto. »Kače,« pravi on, »žro ne le pot, kačje in rdeče jagode, ampak še veliko drugih bolj izdatnih stvari: polže, žabe, miši in včasih tudi človeško srce. Pastir zaspi brez skrbi, češ po tolikem prostoru ni mogoče, da se mi kravice razgubé, kakor bi trenil pa švigne nanj kača, mu razgrne srajco, razgrize prsi in odnese srce. Revež se prebudi, čuti, da mu nekaj manjka, ali ne ve, kaj, in tako začne hirati in peša in peša, čez pol leta ga neso na pokopališče. Zoper to izgubo ne pomaga noben zagovor, nobeno zelišče. Tako sem slišal dostikrat praviti, ali mislim, da je ta bosca, če ne na obe nogi, pa vsaj na eno. Vprašal sem gospoda kaplana, če so kdaj kaj takega čuli, pa so se mi strašno zasmeli in rekli: ‚Jožek, ti si tako pameten dečko, pa se ne domisliš neumnosti take vere!‘ Jaz sem de-

jal: ‚Saj res, zanaprej ne bom tega več verjel, ampak bom pravil take reči le kakor nekako basen, da se z njo kratkočasim.‘ Gospod so rekli: ‚Prav imaš — kratkočasnike ljudje radi poslušajo, Bog pa jim tudi ne zameri, da le v take kvante ne stavimo vere.‘ In zato bom povedal sedaj še katero.

Nedolžnega kače ne pičijo. V glavi nosijo zvonček. Tisti, ki je nedolžen, sliši zvončkljati in precej ve, da se mora varovati. Kdor je pa storil že kak težek greh, ne čuje nič in kača ga prav lahko piči in tudi umori, če ne pride o pravem času človek, ki ume pik zagovoriti. Treba je znati neke skrivnostne besede, z njimi in z blagoslovljeno vodo se odžene oteklina v štiriindvajsetih urah in pičeni je otet. Gospodje to taje in trdijo, da je pik zato tako lahko zagovarjati, ker se nahaja v teh krajih prav malo strupenih kač. Gospodje govore resnico v vseh drugih rečeh, ali v tej se strašno motijo. Oni malo lazi-jo po grmovju in, če se katerikrat šetajo po hostah, kako bi jih neki mogla ujesti kaka žival, ko nosijo tako visoke in trde škornje. Mogoče pa je tudi, da beže kače pred njimi že od daleč, ker vohajo blagoslove, katerih se boje kakor hudič križa. Jaz že mislim, da so kače vse strupene, še martinček; ali martinček samo spomladi, kadar se zbudi. Takrat plane v prvo živo stvar, ki jo zagleda, in jo pika tako dolgo, da izbruha ves strup. Potem ni več nevaren, človek ga sme držati v roki in mu ne stori nič.

Kuščar sicer ne pika, ali pastirjem se ga je treba vendarle bati. Na paši dostikrat zaspe. Če kuščar to zapazi, zleze za kožo ali pa skozi odprta usta v želodec, pa stane težko, se ga zopet znebiti.

Prave kače imajo različna imena, so belouške, pa voži, pa rjavke in debeloglavke, pa gadi in modrasi, ki so najhujši. Belouške sem videl največkrat pri Potoku. Praviijo, da znajo dobro plavati. Kadar se kdo koplje, naj dobro gleda, da se mu kača ne ovije okrog nog; mogla bi ga potegniti v globočino, kar se je že marsikateremu zgodilo. Tudi mene je že preganjala, pa sem ji ušel in se nisem šel nikoli več na tisti kraj kopat. Povodne kače pase tisti zelenkasti metulj, ki mu pravimo kačji pastir. Koder letajo taki pastirji, se kače gotovo kje tam blizu nahajajo, ali v vodi ali pa v grmovju. To je znamenje, da ni varno tam ob vodi hoditi ali se kopati. Voži se drže radi hiš in polja. Te kače so najmanj hudobne. Kdor jih ne preganja, mu ne store nič žalega, še rade ga imajo, če jim da kaj jesti. Voži so človeške kače. Vsak človek ima svojo zvezdo in svojo kačo. Kadar se utrne kaka zvezda, mora tisti umreti, čigar je bila. Ravno tako človek umre, če ubije kdo njegovo kačo. Zato so me doma že včasih svarili, da naj voža na miru puščam, da se ne bi pripetilo komu kaj hudega. Rjavke in debeloglavke so tiste, katere vidimo najbolj pogosto v našem Žabjeku. Posebno se jih je bati ob nedeljah in praznikih. Kdor ne gre k maši,

gorje mu, ako se nameri na kačo. Take dni se obešajo rade po drevju, pa je sila nevarno tresti jabolka ali kako drugo sadje. Kakor bi trenil, pade kača za vrat in piči. Ob šmarnih dnevih, to je o veliki in o mali maši, so kače tako srdite, da se opleto okoli glave še človeku, ki stoji pod kakim sadnim drevesom čisto mirno, da ga nič ne trese. Pastirjem dela ta golazen še druge nadlege. Fantje ne pazijo na vsak korak svoje živine, krava se zarine v goščavo in tam se ji oklene kača vimena in jo pomolze, da ne ostane v njem ne kaplje mleka. Mati prej govore: ‚Nocoj bomo jedli mlečno kašo,‘ ko pa gredo mlest, ne iztlačijo iz krave ne toliko, da bi bilo vredno oblizniti prste. Včasih pomolze kača po pet, šest krav zaporedoma. Kadar se napolni mleka, se izkozla in izprazni in začne na novo sesati. Kolikokrat tožijo gospodinje in dekle, da krave nimajo nič mleka. Kako ga morejo imeti, ko so kače nanj tako lakomne! Tudi s tem se ne pomaga vselej, da se pusti živina doma v hlevu. Kača jo najde, če bi jo prav pod streho skrili. Najbolj čudno je to, da kačam ne diši mleko vsake krave. Naša mavra se je pasla sama bogve koliko potov v hosti in grmovju, kjer vse mrgoli teh pošasti, pa se je ni nikoli nobena pritaknila; mleka ima zmerom toliko, da ga ne moremo pojesti.

Kača ne prizanese nobenemu človeku, ali najhuje sovraži Cigana. Vedno ga zalezuje, da bi ga piknila. Cigani to vedo, zato žvečijo vsi tobak in srkajo iz pip žlindro.

Kači se nobena reč tako ne gnusi kakor duh tobaka. Če ga začuti, zbeži tisti hip. To je vzrok, zakaj Ciganom ne more škoditi, dasiravno noč in dan po njih preži.

Kačo ubiti ni težko, ali ne koristi vselej. Človek jo mora znati tudi s poti spraviti. Nekateri nataknejo mrtve na kak kol, ki ga postavijo blizu ceste, menda zato, da se pobahajo s svojim junaštvom. Pa kaj se lahko zgodi? Na kačo sede muha, se nasrka njenega strupa, leti naprej, piči človeka in človek mora od pika muhe ravno tako umreti kakor od kačjega. Drugi, ki jim je to znano, pa zakopljejo mrtvo kačo v zemljo. Kmalu jo zavohajo druge kače in jo brž izližejo. Preden zajde sonce, že pride oživiljena nazaj na zemljo in je še bolj srdita, kakor je bila pred smrtjo. Najpametneje je ubito kačo sežgati. Taka ne oživi nikoli več in dim je drugim kačam tako zoprni, da zapuste za zmerom celo obližje pogorišča. Groza nas je vseh kač, ali se ne vojskujemo radi z njimi. Če jo zagledamo, se ognemo, razen če nas je več skupaj in imamo v rokah močne palice ali dosti kamenja blizu. Takrat seve udarimo po njej in jo razsekamo, drugače pa malokdaj. Ali gada ne moremo videti živega, kakor ne on nas; med njim in pastirji ne neha nikoli vojska. Pa saj govore zanj še gospodje, da je res strupen. Kadar kdo zavpije: ‚Gad, gad!‘, ala tečemo od vseh strani skupaj. Mrcina se repenči, piše, žvižga, se meče za nami, ali nam bogme ni kos. Najlepši je boj, kadar skoči in ga pre-

strežemo v zraku s krepelci. Preden bi se naštelo do deset, ga tako obdelamo in razmlatimo, da ni mogoče spoznati, da so bile capice, ki leže sem ter tja po tleh, še pred petimi minutami smrtonosen gad, ki ni bežal še pred nobenim sovražnikom, ker se ta peklenšček nikogar ne boji. V Žabjeku se prikazujejo gadje dveh vrst. Nekateri se plazijo potuhnjeno med razvalinami in po mokrotnih dolih senčnatih dobnav. Drugi pa ljubijo, ravno narobe, prav prisojne kraje, gola rebra in razpokano skalovje. Ti so veliko hujši in bolj strupeni od onih. Slišimo jih skoraj vsak dan sikati in žvižgati. Pravijo, da gad mrzi družbo, kar pa ni res. Tamle gori na oni kopici se jih greje včasih po deset skupaj. Gadov strup je že mnogo ljudi končal, ali vendar nikakor ne umori vsakega. To je, vidite, takole. Druge kače pikajo z jezikom, ki ni nič drugega kot želo, ali žela ne puščajo v rani kakor čebele, ampak ga izmaknejo, preden se jim izdere. Tako želo ima tudi gad, ali njegovo je manj ostro, ga ne more zasaditi tako globoko, da bi brizgnil strup v notranje žile, ki peljejo do srca. Kogar tedaj upiči gad z jezikom, ne umrje lahko, razen če je tako božja volja. Človeku oteče prst, včasih tudi cela roka, ali v osmih dneh vse zopet splahne, prejšnje zdravje se mu povrne. Vse kaj drugega pa je, če gad uje. Zobe ima ostre kakor šivanka. Zadere jih v meso, do korena razmesari srčne žile tako nemilo, da je človek v dveh dneh mrtev, ako ne pride o

pravem času kak zagovornik ali pa kaka druga taka pomoč. Na Gorjancih raste roža, ki ozdravi gadov ugriz hitro in popolnoma. Kos so mu tudi nekateri doktorji. V Novem mestu živi možiček, pravijo mu Vipavček. Ta Vipavček se ne boji gadov čisto nič, dal se jim je nalašč ves opikati in oklati, ljudje so mislili, zdaj zdaj ga bo konec. Doktorček pa se jim je smejal. Na rane je dajal neko mast in je popil polič nekake zelene vode in še oteklo mu nič ni. Najboljše zdravilo je gadova mast, ali mora biti skuhana v blagoslovljeni vodi, drugače ne pomaga vselej in vsakemu. Ta mast se je v lekarnah nekdam prav drago plačevala. Kdor je prinesel dobro rejenega gada, je dobil zanj cekin. V Žabjek je bil prišel neki Gorenjec in je lovil gade v precep in jih je toliko nalovil, da si je kupil za stržene denarje hišo v Ljubljani. Sedaj pa gospoda ne mara več za gadovo mast, si misli: ‚Nas v mestu ne bo gad pičil ne ujedel, kmet pa naj le pogine, če si ne ve pomoči sam, briga nam je zanj!‘ Ko bi se prodajala v lekarnicah blagodatna gadova mast, ne bi se čulo za toliko nesreč, ki jih naklanja gadov strup. Ali tudi jaz velim, da se kmetom prav godi, da umirajo od pika in ujedi. Zakaj pa so tako nemarni, da si te masti sami ne priskrbe. Gadov je toliko, da bi je lahko imela vsaka hiša poln lonec, pa ne bi bilo treba klicati na pomoč drugih doktorjev in zagovornikov, ki sami dostikrat nič ne razumejo.

Gad je strašna kača, groza vseh groz pa je modras, dobro, da jih je tako malo. Jaz še nisem nobenega videl, tudi drugih pastirjev le malokateri. Mi niti ne bi vedeli, kakšen da je, ko nam ga ne bi popisali starejši ljudje. V njihovi mladosti jih je moralo v Žabjeku dosti biti, da ga tako natanko poznajo. Modras je kosmat in debel kakor šticelj. Na glavi mu štrli rdeč greben in nekoliko rožičkov. Če bi ga človek dalje časa gledal, bi umrl od strahu, tako neznansko je grd in pošasten. Ali ima želo in zobe ali ne, mi ni znano, to pa vem, da jih ne potrebuje. Modras umori že s samo slino. Dvajset, tudi trideset korakov daleč pljune v človeka, ki se zdajci zgrudi, premetava nekoliko trenutkov po tleh in v neskončnih bolečinah pogine. Strupenosti modrasove sline ne odvrne noben zagovor, nobeno zdravilo, pri edinem Bogu je rešitev.

Ali kakor je modras tudi silen, si ga kače vendarle niso hotele izvoliti za kralja. Postavile so si kraljico, in ta kraljica je glasovita bela kača. Da je bela, ji kaže že ime. Mogočna je nad vse druge, toda ne s strupom niti s svojo ogromno velikostjo, ampak z neko drugo notranjo močjo, da je ne more premagati in ukrotiti noben zagovor in celo noben blagoslov. Nekdo je bil našel v tej gori neizmeren zaklad. V globoki jami je stal železen čeber in ta čeber je bil do vrha poln rumenih zlatov, velikih kakor majolikino dno. Za te denarje bi se bila kupila Ljubljana, kaj ne Novo mesto. Dišali so možu sla-

je, ko lačni mački rdeča klobasa. Hotel jih je vzdigniti, ali mu niso dale kače, ki so jih varovale. Okoli čebra je ležalo kač celo grmado. Mož misli, misli, nazadnje se domisli. Šel je v Zagreb učiti se v črno šolo. V črni šoli se je naučil vseh umetnij in coprnij. Znal je delati in odvracati točo, znal je tudi zagovarjati kače. Pride nazaj v Žabjek, da dvigne zaželeni zaklad, in sede pred jamo, v kateri je stal čeber s cekini, in začne moliti vse latinske, vlaške in turške zagovore, katerih so ga naučili v Zagrebu. Iz jame se začne motati kača za kačo in bežati proč, da je ne ubije zagovor. Mož stopi v jamo in prime za čeber. Kakor bi trenil, pa se ga oklene bela kača, katera se ni zbala njegovih kletev in molitev, in bela kača zapiska, da se je zatresla vsa ta gora, in na ta pisk se vrnejo tudi one kače, ki so bile pobegnile, in sedaj so reveža tako raztrgale in razjedle, da ga ni ostalo drugega ko kupček belih kosti in lasje. Taka se je godila prej in pozneje tudi marsikateremu drugemu lakomniku. Na isti način so poginili vsi, ker niso mogli prekosati bele kače. Zdaj, gospod, sem vam povedal vse, kar sem kdaj čul o kačji zalegi. Kakor sem kupil, tako sem prodal, priložil in odložil nisem nič. Če ni vse res, naj odgovarjajo tisti, ki so me tako naučili.«

Z velikim veseljem sem poslušal Jožka, ki mi je pravil svoje vednosti in opazke tako lepo po vrsti in z milim glasom kakor kaka nežna mestna gospodična. Starejši

pastirji so se mu posmehovali in metali vanj popke rož in male kamenčke, da mu nagajajo, kar ga pa ni niti jezilo niti zmešalo ne za trenutek. Jernejček pa je mencial z nejakim trupelcem sem ter tja po travi. Videlo se mu je, da s tem, kar čuje, ni povse zadovoljen. Ko Jožek preneha, pogleda ga na pol prijazno, na pol zabavljivo in mu veli: »Mar misliš, da si omolil gospodu res ves kačji roženkranc? O, saj ga nisi ne, nekatere češčenamarije, veš, si izpustil, te bom pa nadopolnil, če ne boš hud, jaz. To si že pozabil omeniti, da piči čebela za devet muh, sršen za devet čebel, kača za devet sršenov, gad za devet kač, modras za devet gadov, bela kača pa za devetindevetdeset modrasov. Tudi več drugih važnih reči ti je ušlo iz spomina. Dostikrat mislimo, da vidimo kačo, pa ni kača, ampak hudič, ki se prikazuje najbolj pogostoma v podobi kačji. To je pglavitni vzrok, zakaj so nam kače tako nevarne in strašne. Kadar tiči v njihovi koži hudič, se človek zastonj upira, cel regiment vojakov ne bi nič opravil. Kdor se hoče zapisati vragu, gre v gozd, iz grma smukne proti njemu kača, pa naredita pogodbo, on proda svojo krščeno dušo, kača mu pa začne nositi denar, da mu ga nikoli ne zmanjka. Pri nas obogati samo tisti, ki zadene veliko v loteriji, ki zna delati bankovce in pa tak, ki najde zaklad. Ne velim, da ni tudi takih zakladov, ki se smejo ogreniti brez greha; to so denarji, ki so jih nekdanji bogatini zakopali, pa niso nikomur razodeli,

kam. Takih zakladov pa je dandanašnji že jako malo. Potrebni ljudje so prebrskali in prevohali že vse podrtine, zapuščene kleti in druga taka nahodišča.

Zdaj obogati le še tisti, ki naredi zavezo s hudičem. Hudič ve za vse dragocenosti pod zemljo, če jih ni, pa jih že pritira od drugod. Spremenivši se v kačo, zaslepi druge ljudi, da ga ne morejo poznati. Kadar tedaj kdo to grdavš ugleda, je vselej dobro, zaznamovati se s svetim križem. To znamenje prepodi satana precej, kar sem že jaz sam skusil. Ležala je ostudna pisana kača ravno na sredi steze, ki vodi v Prečno, in se ni ganila, čeravno me je videla. Jaz sem se koj domislil, da je morda to hudič, in sem se prekrižal in kača je o tej priči smuknila v goščavo in zginila. V naši okolici je več takih hudobnežev, ki so se zapisali kači — hudiču, da jim nosi denar. To se pripoveda za bogatega Žura muhaberskega, za dva bahača dobrniška in celo za rajnkega raškega fajmoštra. Dekle so ga enkrat zapazile, ko je božal na vrtu dolgo kačo. Gospod si je nakopičil strašansko bogastvo, zdaj so lahko uganile, kdo mu ga je navlekel, in obšla jih je taka groza, da so mu še tisti dan odpovedale službo.

Pa tudi če kača nima v sebi hudiča, je ni varno gledati, človeka začne boleti od tega glava in ga boli cele kvatre. Nekateri naleze tudi kačji pogled, da gleda ravno tako zlobno kakor kača. Ta pogled pa je mnogim že tudi prirojen in takih se je treba bati in ogibati, vtisnil jim ga je

sam Bog v svarilo ljudem, da ne trpe od njih škode. Kačjih oči je dosti videti. Ima jih n. pr. v Bršlinu Langerjev oskrbnik Vindišar, tisti grabljivi švepec, čigar baba ne gre nikoli v cerkev, ker je nekake druge vere, menda pe-slajinarske. Po kačje zijajo vsi biriči in dacarji, gotovo zato, ker jemljó v take službe samo poredne in nepoštene dedce. Pred štirinajstimi dnevi je hlačalo okrog našega vrta pet ali šest škriccev, da popišejo in cené našo zemljo, pravzaprav pa zato, da nam namažejo večje davke. Naš oče so precej vedeli, po kaj so prišli, pa so dejali: ‚Treba je tem falotom le v oči pogledati, pa se človek brž preveri, da ne kujejo za kmeta nič dobrega.‘ Jaz sem te besede slišal in sem šel nalašč mimo škricmanov, da jih vidim. Ko sem jim zazrl v oči, sem se kar zganil. Tako osorno in potuljeno kakor oni ne gleda niti kača.

Zdaj pa čujte, kdaj in zakaj je dobila od Boga kača tako hude oči! Mati božja in sv. Jožef sta morala z malim Ježuščkom pobegniti v Egipt. Popotovali so skoz strašne puščave, kjer in bilo ne kaplje vode ne zelene bilke. Od lakote, žeje in truda so onemogli in popadali na zemljo. Sveti Jožef zasadi popotno palico v pesek in zdihne: ‚O, ko bi hotela ti, ljuba palica, postati košato drevo!‘ In še tisti trenutek se je spremenila palica v zeleno, košato drevo, s katerega je viselo vse polno sočnih in sladkih jabolk. Sveta družina se ohladi, nahrani in okreпча. Približa se kača, zadiše ji lepa jabolka, rada bi

jih pojedla sama. V Ježuščka, ki je zagriznil ravno v posebno krasno jabolko, pogleda s tako strastno jezo in zavistjo, da so se ji kar oči napele in zavrtele. Ježušček se ozre nanjo in veli: ‚Te oči naj ti ostanejo v spomin tvoje zlobe, in tvoj pogled naj sprejme in nosi vsak, čigar duša bo podobna tvoji.‘

Zdaj pa mi je prišla na misel še neka druga prigodba. Kačje truplo je, kajne, hladno, skoraj mrzlo, ali pa veste zakaj? V sv. evangeliju se bere, da je šel Jezus v puščavo in se je v njej štirideset dni postil. To je bilo v zimski čas, ko vsa narava spi in leže otrpnjene tudi kače. Jezus je bil usmiljen za ljudi pa tudi za živali. Našel je odrevenelo kačo in kača se mu je smilila in dejal si jo je v nedrje, da jo ogreje. Pogreta kača se zave in predrami, ali se zbudi v njej tudi stara hudobija. V zahvalo je Jezusa pičila. Njemu seve ni to nič škodilo, ali nehvaležnost ga je tako usrdila, da je kačo preklel in dejal: ‚Večno zimo boš čutila zanaprej ti in tvoj rod‘ — in tako se je tudi zgodilo. Kače se hodijo zastonj gret na sonce, truplo jim ostane hladno, naj bo poleti ali pozimi. To, gospod, so tiste češčenamarije, ki jih je blebetavček Jožek izpustil. Če ve kdo še kaj drugega, naj odpre usta. Moja torba je prazna.«

Jernejček umolkne in gre zavračat kravo, ki je ušla s pašnika na veliko cesto in se zatelebala tu v dva velika vola, ki sta vlekla s težo navkreber sod metliškega vina.

Tonček vpije za njim: »Torbo si danes slabo založil, v moji je še dovolj novega in morebiti tudi nekoliko mi-kavnega, saj slabša od tvoje ne bo moja roba. Jaz se n. pr. spominjam, da sem dostikrat čul, da kače nikoli ne crknejo niti od kake bolezni niti od starosti, poginejo samo tiste, ki jih pobijejo ljudje, druga pa nobena. Kače imajo v svojem brlogu demant — tak kamen, ki sveti ponoči, da se vidi pri njem vse kakor podnevi. Kadar zbole ali se postarajo, gredo lizat kamen pa jim kmalu odleže. Ta kamen je vreden več ko vse zlato in srebro. Človek, ki bi se ga polastil, bi bil prvi bogatin tega sveta, nikoli ne bi bolehal in živel bi dalje nego Matuzalem. Ali do zdaj, kar vem, se to ni še nikomur posrečilo.

Zdaj bom pa razložil, zakaj se imenuje Žabjek Kačja rit. Med Trebnjim in Žužemberkom se dvigajo gore. Na eni teh gora je stala kmečka hišica. Gospodar in gospodinja sta imela samo enega sina. Sinu se je reklo Marko. Marko je bil jako priden in pobožen deček. Ko je dopolnil deseto leto, je šel v Trebnje k sv. obhajilu. Po sv. obhajilu je šel domov in se zgubil v hosti. Prišel je do velike jame. Šel je v jamo in korakal naprej in naprej, dokler je prišel do visokih vrat. Na obeh straneh vrat so stali črni stebri in odzgoraj je videl druge črne stebre, ki so viseli navzdol in se dotikali skoraj stebrov, molečih kvišku. Iz vrat je pihala po eni plati mrzla sapa, da bi bil Marko kmalu zmrznil, po drugi plati pa je pihal vroč

veter, ki bi ga bil skoraj sežgal; prav po sredi bilo je mirno, niti mrzlo niti vroče. Marko gre po sredi vrat in stopi v strašno temno klet. Dolgo ni mogel nič videti, nič razločiti. Ko so se mu oči teme navadile, zagleda pred sabo črn most. Most je bil po sredi gladek kakor miza, ob krajih pa nabit z velikanskimi žebliji. Nad mostom visoko gori sta se bliskali dve ogromni sekiri, obrnjeni ena proti drugi. Marko ide varno po sredi črnega mosta in dospe v dolgo, bolj ozko votlino, ki je imela trde stene kakor iz železa. Iz te dolge votline je prišel v velikansko brezno. V tem breznu je videl mnogo prečudnih reči: videl je na eni strani tri stoječe maline, na drugi strani pa brez števila stop, ki so tudi stale, in še veliko drugega, ali nikjer ni zapazil žive duše, ne človeka ne živali. V zaupanju v Boga je korakal srčno dalje in zmerom dalje. Prehodil je še razne druge jame, votline in preduhe. Truden od dolgega pota se je hotel usesti, kar zagleda v svoje čudo in veselje luč belega dne, ki je padala s silne višave v globočino, v kateri se je nahajal. V tej svetlobi je sedel mož s sivo brado pri železni kadi, okoli katere je gorel ogenj. Starček vpraša Marka, kdo je in od kod in kaj za božjo voljo ga je privedlo v to podzemeljsko strahoto. Marko pove, da je bil pri sv. obhajilu, da je domov grede zablodil in priblodil sem nevede in nehote, da se je vedno nadejal, najti kake duri, skoz katere bi mogel priti na zrak in popotovati nazaj proti domu, kjer ga gotovo že težko

in skrbno pričakujejo. Popisavši čuda, na katera se je nameril pod zemljo, prosi častitega moža, da mu pomore iz globočine in pokaže pot v domačijo. Ves strmeč ga starec posluša, objame in mu veli s trepetajočim glasom: „Sreča, stokratna sreča zate, da si pri Bogu v milosti, da si nedolžen in se ti lesketa bela oprava tvoje čistosti po prejetem sv. obhajilu lepše nego nebeškim angelcem. Ko bi bila tvoja duša omadeževana le z najmanjšim grehom, bi bil na žalosten in grozen način poginil. Vedi, da nisi popotoval po zemeljskih jamah in predorih, ampak skozi truplo najstrašnejše kače, tiste požrešne zveri, kateri pravimo zmaj ali lintvern, ki uničuje, kadar je prosta, ne posameznih ljudi, ampak kar cele vasi in doline. Tega zmaja je priklenila božja previdnost v sredi Gorjancev, tam je škripal in se repenčil veliko sto let, dokler se mu je posrečilo, da se je odtrgal od verige, predrl goro in prigrmel na svetlo. Gorjance je pretresel takrat s tako silo, da se je porušila cerkev sv. Elije, kakor da bi bila iz prhkega peska, ne pa iz najtrjega kamna. Sveta jeza prime sv. Elija, pridirjal je na ognjenem konju in se začel z zmajem vojskovati. Boj je trajal dolgo, ali niti peklenške moči niso kos svetnikom. Sv. Elija vrže zmaja iz zraka tako silovito, da so se tla pod njim vdala in se je pogreznil globoko v zemljo. Zdaj sproži svetnik puščico in puščica predere zemljo in prikuje zmaja za trebuh k skali, v katero se je zapičila. Zver, vsa izranjena, se je vila

in rjovela, ali od skale se ni mogla odtrgati. Bila je tedaj vnovič zakopana, edini gobec je dobival nekoliko zraka, zarivši se v eno tistih podzemeljskih votlin, katerih se nahaja tako mnogo po naših hribih. To prigodbo sem pač dostikrat slišal ali se nisem zanjo brigal, še manj pa se zaradi nje kaj varoval. Hodil sem v nižje in višje šole in postal zdravnik. Sit posvetnega hrupa, sem si izvolil stan puščavnika in sem prebival dve uri od Trebnjega v samotnem gozdu, stanujoč v mali kolibi, ki sem jo stesal s svojimi rokami in žulji. Po hostah in planinah sem iskal zdravilnih zeli in pomagal rad brez plače bolnikom, ki so me prosili za pomoč. Sicer sem prebil svoje dni v molitvi in živel sploh po puščavniško. Po naključju pridem enkrat do prostorne jame in zvedavost me je gnala, da grem vanjo in jo pregledam. Ta jama je bila ravno tista, v katero si zašel ti. Ali jaz grešnik nisem bil tako srečen. Ko sem prišel do tistih vrat, se stebri, dolnji in gornji, sklenejo in me primejo. To, ljubi Marko, niso pravi stebri, ampak zmajevi zobje. S sikom, zamolklo donečim, me vpraša pošast, zakaj sem prišel iskat svoje smrti. Jaz se prestrašim, da se po vsem životu tresem, in prosim zmaja, da naj prizanese ubogemu zdravniku, ki hodi po brlogih samo zaradi dobrih zeli, da pomaga z njimi bolnim revežem. Zmaj se veselo zakrohota in pravi: Če si pravi zdravnik in umeš ozdraviti moje rane, te pustim živega, ali mi moraš priseči, da me ne boš

ostrupil, ampak se na vso moč trudil, da mi potolažiš bolečine in mi grde rane, kolikor se da, zaceliš. V smrtnem strahu storim prisego in odslej se mi zmaj ni nikoli več grozil, pomenkoval se je z mano prav prijazno, kolikor je takim besom mogoče, in mi razodel marsikatero skrivnost narave, katere prej nisem poznal. Smem se mu šetati, kolikor hočem, po osrčju in po celem truplu. Tukaj pri zadnjem koncu nad repom, kjer je prebila Elijeva puščica skoz zemljo in kačo luknjo, sem si izkopal kotiček, da v njem molim, spim in kuham v tejle kadi zdravila. Rane so težke in mnoge, tak velikan potrebuje več in močnejših zdravil nego kak človeček, ali posel mi napreduje, zmaj je z mano zadovoljen. Posebno mu tekne spanje, zato uživa najraje zeli, ki delajo dremoto. Tako dolgo je še ni nikoli potegnil kakor danes: spi že gotovo kakih dvanajst ur, če ne še več. Če bi bil našel ti zbujenega, ne vem, kako bi se bila pogledala. Raztrgati te, kakor pravim, ne bi bil smel, ali nekoliko bi te bil nemara vendarle pestil in strašil. Zdaj ti moram popisati svojega bolnika malo bolj natanko. Najprej nikar ne misli, da je zmaj hudič ali hudičev sluga. To nikakor, on je v božji službi, Bog ga rabi za kazen grešnikom, kadar prikipa hudobije do vrha in postanejo splošne. Do dobrih nima nikakove oblasti nikdar, niti ne, če je izpuščen. Po svoji podobi je žival in še kakšna! Le pomisli — nad Trebnjim mu leži glava, rep pa tu pod Žabjekom,

dva streljaja od Bršlina. Dolg je tedaj tri ure hoda. V nekaterih rečeh pa se od drugih živali popolnoma razlikuje. Dokler je pod zemljo, ne žre nič, razen če mu prinese kak založek naključje. Tudi prekосуje z razumnostjo vsako žival, deloma še človeka. Dasiravno se ne more skoraj ganiti, ve dobro, kako strašno se na svetu pregrehe množijo, kako sleparijo Prečenčani, pijančujejo Mirnopečani in vasujejo Trebanjci. Tudi mu je znano, kdaj sme pričakovati rešenja iz te ječe. Povedal mi je, da takrat, ko v teh treh duhovnijah ne bo nobenega poštenega moža več, bo razjedla rja Elijevo puščico in on bo planil iz tal in razdejal vse tri fare in potem še dalje vihral, dokler se bo poveznil nanj Sv. Kum. Skratka bodi rečeno: on zna in ve vse, kar koli je ljudem teh krajev namenjeno. Groza strese človeka, če pomisli na polom, ki bo nastal, kadar puščica odjenja. To bo huje ko sodni dan. Da so tisti debeli stebri njegovi zobje, sem že povedal. Kadar je zbujen in na svobodi, mu šviga iz ene polovice pljuč plamen, ki užge vsako reč kakor strela, iz druge pa mu piha tak mraz, da mora od njega vse pozebsti. Še kadar spi in je uklenjen, hoče ta dvojna sapa človeka kar zadušiti, kakor si sam začutil. Kar se ti je zdelo črn most, ni most, ampak jezik. Hudodelnika zgrabi najprej z zobmi, potem ga mane z jezikom in obdeluje obenem s sekirama, ki padata nanj neprenehoma, potem ga potisne skoz goltanec, ki se je zdel tebi

dolga ulica, in pahne v brezno, ki je njegov želodec. Tu ga vrže pod mlinski kamen ali pa pod stope. V enem treh malinov, katere si videl, se bodo mleli prečenski sleparji, v drugem mirnopeški pijanci, v tretjem trebanjski babjeki in z njimi bržkone tudi malopridne žene in vlačuge. Stope pa bodo tolkle graščake, davkarje in druge kmetiške zatiralce. Ta smrt bo bolj strašna, ker jih stope ne bodo zmečkale naenkrat, ampak jim drobile vsak ud posebej. To bo kosilo, da se bo hudiču gnusilo. Kdor bi menil, da zmaj, kadar spi, grešniku ni nevaren, se grozno moti. Zobje, sekire, jezik in želodec ga starejo tudi brez njegove volje in zavesti, kakor mašine, ki so nalašč za to ustvarjene. Zdaj, preljubi Markec, sem ti odkril, koliki nevarnosti si utekel brez škode in celo brez straha, kajti mirni vesti se ni bati nič. Poslušal si me pomno, zdaj se nadejam, da boš s tako voljo delil tudi mojo preprosto južino. Jedla bova polhe, lešnike in gobe, drugih dobrot se v to dobo ne dobi v Žabjeku.'

Starec pripravi južino in Marko posega pridno, kakor da osem dni ne bi bil nič zalagal. Ko se nasitita, zadene starec dečka za vrat in veli: 'Drži se čvrsto, luknje sem že vaju, upam, da bova priplezala na površje brez nesreče.' Mož gre v luknjo, z nogama se upira v stene, zgoraj si pomaga z rokami in pleči, v kratkem prikobacata na vrh oba zdrava in neopraskana. Zdravnik pokaže Marku stezo, ki vodi na veliko cesto, in mu želi srečen

pot. Dečko je zdaj bolje pazil in ni več zašel. Domači so ga sprejeli tem prisrčneje, ker so se bili zanj že zbal, da ga ne bi bila razdrapala kaka divja zver ali pa se mu bila pripetila kaka druga nezgoda. To je začetek imena Kačje riti. Od konca se je reklo gotovo: Kačji rep, ker stoji Žabjek nad repom kače — zmaja. Kak bedak pa je dejal: Rep je zadaj, zakaj se ne bi govorilo raje Kačja rit. Hriba se je to abotno in nečedno ime prijelo tem laglje, ker si zapomnijo ljudje zmerom prej kaj neumnega nego kaj pametnega.«

Ta čudna pripovedka ni zanimala samo mene in otrok, ampak tudi večje pastirje, tem bolj, ker je niso še nikoli prej slišali. Jeli so me popraševati, če je mogoče, da se nahajajo na svetu take grozovite zveri in, če jih ni, kar se jim močno dozdeva, kako so si mogli ljudje tako rogavilasto basen izmisliti. Po daljšem pomenku pravi Jožek: »Da se pod Žabjekom ne nahaja nikakov zmaj, dokazujejo mi očitno tele tri reči: prva je, da sta južinala zdravnik in Marko polhe, polhi pa ne žive tod, ampak na Gorjancih in v Bukovju. Druga je, da mi je tista jazbina, katero je naredil s puščico sv. Elija, nekoliko znana. Metal sem vanjo že kamenje. Ali ta luknja je kriva in se ne more po nji plezati in na dnu ni prostora za zmaja, ampak teče potok, ki so ga že nekateri slišali šumeti. Tretja pa je, da bi po tej pravljici ležala mrcina v Žabjeku še dandanašnji. To pa nikakor ne more biti, ker je

zdaj votlina prazna, to se pravi, ne ravno prazna: izvolile so si jo za brlog naše navadne kače, da delajo v njej železo. To se vidi iz pripovedke, ki sem jo slišal ni zdavnaj pri Kovačevih.

Bil je preprost, reven Podgorec. Imel je premoženja eno ped vrta, dve pedi vinograda, tri pedi njive, zraven pa eno kozo, eno mačko in enega petelina. Žena mu veli: ‚Ljubi moj mož, ti sam vidiš, da imava tako malo, da ob tem ne moreva živeti oba. Poberi se tedaj od hiše! Če obogatiš, piši pome ali pridi sam nazaj in živela bova srečno midva in tudi otroci, če nama jih bo Bog dal.‘ Podgorec pravi: ‚Ljuba žena, ti si bila zmerom pametnejša od mene, tudi zdaj vidim, da imaš prav, jaz grem, ostani z Bogom!‘ Podgorec je šel in prišel v Žabjek. Kmalu najde veliko jamo in koraka vanjo. Šel je dolgo dolgo, gotovo dobro uro. Prišel je v prostorno klet. Skozi klet so tekle tri vode: Temenica, Prečna in Potok, na sredi kleti pa je gorel velik ogenj in nad ognjem je visel ogromen kotel, v katerem so kuhale kače železo. Podgorec vpraša kače: ‚Kaj delate?‘ Kače vele: ‚Me kuhamo železo. Naredile smo ga že za pol gore, naredile bi ga še za drugo polovico in Žabjek bi stal potem na samem železu. Kdor bi ga kopal, bi obogatel, ali delo se nam je začelo ustavljati, ker nam zmanjkuje masti.‘ Podgorec pravi: ‚Kače, povejte mi, kako in iz česa delate železo, pa vam bom priskrbel masti, kakršno boste poželele.‘ Kače

vele: ‚Za železo potrebujemo tri reči, tri zabele, vsake reči troje, vsake zabele po eno, tri vode, tri prsti, tri zeli. Ena voda je težka, ena je mehka, ena je rezka; ena prst je krhka, ena je prhka, ena je voljna; ena zel zbija, ena razbija, ena pobija. Vse to vržemo v kotel in zabelimo s človeškim potom, s človeškimi solzami in s človeško krvjo. Vode, prsti in zeli dobimo, kolikor hočemo. Tudi pota se nateče dovolj z delavnih ljudi in solze se nikoli ne posuše v očeh zatrtih kmetov in njihovih stradajočih otrok in otožnih žená. Za človeško kri pa nam je huda sila. Turčin že davnaj ne hodi v naše kraje, drugih vojsk pa ta dežela ne vidi. Le sem ter tja, ali jako poredko, se potolčejo kaki pijanci. Zadnjo kri smo dobile v Mirni peči, ko je ubil brat brata, in pa na Kalu, ko je zaklal sin očeta. Taka mast da najlepše železo, ali je ni kmalu iztakniti. Kaj nam pomaga, da se domačini med sabo le grdo gledajo in preklinjajo, ko so pa take mevže, da se nečejo daviti in moriti. Blagi mož — zdaj vidiš našo potrebo, dobodi nam človeške krvi in ti bomo pokazale, kje ti je odpreti rudnik, da obogatiš hitro in brez velikega truda.‘

Podgorec je lakomen bogastva, ali se zboji kačjega poželenja in pravi: ‚Ne zamerite, kače, da vam ne morem izpolniti vaše besede. Brez sile in greha mi ne da nihče svoje krvi. Jaz pa nisem ubijalec, ampak pohlevna duša, ki se ves tresem, kadar vidim kak pretep. Če

vam morem ustreči in pomagati kako drugače, sem pripravljen, ker bi si zaslužil rad kak krajcar.' Kače se spogledajo, si namignejo in pravijo: ‚Nam seve bi bilo ljubše, ko bi nam prinesel krvi kar se da hitro, ali ker vidimo, da za ta posel nisi rojen, bomo kaj časa počakale. Veš, naredimo pa tako pogodbo. Kadar umrješ, pridemo k tebi na mrtvaški oder in ti izsrkamo kri, ravno tako tudi tvoji ženi in tvojim naslednikom. Dokler boste živeli, se ne bo nobenemu nič zgodilo. Po smrti je pa menda vseeno, če izpijemo kri me ali če ostane za črve. Bolelo vas ne bo ne tako ne tako.' Podgorec gleda debelo in si misli: ‚Ali so to neumne kače, s takimi se da baratati.' Brez obotave naredi s kačami pogodbo, da bo smel on precej začeti kopati železo, one pa bodo smele posrkati kri njemu, njegovi ženi in vsem naslednikom, brž ko pomrjo, brez ovire in nadlege.

Podgorec se vrne ves vesel domov in pove ženi, kako dobro je opravil. Veselila se je tudi ona, da bo po tako pusti ceni obogatela. Hišo z vrtom, vinogradom in poljem sta prodala za deset bokalov vina, zaklala sta kozo in petelina in se prvokrat v svojem življenju pošteno pogostila in do sitega najedla. Pustivši mačko v Podgorju, sta se preselila v Žabjek in začela kopati. Železo sta dobivala tako čisto, da ga ni trebalo nič plaviti, od vseh strani so začeli dohajati kupci in razvažati krasno železo. Podgorec je postal prvi bogatin dolenjski, Bog mu je

podaril tudi obilo zdravih otrok, on in ona sta imela vsega, kar sta poželega, bila sta srečna. Ko sta umrla, se je zdelo otrokom sicer grdo in gnusno, da so jima kače popile kri, ali so se utolažili. Tekli so jim dnevi v obilnosti vseh dobrot pa se niso dosti brigali za to oskrumbo. Tako so živeli tudi njihovi otroci in vnuki. Rodovina je silno narasla, ali bogastvo se ni kar nič zmanjševalo, ker se je navrpalo železa, kolikor se je hotelo. Preteklo je sto ali dve sto let. Podgorčevi nasledniki so imeli silne črede krav in ovac, ki so se pasle v Žabjeku. Bogati domačini niso varovali živine sami, najemali so tuje pastirje. Gospodarji in njihovi otroci so prišli le včasih malo pogledat, kako opravljajo pastirji službo. Med temi otroki pa je bil eden tako priden in bogomolen, da so mu rekli vsi angelček. On ni maral, kakor njegovi bratje, da bi doma sedel in dobro jedel in pil. Najraje je hodil v Žabjek na samotno trato pa je pokleknil in molil goreče za vse ljudi in tudi za duše rajnkih. Po dolgi molitvi začuje enkrat prežalostno ječanje in jokanje. On se ozira in ozira in ne zapazi nič. Jok in stok se sliši vedno večji, vedno žalostnejši, ali dolgo časa ni bilo mogoče zaslediti, od kod dohaja. Angelček prosi Boga, da bi mu razodel to skrivnost, in mu obljubi, da hoče jokajočim revam pomagati. Zdaj začuti, da done ti tožni glasovi izpod zemlje. V bližnji goščavi najde jamo in v nji stopnice, po katerih se je šlo navzdol. Angelček se priporoči Bogu in

koraka brez straha po stopnicah v globočino. Po dolgem korakanju dospe v črno cerkev. V cerkvi je stalo vse polno bledih, v črno oblečenih ljudi obojega spola, ki so tako milo jokali in zdihovali, da so oblile dečka vroče solze. Ko ga ljudje zagledajo, nehajo, kakor bi trenil, plakati in ječati, popadajo na kolena in zavpijejo s povzdignjenim glasom: ‚Večna ti hvala, usmiljeni Bog, da si nam poslal odrešenika.‘ Najstarejši med njimi, ki je bil najbolj bled, upaden in objokan, se približa angelčku in veli: ‚Tu, moj sladki vnuk, vidiš pred sabo svojega nesrečnega deda, ki je iz lakomnosti po bogastvu zapisal kačam vir življenja, kri svojo in svojih naslednikov. S svojo neumno pametjo se nisem domislil, kako strašno se pregreši tisti, ki proda le najmanjši del tega, kar je prejel od Boga v življenju in kar je namenil Bog po smrti naši materi zemlji. Železo, s katerim smo obogateli jaz in moji otroci in vnuki, je z našo krvjo ne le kupljeno, ampak iz nje deloma celo storjeno. Zakrivili smo neskončno nespodobnost in hudodelstvo, posebno jaz, ki sem dal prvi zgled, ki sem začetek vaše rodovine in bogatije. Ker smo grešili le iz slepote, ne pa z vednostjo in zlobnim namenom, nas dobrotljivi Bog ni zavrgel v peklo, ampak nas je obsodil v tele podzemeljske temnice, da se tu kesamo in žalujemo, dokler pride k nam kak nedolžen, njemu posebno ugoden vnuk, da nas odreši. Ta blagoslovljeni vnuk si ti, ki te zovejo po pravici angelčka. Prosimo te,

pojdi k duhovnim gospodom in jim povej, kaj si videl in slišal. Gospodje bodo že sami vedeli, kaj jim je storiti, da podele mir in raj našim ubogim dušam.' Brez pomude zapusti angelček votlino in se napoti k duhovnom. Ker so ga poznali, kako je svet in resničen, so mu verjeli in pokleknili in prosili Boga, da bi jih razsvetlil. Po njegovem navdahnjenju so zbrali veliko procesijo in jo peljali v Žabjek. Goro so blagoslovili, potem pa začeli zidati še tisti dan pod njo cerkev. Bila je taka gorečnost, da so nosili kamenje vsi ljudje in tudi duhovniki. Ta hram je današnja cerkev prečenska, kamor hodijo k božji službi. Ko je zazvonilo prvokrat k maši in se je razlegel don po vsem Žabjeku, je prišel čas rešitve Podgorcu in njegovim naslednikom. Angelček je šel po maši v njihove prejšnje temnice in jih je našel prazne. Od takrat niso več hodile kače srkat kri Podgorčevih vnukov, ali obenem je jel pešati njihov železni rudnik, čez nekoliko let so kopanje opustili. Kače pa zdaj ne stradajo več krvi. Skoraj vsak mesec se čuje, da so kje koga ubili, brez krvi ne prejde noben cerkveni shod, noben predpust, noben semenj in nobena večja veselica. Pa se tudi vidi, da kaj izda. Kače kuhajo železo prav pridno, drugače se ga ne bi dobilo v Žabjeku na toliko krajih. Ali, gospod, ker vem, da ste z gospodom kaplanom znani, vas lepo prosim, da me jim nikar ne zatožite, da sem vam to pripovedoval. Gotovo bi se mi zopet smejali in me morda še

kaj ošteli, da sem še zmerom tako vražen. Čudno bi bogme res bilo, da bi nam železo mesile kače. Prav lahko sam vem, da se to ne verjame.«

O teh besedah se Tonček zakrohota: »O kako se pa delaš že spet modrega. Naklobasal si nam tako, da je noben konj ne bi nesel, zdaj jo pa pehaš od sebe, kakor da bi bil odrastel že bogve kdaj tem otročarijam. Jaz sem hotel povedati še katero drugo, pa si se ti prav po nepotrebem vmes vtaknil in jel žlobudrati, zakaj se ne sme verjeti moji pravljici. Če bi hotel jaz prerešetariti tvojo, bi našel v njej še več kakor tri prazne — vsaka beseda je laž. Ko bi te slišal kak Podgorec, da jim tako zabavljaš, bi ti že dal. Taki bedaki nikoli niso bili in nikoli ne bodo, da bi prodajali svojo kri. Vrt, vinograd in njivo si menda ti sam izmeril, da veš tako natanko, koliko pedi so imeli. Žabjek sem prehodil bogve kolikokrat gor in dol, po preko in po dolgem, poznam vsak štor in grm, ali tistih tvojih stopnic nisem nikjer videl niti zanje slišal . . . «

Tonček se je bil vnel in je hotel pobijati še dalje Jožkovo povest. Jaz pa sem se zbal, da se ne bi začel med dečki kak resen prepir, ki bi utegnil vso to zabavo skaltiti in razdreti, zato sem malega kritika ustavil in ga jel miriti in blažiti. Rekel sem, da v takih rečeh glavna lastnost ni resnica, ampak kratkočasnost. Obe pravljici, kateri smo čuli, pa sta bili tako prijetni in mični, da gre

lepa hvala obema, njemu in Jožku. Ker je prišla zdaj zopet nanj vrsta, ga prosim, da naj mi napravi tako veselje kakor s prvo še s kako drugo pripovedko. Tonček utolaži jezo in veli: »Povedal bom to, kar sem že prej mislil, kdo je Kačji pastir, ki ga vidijo včasih ob kaki hudi uri jahati nad Žabjekom. Ta pastir je Anžinov Blaž. Stari Anžin imel je samo enega sina, tega Blaža. Ljubil ga je bolj kakor samega sebe, in to ni bilo prav. Bog mu je poslal hudo kazen. Prišli so v Žabjek popotni ljudje, trgovci, in so prosili Anžina, da bi jih prenočil. Anžin jih je vzel pod streho in jim pripravil večerjo in posteljo. Šli so spat v izbo, v kateri je spal tudi Blaž. Ali to noč Blaž ni mogel zatisniti oči, poslušal je ves zamaknjen trgovce, ki so popisovali tuje dežele, kako so lepe in bogate, in tuje ljudi, kako so pametni in srečni. Tudi so ga nagovarjali, da bi šel z njimi in se prepričal sam, da govore v vseh rečeh resnico. Blaž pozabi otročjo dolžnost, ostati pri starem očetu, in pobegne s trgovci, preden se naredi še dan. Ko Anžin zapazi, da so mu popotniki ugrabili sina, ga obide žalost, da hoče že obupati, še bolj pa ga prime jeza, da so mu povrnili postrežbo s tako grdo nehvaležnostjo. Ko ga togota ne more miniti, vzame kol, se postavi na cesti, koder so hodili ljudje, in ubije vsakega trgovca, ki je prišel iz tujih krajev v Žabjek. Ker ni mogel dobiti krivcev, se je maščeval nedolžnim. Preteklo je več let, število ubitih je naraslo že do petdeset, glas o

razbojniku Anžinu in groza njegovih del je šla po vseh deželah, noben tujec se ni drznil popotovati čez Žabjek. Anžin je bil starec plešeglavec in sivobradec, ali jeza je dajala tako moč njegovim rokam, da ga niti junaki in korenjaki niso mogli ustrahovati.

Anžinov Blaž pa je hodil vesel po belem svetu in je kupčeval z vsakim blagom in si prikupčeval premoženja, da sam ni vedel koliko. Ko je tako obogatel, se mu je jelo tožiti po domu in starših pa je natovoril blago na trideset parizarjev in šel z njimi žvižgaje, ukaje in prepevaje proti domu. Pripeljal je blago do Mirne peči, v Mirni peči pa mu veli krčmar: ‚Blaž! Ostani pri nas, v Žabjeku te čaka strašen razbojnik, ubil je še vsakega tujca, ubil bo tudi tebe.‘ Blaž se nasmeje in pravi: ‚Nameril sem se že dostikrat na tolovaje in se jih nisem bal, ne bojim se niti tega.‘ Blaž gre čez Žabjek, Anžin vidi Blaža, Blaž vidi Anžina, ali leta so oba tako spremenila, da se ne poznata. Anžin dvigne kol in mahne, ali Blaž ujame kol v roke, ga iztrga starcu, zavihti in pravi: ‚To ne more biti božja volja, da bi ubijal kdo Anžinovega Blaža, ki se povrača domu z obilnim blagom, da razveseli z njim očeta in mater.‘ Preden še izusti te besede, udari neznanega očeta s kolom po glavi in ga zruši na zemljo. Z umirajočim glasom zakolne Anžin: ‚O, da bi kače pasel tak sin, ki ubije svojega očeta.‘”

Zdaj Blaž spozna, kaj je storil, in pade k očetu od groze in kesanja. Dal ga je prelepo zakopati, potem pa je romal od cerkve do cerkve, od spovednika do spovednika, ali noben duhoven mu ni mogel dati odveze. Napoti se nazadnje v Rim k papežu, ki ima oblast, odvzeti vsak greh, ako se grešnik resnično skesa in spokori. Blaž pove papežu vse, kar je bilo in se godilo, in ga prosi, da bi mu naložil pokoro. Papež veli: „Pokoro ti je naložil že tvoj umirajoči oče, ko ti je rekel: O, da bi kače pasel tak sin, ki ubije svojega očeta. Kar se tiče mene, ti svetujem samo to, da prodaš vse svoje blago in pošlješ denar vdovam in otrokom tistih trgovcev, katere je pobil tvoj nesrečni oče zaradi tebe. Vsi njegovi grehi so tudi tvoji grehi. Za vsakega ubitega boš pasel kače eno leto in, ko preteče petdeset let, jih boš začel pasti za svoje zadnje, največje hudodelstvo, za umor svojega očeta, da se izpolni njegova poslednja volja in se ti odpro zopet nebeška vrata, ki so se zate s sedmerimi zapahi zaklenila. Za očeta boš pasel kače pet sto let. Kakor bodo trepetali pred tabo ljudje in vse žive stvari, se bo bala takega grešnika tudi smrt, da ti ne bo branila dovršiti pokoro. Kadar jo boš dovršil, ne ostajaj v domačiji! Božje povelje te bode poklicalo onkraj morja med nejeverne zamorce, da jim oznanjuješ sveto vero in za sveto vero med njimi pogineš. S takim služenjem in življenjem boš zabrisal grehe svoje in svojega očeta. Pojdi z Bogom! Trpi z voljo! Po-

sebno pa te svarim, da ne boš dovolil svoji hudobni čredi delati škodo in nadlego nedolžnim otročičem, zapuščenim sirotam in poštenim kmetom.'

Papež blagoslovi Blaža in Blaž se napoti še tisto uro proti domu, ves vnet za izveličanje svoje duše. Ko je prišel na Žabjek, so ga kače že čakale ter se mu poklonile in mu obljubile zvestobo in pokorščino. Bela kača pa se mu ponudi, da ga bo dobro nosila, kadar jo bo račil zajahati. Tako je začel Blaž pasti svojo čudno čredo in jo pase še dandanašnji. Kače ga ne bogajo menda rade, ker store toliko hudega tudi nedolžnim ljudem brez njegovega privoljenja. On sam preganja samo hudobneže in malopridneže. Kadar vrše oblaki s točo, viharjem, gromom in bliskom sem iznad lukenjskega grada, drvi svoje kače proti Hmeljniku, kadar pa pribuči nevihta od Save, jih tira čez Trško goro proti Žabjeku. Vselej jezdi naprej na beli kači, druge kače pa frče urno za njim, od njih in od njega se usipljejo iskre. To gonjo gledati mora biti nekaj strašnega. Jaz je hvala Bogu nisem še nikoli videl. Kako dolgo že Blaž opravlja to službo in kdaj mu poteče, nisem še nikoli slišal. Tako tudi ne vem, če je tisti metulj, ki ga zovemo kačjega pastirja, ta ubogi Blaž ali ne, ali mislim, da ni, ker je teh metuljev veliko, Anžinov Blaž pa je samo eden.

No, Jožek, zdaj ti ne branim. Če kaj imaš, pokaži! Kaj si se potulil in gledaš v tla. Če si zgubil pravljico, bi je

moral iskati v svoji neokretni butici, ne pa v travi. Si me razumel?»

Jožek se zadere: »O ti klepetec ti — pusti me na miru. Toliko premorem še zmerom opolnoči, kolikor ti opoldne. Veš kaj, neizrečeno me mika, da bi tega tvojega Blaža stresel malo za lase, ali gospodu za voljo bom molčal in povedal raje kaj o Srečku in ukleti kraljični. Ta basen je sicer med ljudmi sploh razširjena, ali tukaj je še nismo čuli, zato prosim, me potrpežljivo poslušati.

Živel je, že ne vem kdaj, drvar, ki se mu je reklo Srečko. Srečko so ga zvali zato, ker ga v devetih farah ni bilo tako srečnega in zadovoljnega človeka, kakor je bil on. Žvižgal in prepeval je neprenehoma. Nikoli ga niso videli ne žalostnega ne jeznega. Imel ni čisto nič svojega in delal je težko kar se da, ali dobre volje mu ni mogla skaliti niti revščina niti trudnost. Bil je mlad, čvrst, za potrebo si je prislužil dosti, obilnosti si ni želel, vest mu ni očitala nič, žalil ni nikogar in tudi njemu ni delal nihče sitnosti in nadlege. Hodil je v gozd že veliko let in ni se mu pripetilo nič posebnega. Šel je vsak dan po isti gladki poti tja in nazaj, videl ni nikoli nič novega, nič neznanega. Enkrat, ne vem zakaj, se napoti proti domu po drugi stezi, ki je držala skoz goščavo. Srečko gre in gre in pride do prelepe pisane trate, na kateri je ležala debela kača in sušila cekine. Bila jih je polna cela trata, da se je vse blesketalo. Srečko veli kači: ,Dober večer,

Bog pomozi!’ Kača odgovori: ‚Mladi drvar — ti si prijazen, hočeš denarjev?’ Srečko pravi: ‚Hvala ti za ponudo — nečem. Od denarjev boli glava.’ To reče in koraka naprej, voščivši lahko noč, in pride domov. Drugi dan se vrne po ravno tej stezi, ker ga je mikalo, če je kača svoje cekine že posušila. Zopet veli kači: ‚Dober večer, Bog pomozi!’ Kača pa odgovori: ‚Brhki drvar — ti si prijazen, hočeš lepo deklico?’ Srečko pravi: ‚Hvala ti za ponudo, nečem. Od lepih deklet boli srce.’ To reče in gre naprej in pride domov. Tudi tretji dan se vrne po tej stezi, ker ga je mikalo, kaj mu bo kača še ponudila. Zopet veli kači: ‚Dober večer, Bog pomozi!’ Kača odgovori: ‚Preljubi drvar — ti si prijazen, ali hočeš dobro ženo?’ Srečko pravi: ‚Oh ko bi mi jo Bog dal, bi ga hvalil noč in dan za ta nebeški dar. Pri dobri ženi je glava zdrava in srce veselo.’ Kača mu veli: ‚Blagor tebi, moj sladki drvar, da nisi le srečen, ampak obenem, kar je še več vredno, tudi pameten. Povedala ti bom skrivnost, ki je do zdaj še ni nobeden slišal. Ta skrivnost je, da jaz nisem kača, ampak kraljeva hči. Moj oče je vladal v bogatem in slavnem kraljestvu. Noben sovražnik mu ni bil kos, ali v sreči se je prevzel. Prišel je v naše kraljestvo oznanjat svojo sveto vero sam Jezus Kristus, ali moj oče ga je odtiral od praga in rekel: Premagal sem silne vojske vseh svojih sovražnikov, zdaj pa hočeš, da bi se jaz poklonil tebi, ubogemu tesarju, poberi se proč! Jaz sem stala pri oknu,

sem čula te besede svojega očeta in se smejala. Sreča zame, da sem imela komaj dvanajst let, ko človek ne more še grešiti smrtno. Moj oče je umrl in šel v peklo, mene je Bog pomilostil in spremenil v kačo. Tako prebivam ukleta že veliko sto let v tej goščavi. Moja edina zabava je, da sušim in štejem svojo dedino, te plesnive cekine. Te cekine bom prinesla za doto tistemu, ki me bo odrešil in vzел za ženo. Ko sem videla tvojo čedno postavo in slišala tvoje modre besede, mi je zagorelo srce in sem dejala: O, ko bi bila odrešena, nobeden drug ne bi smel biti moj mož kakor drvar Srečko. Če ne mara za moje cekine, bi maral za mojo pohlevnost in ljubezen.' Ko sliši Srečko te besede, se mu stori milo, kači obljubi, da jo hoče rešiti, ali naj mu pove, kako. Kača veli: 'Spala bom pri tebi tri noči. Prvo noč bom naslonila glavo na tvojo krščeno čelo, drugo noč na tvoja krščena usta in tretjo noč na tvoje krščeno srce. Prvo jutro bo mi odpadla kačja glava in narasla deviška, drugo jutro bom postala devica do pasa, tretje jutro mi bo zginila vsa podoba kačja. Pred tabo bo stala sramežljiva devica, pripravljena iti s tabo v cerkev, da me duhoven krsti in po krstu s tabo poroči. Ali to pa te moram opomniti, da se me ne dotakneš pred tretjim jutrom, drugače gorje meni in gorje tebi. Jaz bi se povrnila nazaj v ostudno kačo, ti pa bi zgubil mirno vest, ki te dela zadovoljnega in srečnega.' Drvar pravi: 'Ne boj se, to je lahko izpolniti, ostal

bom tri noči pri tebi.' Mine noč prva in druga, luna je prelepo svetila, ali Srečko se je premagal in ni kače niti pogledal. Prišla je noč tretja, o polnoči se prebudi Srečko in premišljuje srečo, ki ga čaka. Ko mu pride na misel svarilo uklete kraljične, se nasmeji in pravi: 'Ta skušnjava me bogme ne bo premogla, da bi se dotikal device prej, nego se spremeni v človeka. Kače nisem še nikoli prijel v roke niti je ne bom nocoj. Ali to mi pa ne more škoditi, da jo pogledam in se prepričam, če se je do pasa že res podekličila, saj mi pogleda kača ni prepovedala.' Tako govori sam s sabo in se ozre po tovarišici. Čudo božje, kaka lepa devica mu spi na srcu! Srečko se kar strese od veselja, v glavi se mu zavrti, pozabivši svarilo, zgubivši pamet, objame kraljično in pritisne k sebi. Kraljična pa zajoka milo, da bi bilo kamen omečilo, in tisti hip smukne Srečku izpod rok grda kača in šine v goščavo. Drvar prekolne sebe in svojo pohotnost, ali mu ne pomaga nobeno kesanje in obupavanje. Kače je hodil iskat slednji dan, ali je ni več našel. Odslej je nehal biti Srečko, postal je Nesrečko in ne dolgo po tem je umrl od prevelike žalosti in bolečine po zgubljeni nevesti.

Tako, gospod, se ta reč pripoveduje. Jaz pa menim, če je v njej kaj resnice, da se je pripetila nekoliko drugače. To ve vsak otrok, da so kače vse zvite in hudičeve. Kača, ki se je pomenkovala z drvarjem, bržkone ni bila nikoli kraljična, ampak vedno ista hudobna kača. Zavidala mu

je srečo pa ga je motila s svojimi sleparijami, dokler ga je res prekanila in ugonobila. Ali pa veste, gospod, kaj se mi zdi v tej pravljici najbolj nemogoče? To, da je Srečko drugo noč dobro spal. Ko bi se mu bila kača tiščala lica, ne bi nič rekel, ali slonela mu je na ustih. To noč pa je imela že človeško glavo. Ko bi ležala meni kaka butica na ustih, mislim, da bi se zadušil, ali čeprav ne, to je, če bi se dalo dihati nekoliko skozi nos, zaspati pa gotovo ne bi mogel nič pod tako težo.«

Preprosti ostroumnosti Jožkovi smo se morali jaz in večji pastir prav od srca nasmejati. Jernejček ni pazil dosti na pripovedko, videlo se mu je, da nekaj premišljuje, tudi Tončku ni bilo mar za Jožka, bil nam je pripravil že spet eno in jo hotel brž zvesti. »Jaz,« pravi, »vem pa drugo pravljico, ki je Jožkovi nekoliko podobna, ali samo v eni reči: da spi kača pri človeku, sicer pa je drugače zasukana in konec ni tako žalosten.

Bila sta mož in žena, ki sta imela veliko otrok in dolgov, drugega pa malo. Mož je hodil v hosto pobirat suho vejevje in delat butare. Butare je prodajal, s tem je hranil sebe in družino, ali tako borno, da so jedli večkrat neslano nego slano, nezabeljeno nego zabeljeno. Moža je to grozno bolelo, da ni bil nikoli vesel. Od same otožnosti se mu enkrat v hosti ni ljubilo nabirati vej in delati butarice. Naslonil se je na drevo in je ves dan jokal in zdihoval. Prišla je dolga, tenka kača in ga vprašala, kaj

mu je. Ko ji pove nadloge, veli kača: ‚Niti jaz nisem srečna. Prav sram me je, da sem tako dolga, obenem pa tako suha. Ko bi odebelela, bi se mi dolgost lepo podala, tako pa sem grda, da se sama sebi gnusim. Veš kaj, narediva prijaznost in zavezo. Ti boš pomogel meni, jaz bom pomagla tebi. Jaz potrebujem debelost, ti želiš denar, ti boš mene poredil, jaz pa ti bom nanosila toliko cekinov, da si boš sezidal lahko graščino.‘ Mož pravi: ‚Kača, ni lepo, da se posmehuješ moji revščini. Kako bi pomogel jaz komu drugemu, ki ne znam pomagati niti samemu sebi. Če bi bilo v moji moči, bi poredil raje sebe, svojo ženo in otroke. To mi ne gre v glavo, da bi pasel v hosti kačo, doma pa moji ljudje stradajo. Če si res tako bogata, zakaj si tako dolgo čakala in si nisi kupila krme, ki ti tekne. Za denar dobiš cukra, kofeta in vsako dobroto. Prosim te, nikar se ne bahaj in me ne jezi!‘ Kača veli: ‚Če ne verjameš, poskusiva. Jaz ne zahtevam nič nemogočega in težkega. Pridi ti vsak petek sem k meni spat in za vsako noč dobiš toliko cekinov, kolikor ti jih pojde v nedrje. Ali to te pa svarim, da ne poveš ne ženi ne spovedniku in nobenemu človeku, kam hodiš in pri kom spiš. Če si zadovoljen, daj besedo! Meni se mudi naprej pa se ne morem tukaj s tabo dolgo pomenkovati in pričkati. Danes ti trka na vrata sreča, ne podi je proč, morebiti se ne bo nikdar več pri tebi glasila.‘ Mož se zamisli in pravi: ‚Naj pa bo! Veš, kača, tvojim cekinom ne bom verjel

prej, dokler jih ne bom videl in mi bodo rožljali v žepu, ali če eno noč ne spim doma, me ne bo še konec. V petek tedaj pridem, moreš se zanesti.'

Mož ni imel dosti upanja, kača pa je od veselja kar poskakovala in žvižgala. V petek zvečer pride v gozd od ene strani mož, od druge kača in ležeta spat. Mož je bil sila truden in je brž zaspal. Nadlegovala pa ga je jako neprijetna sanja, zdelo se mu je, kakor da bi ga bila kača pičila v srce. Ko se zjutraj prebudi, pravi: 'Hvala Bogu, da se je sanja zlagala in vstajam živ in skoraj tako zdrav, kakor sem se ulegel. Kača, vidim, mi je že ušla — kaj zlodja pa me tišči na prsih?' Mož skoči pokonci, izza nedrja pa se mu uspe cekinov — gotovo več ko sto, kača je obljubo izpolnila. Pijan od veselja leti mož domov, ali ne pove ženi resnice, ampak ji reče, da je našel zaklad in se nadeja, da se bo dalo še kaj več dobiti. Tako je hodil mož vsak petek v hosto spat in vsako jutro je prinesel domov polne žepe cekinov. Če ga je žena vprašala, kdo mu jih je dal, ji je odgovoril vsak pot, da nahaja še zmerom nove zaklade in da se nadeja te sreče tudi zanjeprej. Žena mu je od konca verjela, pozneje se ji je jelo dozdevati to čedalje bolj čudno, bala se je, da hodi morebiti kam krast, vendar jo je tolažilo to, da se ni čulo nikoli nič za kako večjo tatvino ali za kak vlom. Blodilo ji je tudi po glavi, zakaj ga ni nobeno noč doma ravno v petek. Največje skrbi pa ji je delalo njegovo zdravje. Debeluh ni bil

sicer nikoli, ali tako grozno mršav in upaden kakor zadnji čas pa tudi ni bil, odkar sta se vzela. Najbolj zdelan in bolan je bil videti v soboto, čez teden se je nekoliko okrepčal in popravil, petkova noč pa ga je zopet tako vzela, da je bil še veliko slabejši nego pretečeno soboto. Jel je pokašljevati, polegati, kri pljuvati. Žena je poslala po zdravnika, ali zdravnik je rekel odkritosrčno, da te bolezni ne pozna in ne more ozdraviti. Reva je prosila moža na kolenih, da naj se varuje, da naj ne hodi v petek drugam prenočevat, ali on se ni dal omečiti, lakomnost ga je gonila v hosto, glede zdravja jo je tolažil: 'Te slabosti bodo prešle, saj ne čutim nikakove notranje bolečine, človek se ne sme precej ustrašiti.' Žene pa tako govorjenje ni moglo umiriti, ker je napredovala bolezen tako strašansko hitro in očitno. Pride ji na misel: 'Kaj, ko bi šla v petek večer skrivaj za njim, da bi videla, kam zahaja. Morda najdem vendarle kak pripomoček, da ga rešim.' V petek večer leze bolni mož po svoji navadi v hosto in žena se plazi za njim. Zdaj je videla, kaj mu jemlje moč in življenje. Komaj je bil trdno zaspal, se je privalila ogromna kača, mu odmaknila srajco in začela srkati kri ravno nad srcem. Ko se je napila, mu je dejala za nedrje mošnjo cekinov in šla v goščavo. Še bolj ko velikosti te kače se je čudila žena, da je tako podobna človeku: v glavo in život je bila skoraj taka kakor njen mož, samo bolj močna in debela. To ni bila več tista dol-

ga, suha grdoba, kakor se je bil ubogi kmet z njo pogodil. Vsak petek se je napojila in nasitila izdatne človeške krvi. Medtem ko je mož pešal in hiral, je dala njegova kri kači ne samo zmerom večjo moč in debelost, ampak ji je predrugačila tudi život in postavo. Spreminjevala in prestvarjala jo je čedalje bolj v moža in še kakovega: v hrusta in velikana, kakršnega še svet ni videl. Samo rep je ostal še kačji in roke so jele ravnokar poganjati. Vse druge ude je imela zver pa že popolnoma po človeško razvite in zložene. Žena je šla domov in ni povedala možu nič, kaj je videla. Samo to ga je vprašala, če mu je taka sila, da mora vsak petek nočevati zunaj hiše. On je rekel, da mora, in zdaj je vedela, da sta se tako s kačo pogodila.

Ko pride spet peti večer, mu veli: ‚Ker vidim, da ni drugače mogoče, te nečem več odgovarjati, da ne hodi od doma. Ali pripravila ti bom toplo oblačilo in ti ga položila na život, da se ne prehladiš.‘ Mož je rekel, da mu bo všeč. Žena ujame dve podgani in jima odcedi kri v mehur. Ko je moža oblačila, mu je privezala mehur na srce in mu voščila srečen pot. Mož je spal s kačo, kakor vsak petek, ali zjutraj je našel v mošnji nekoliko manj cekinov, kakor druge krati. Kača se je nasrkala mesto njegove krvi podganje, ki ji pa ni tako dobro dišala in teknila. Tako je žena vsak petek moža oblekla in privezala mu na srce mehur podganje krvi, mož pa je prinesel vsako soboto manj denarjev domov, kar pa žene ni

žalostilo. Gledala je z veseljem, kako lepo se povrača bolniku zdravje, odkar mu kača ne odpija več krvi.

Minilo je več mesecev, žena bi bila rada vedela, kako rede kačo podgane. Šla je zopet za možem v hosto. Mesto trebušne, počlovečene kače se je privlekla k spečemu neka strašno mršava in kilava žival, ki je bila podobna podgani. Ta žival se skobaca možu na prsi in začne sesati iz mehurja. Žena se zahvali Bogu, da ji je bil vdihnil tako dobro misel, in gre domov. Za njo pride mož in ne prinese več ko en sam cekin. Še trikrat je šel v hosto spat. Prvikrat je dobil pol cekina, drugikrat niti toliko, kolikor si zasluži na dan plevica. Grozno nerad je šel tretji pot, žena ga je morala nagovarjati in prositi. Zopet je zaklala dve podgani in jima v mehur odcedila kri. V kri pa je vrgla mišice. Dejala je sama v sebi: ‚Bil bi greh, ko bi neumno nesnago še dalje trpinčila, ki nam je obohatila hišo. Možu je res veliko škodila, meni prizadela dosti skrbi, ali se je za to tudi trdo pokorila. Morale so jo kosti grdo boleti, preden se je iz orjaka prestvarila in stisnila v borno podgano.‘ Mož gre poslednjikrat v hosto. Ko se zbudi, najde v nedrju prazno možnjo, poleg njega pa je ležala crknjena podgana. Tako se je znebil mož svoje sovražnice kače s pomočjo modre žene, lepi cekini pa so mu le ostali. Užival jih je še veliko let v zdravju in veselju.

Jožek, kaj se mi že spet režiš? Moja pravljica, veš, ni ne za toliko, kar je za nohtom črnega, bolj neumna od tvoje in tvoja ne za sled pametnejša od moje. Jernejček, vidim ti na obrazu, da bi rad tudi ti nekaj povedal. Lepo te prosim, začni precej, da se ne bo mogel ta neslani sitnež zraven prištuliti.«

S to besedo je Tonček neizrečeno ustregel Jernejčku, ne razžalivši prehudo zabavljivega, ali vedno potrpljivega in dobrosrčnega Jožka. Jernejček pravi:

»Sem dejal, da moram o kačah še dosti vedeti, ali mi v trdo črepino nikakor ni hotelo priti. Sem dolgo lovil in lovil, ali ravno preden je Tonček končal, sem ujel nankrat ne le eno, ampak dve pripovedki in še nekaj malega drugega. Razložil vam bom, kako je huda kača hotela pogubiti človeka, potem pa, kako je neka druga kača izkazovala prelepo hvaležnost svojemu dobrotniku. Ali kar naravnost pravim že zdaj, da za resničnost te pravljice ne bi dal ne počenega groša.

Kača ni nobena nič prida, jaz ne zaupam niti vožu. Kadar se spomladi vse kače ožive in zbude, naredo velik shod. Na tem shodu se pomenkovajo, kako in komu bodo delale to leto nesrečo, tega pa nikoli ne pretresajo, kako bi komu kaj koristile. Ker dohajajo na to zbirališče tudi voži, je gotovo, da oni niso nič boljši od drugih kač. Pa saj imam dosti zgledov in skušenj, da se je človeku vsake bati, da se ne sme nadejati od nobene nič

dobrega. Grajski hlapec Jakob je skrivaj poslušal, ko so se na svojem shodu pogovarjale. Vsaka si je izbrala katerega, da ga mora letos pičiti. Ena je rekla: ‚Jaz bom grajskega Jakoba ta čas, ko bo med mašo jahal.‘ Jakob se je smejal pretnji in dejal: ‚Ti mojega mesa že ne boš pokusila. Jahati niti ne znam in ko bi tudi znal, jaz hodim k maši v cerkev, v cerkvi pa do zdaj še nisem videl nikogar jahati razen na podobi kakega svetnika.‘ Jakob se je kači smejal in ji kazal osle, ali ne dolgo. O mali maši je na Trški gori shod. Kakor vsako leto je šel Jakob na ta shod tudi letos. Ker je prišel k maši nekoliko prepozno, ni mogel iti v cerkev. Še zunaj cerkve je bila taka gneča, da se človek ni mogel ganiti. Jakob si domisli in spleza na lipo. Zajezdil je debelo vejo in jel moliti. Kača mu šine k nogi in ga piči. Jakob se tako ustraši, da pade z drevesa. Ležal je več tednov, dokler mu je pomogel doktor Vipavček. Nevedni ljudje so govorili, da zato leži, ker se je pobil, da se mu je bila ulomila veja, na kateri je sedel. Ali njemu se more, mislim, več verjeti nego drugim. On sam pa je pravil bogve kolikokrat, da ga je pičila ravno tista kača, ki mu je bila to namenila, in da je boloval tako dolgo od tega pika.

Včasih se sliši, da ni dobro prestopiti kače, da je tisti, ki se mu to pripeti, cel dan jezen in razbeljen. Ljudje pa večidel tega ne verjemó, pa je vendarle res. Naš oče so zmerom z mano in z vsakim tako prijazni, da nas niko-

li nič ne zmerjajo. Pred štirinajstimi dnevi pa so bili tako hudi, da jim cel dan nihče ni smel blizu priti — precej so se zadržli in so tako razsajali, da so se jih še mati bali in ogibali. Zjutraj so bili šli v mesto zaradi neke pravde, ali pravdali so se s sleparji že dostikrat, ta reč jih ni nikoli ujezila. Jaz sem precej mislil, da se je moralo zgoditi nekaj posebnega. Drugi dan, ko so se bili že utolažili, so nam povedali, da je ležala na Kapiteljskem bregu sredi ceste velika mrtva kača in da so jo zapazili šele, ko so stopili čeznjo. In tako se je pokazalo, da dela človeku jezo ne le živa, ampak celo mrtva kača, če jo prestopi. Enkrat ali dvakrat sem čul, da tistega, ki ima pri sebi kačji lév, nihče ne vidi. De te hentaj, sem dejal, ta bi bila zame kaj vredna, zlezal bi lahko brez strahu na drevo, ki ima prav dobro sadje, ali pa v vinograd, tudi če bi dal takemu, ki bi me kaj ujezil, brco ali zaušnico, ne bi nič vedel, od kod mu je priletela, pa bi se strašno čudil in zijal, jaz pa bi se na vso moč smejal in norca delal. Ko bi se bilo to potrdilo, bi bil odpustil kačam zaradi edine te dobrote vse njihove hudobije. Odslej, kadar sem šel v hosto, sem gledal zmerom v tla. Ko sem našel kačji lév, sem se ga bolj obveselil, kakor če bi mi bil dal kdo harmoniko ali cel goldinar. Ali dobra volja me je kmalu minila. Mati so začeli že od daleč name vpiti: ‚Kod se pa spet vlačiš, da te ne morem priklicati.‘ Ko bi me ne bili videli, ne bi bili začeli vpiti. Vrgel sem lev od sebe in sem

se hudil sam nase, da sem mogel biti tako neumen, da sem pričakoval od kače kaj dobrega.

Ali jaz sem bil še srečen, mene mati niso nič topli, samo malo so me ošteli. Cizeljnov Tinček pa jo je drugače skupil. Malo prej je bila Bučna vas pogorela in močno so govorili, da so zažgali otroci, ki so hoteli tobak kaditi. Cizeljnov oče so se zagrozili, ko bi našli kakega otroka s pipo v ustih, da ga bodo tako stolkli, da ne bo gibati mogel. Tinček bi bil rad poskusil kaditi, pa se ni upal. Neki bedak mu pove za kačji lev vse tako, kakor sem to jaz čul. Tinček mu verjame. Najde lev in ga navleče na cev očetove pipe. Ko si natlači tobaka in zažge, koraka mogočno iz hiše in misli, da nihče ne bo videl pipe, iz katere se kadi. Strašno ga je mikalo slišati, kako se bodo ljudje čudili, da mu suklja iz praznih ust dim. Pride na dvorišče, kjer so skladali oče drva. Oče nič ne reko, ampak vzamejo poleno in Tinčka tako zmlatijo, da je bil bolj mrtev nego živ. Zdaj je ne le spoznal, ampak tudi začutil, kako dobro so videli svojo pipo.

Zdaj bom povedal pa še obljubljeni dve pravljici, najprej tisto o hudi kači.

Na vrhu Žabjeka, petdeset korakov od ceste, je stal velik križ z Zveličarjem. Ta križ je delal čudeže. Iz bližnjih in daljnih dežel so hodili ljudje k njemu na božjo pot. Kar koli je kdo prosil, je gotovo dosegel, če je molil s čistim srcem in z dobrim namenom. Ali ljudje so bili

vendarle strašno nemarni. Od starosti in viharjev je odpadla križu poprečna greda, polomile so se Zveličarju roke in sčasoma mu je strohnel tudi život. Ni se našla živa duša, ki bi bila kvar popravila. Molelo je v zrak še edino bruno, ki pa ni moglo storiti nobenega čudeža. Daljni romarji niso hodili več sem na božjo pot. Bližnji prebivalci so se pa še zmerom, grede mimo ostankov križa, iz stare navade odkrivali, pripogibali in prosili za kako milost božjo. To je vedela kača. Podnevi je ležala skrita kje blizu bruna, zvečer pa je zlezla nanj in gledala z veliko radovednostjo, da se ji popotni odkrivajo, pripogibljejo in priporočajo. Začela jim je deliti take milosti, da je tresla groza vso okolico. Prišel je človek, se obrnil proti nekdanjemu križu in molil: ‚Usmiljeni Zveličar! Ohrani mojo ženo in otroke zdrave.‘ Ko se je vrnil domov, je našel ženo mrtvo in včasih tudi otroke. Pripopotoval je drugi in prosil Zveličarja, naj mu varuje hišo ognja. Kmalu za tem je zagledal požar in videl, da mu gori hiša. Tretji se mu je priporočil, da bi mu vozniki srečno pripeljali čez Gorjance vino. Drugi dan je že zvedel, da se mu je voz preobrnil in da mu je vse vino izteklo. Kdor je molil za svoje zdravje, si je primolil vselej bolezen. Navadno so prosili ljudje za srečen pot, pa so si nekateri polomili noge, drugi pa se celo ubili, dasiravno je bila cesta gladka.

To pa kači ni še zadostovalo. Veliko popotnikov ni vedelo nič za nekdanji križ in se ni brigalo nič za bruno. Ti so prišli srečno, kamor so se bili namenili, ni se jim zgodilo nič hudega. Po cesti prikoraka revež Nebore. Bil je dober mož, ali slabe pameti. Zagledavši bruno, pravi: ‚Milostljivi Zveličar, pomagaj vsem ljudem in vsem živalim, tudi strupenim kačam, saj so tvoje stvari kakor človek.‘ Kači je bila ta molitev neizrečeno všeč. Neboreta pokliče k sebi in veli: ‚Ti se mi smiliš, da si tak revež. Bom ti pomogla, če mi boš prižgal vsak večer lampico, tako, kakor gore v kapelichah in pred čudodelnimi podobami. Kadar boš prišel prižgat, boš dobil toliko denarjev, kolikor jih boš potreboval. Na tole tnalico boš pa narisal moro. Z moro mi boš potrdil, da si denar res sprejel. Toda ne smeš se zmotiti, da bi naredil iz pozabljivosti kako drugo znamenje, n. pr. križ. Če se boš le enkrat tako zmotil in podkrižal, ne dobiš nikoli več ne krajcarja od mene. Na, tu imaš deset goldinarjev are. Zdaj pojdi hitro v mesto, da kupiš lampico in olja, ali dobro pazi, da nobena reč ne bo blagoslovljena. S tako mažo bi mi slabo postregel.‘

Nebore se od veselja kar trese. On, ki ni imel nikoli ne goldinarja v žepu, drži zdaj v rokah svoj desetak in kača mu je obljubila, da bo zanaprej še boljše zanj skrbela. V mestu kupi lampico in olja in drugi večer je že gorela na brunu svetla luč, ki jo je lahko videl vsak popotnik. Od-

slej ni šel nobeden mimo kače, da se ji ne bi poklonil in jo počastil, ker so vsi mislili, da se prižiga lampica iz pobožnega namena. S tem je dobila kača priliko in oblast, da je napravila desetkrat več škode nego poprej, dokler je še visela v temi. Skoraj vsak človek je izustil proti njej kako željo ali prošnjo in vsakemu se je izpolnilo ravno nasprotno, namreč to, česar se je najbolj bal in kar ga je najhuje bolelo. Ali nihče se in domislil, od kod dohaja kvar. Vsi so menili, da ne od molitve, ampak od njihovih grehov in božje jeze. Nebore pa je živel vesel kakor ptič. Prosil je kačo, naj mu da toliko, da si bo pozidal lepo hišico. Ko si je pozidal hišo, je zaželel vinograd, polja, travnikov, živine. Vsak dan mu je prišlo kaj drugega na misel in kača mu ni nikoli nič odrekla.

Žena ga je poprašala, kdo mu daje toliko denarja. On pa je dejal: ‚Ne kradem ga ne — za drugo pa ne skrbi! Dosti dolgo si stradala z mano vred, čas je, da si privoščiva tudi midva kaj dobrega,‘ Ona pa se ni mogla veseliti bogastva. Nagovorila je moža, da je dal sina v šolo. Sinu pa je velela, naj stopi v črno šolo. Sin je šel v Zagreb v črno šolo. Ko je šolo izdelal, je rekla mati: ‚Sin, dala sem te v črno šolo, da bi se naučil vse skrivnosti. Ti znaš zdaj čarati in odčarati, razodeni mi skrivnost, od kod dobiva Nebore denar.‘ Sin pravi: ‚Potrpite!‘ Sin se je namazal z mastjo, da ga ni mogel nihče videti, in zvečer je šel za očetom v Žabjek. Ko mu je slišal pogovor s kačo

in videl, da mu je dala denar, je pogledal tnalico, na katero je Nebore načrkal moro, in se silno prestrašil. Ta tnalica ni bila tnalica, ampak črne bukve. V bukvah je bilo vse zapisano, koliko denarja je Nebore že prejel in da bo gorel za vsak goldinar eno leto v peklu. Tudi je bilo zapisano, kadar se bodo cele bukve napolnile z dolgovi, da se bo zemlja odprla in Neboreta požrla. Popisani so bili že vsi listi, samo na zadnji strani je bilo še prostora ravno za en dolg.

Sin teče domov in pove očetu, kaj je bral. Neboreta prime groza, da mu kar sape zmanjka. Sin pa ga tolaži: ‚Oče, ne bojte se, hudič je zvit, ali ni kos človeški pameti. Pojte po denar tudi jutri, ali recite kači, da ne vzamete manj, ko toliko cekinov, kolikor jih more iti v našo hišo. Ko pa boste potrdili, da ste denar sprejeli, za boga ne delajte nikar more, ki je peklenško znamenje, ampak križ, ki je svet odrešil in bo otel tudi vas iz parkljev hudičevih.‘ Nebore gre poslednji pot z oljem v Žabjek in prosi kačo, da naj mu pripravi toliko cekinov, kolikor jih more iti v njegovo hišo. Kača je bila vesela, da še noben večer tako. Pripravila mu je cekinov, kolikor jih je požel, in mu rekla: ‚Zdaj pa le hitro napiši moro, da ostaneva na vse večne čase prijatelja.‘ Nebore vzame ogel in naredi na tnalico križ. Križ se vname in sežge tnalico. Kača pa plane s stebra in pobegne, da je ni bilo nikoli več videti. Še tisto noč sta popravila Nebore in njegov

sin križ in obesila nanj nebeškega Zveličarja. Božja pot se je začela na novo in godili so se silni čudeži. Neusliščan in nepotolažen ni šel od križa noben pobožen romar. Veliko je bilo prekletstvo kačje, ali še večji so bili zdaj božji blagoslovi. Nebore se je svojih grehov resnično skesal in se zanje trdo pokoril. Premoženje je razdelil revežem, posebno tistim, ki jih je onesrečila hudobna kača. Dal je sezidati lepo cerkev, v kateri so se brale maše za vse popotnike, ki so zaradi nje poginili brez spovedi in sv. obhajila. Kakor nekdanj, je živel zopet v revščini in se pripravljajal za smrt z molitvijo, postom in dobrimi deli. Oba, on in njegova žena sta umrla v božji milosti in prišla v nebesa. Sin pa je postal imeniten škof in je spreobrnjil veliko tisoč ljudi k pravi veri. V tem kraju pa so zabredli naši kmetje in graščaki v prejšnjo nemarnost. Od starosti in viharjev se je porušil drugi pot čudežni križ. Ker ni bilo nikomur mar, da bi ga na novo postavil, se je sčasoma celo pozabilo, kje da je stal. Ker Prečenčani in Mirnopečani studenca božjih darov in blagoslovov niso hoteli imeti doma, jih morajo iskati z velikim trudom in stroškom na Kumu, v Brezju, na Sveti gori in po drugih daljnih krajih, in se jim še rado pripeti, da pridejo domov prazni.

Moja druga povest je bolj vesela, res škoda, da se ji ne more dosti verjeti. V Jablanu je živel mož. Ta mož je imel sina. Sinu se je reklo Gregec. Gregec je bil jako priljuden

otrok. Bil je priljuden proti vsakemu človeku, pa tudi proti vsaki živali. Enkrat ga je pustila mati samega doma in mu dala skodelico mleka, da bi jo laglje čakal. Gregec zajema mleko, ki mu je bilo najljubša jed. Skozi vrata se priplazi kača. Ko ga zagleda, hoče pobegniti. Gregec pa je ni poznal, kaj je, pa jo je vendarle začel klicati: ‚Na, tiček, na! Gotovo si lačen, dal ti bom mleka.‘ Kača se vrne in pride k njemu. Ko se nasrka mleka, odleze dalje. Gregec vpije za njo: ‚Le pridi še drugikrat! Kar bodo pripravili mama zame, boš dobil tudi ti.‘ Tako je hodila k njemu kača vsak dan. On jo je napasel, božal in se prav prisrčno z njo pogovarjal. Kmalu ni mogel biti ne on brez kače ne kača brez njega. Od konca ga je mati svarila in rekla, da je kača huda žival, katere se je treba bati in varovati.

Ko pa se je prepričala, da mu ne stori nič žalega, ga je nehala svariti in smel se je ves dan igrati s kačo. Še ponoči mu je ležala pod posteljico in zjutraj ga je prišla ona najprva pozdravit in poljubiti. Gregec je shodil in začel hoditi na pašo. Kača je šla vsak dan z njim tja in nazaj in mu je na paši kaj lepo pomagala in koristila. Druge kače so mu hotele sesati krave, ona pa se je zakadila vanje in jih spodila. Lazila je sem ter tja po hosti in je vsako dobro reč zapazila in zavohala. Prišla je h Gregcu nazaj pa ga je peljala tja, kjer so rasle najlepše jagode ali gobe, ali pa mu pokazala ptičje gnezdo ali kaj drugega takega. Ko

je še bolj odrastel, mu je pomagala loviti ptiče, jazbece, zajce, lisice, polhe in druge živali. Naznanila mu je kraj, kje se nahajajo, pa je ujel toliko, da ni šel nikoli s prazno torbo domov. Pastirji so mu to srečo zavidali, pa so se dogovorili, da ga morajo tako pretepesti, da se ne bo drznil nikoli več priti na pašo ali v hosto. Kaj radi bi se bili lotili tudi kače, pa so se je bali. Ko so Gregca obsuli in vrgli na tla, prižvižga kača in piči najstarejšega pastirja, da je še tisto uro poginil. Njegovi tovariši se od straha razlete in od takrat se ni nihče več dotaknil Gregca.

Gregec je odrastel in oče mu veli: ‚Našel sem ti nevesto, moraš se še ta teden z njo poročiti.‘ Gregec ni čul z veseljem te novice. Bil si je našel dobro, ali ubogo ljubico, katero bi moral zdaj zapustiti. Oče je gledal le na denar in ni maral za ubogo nevesto. To je Gregec vedel in mu ni hotel zanjo nič povedati. Oče mu je rekel, da naj se napravi lepo, kar najbolj more, ker je imela priti bogata nevesta na ogled. Gregec se ni šel preoblačiti, ampak je sedel v kot in se je milo jokal. Nevesta ga najde v prteni opravi, ali se zato nič ne namrdne. Rekla je: ‚Ženin je brhek, da si zaljšega ne želim. Prtene cape bom vrgla beračem, njega pa bom oblekla v baržunaste hlače in svilnato janko. Toda to pa velim, da s kačo ne bova živeli pod eno streho. Če je ne ubijem, ima od mene oblast, da me sme pičiti v jezik.‘ Kača je to čula in smuknila iz hiše. Domov je ni bilo cel dan in celo noč. Gregec

je mislil, da se je ustrašila hude neveste in pobegnila v hosto. Zjutraj je žaloval po zgubljeni ljubici, popoldne tudi po zgubljeni ljubi živalci. Drugi dan pride sporočilo, da je prišla kača v nevestino spalnico, jo pičila v jezik in umorila. Gregec je bil vesel brez konca in kraja. Zdaj ni skrival več svoje ljubice, ampak je vprašal očeta, če dovoli, da se vzameta. Oče pravi nejevoljno: ‚Prvo nevesto sem ti jaz izbral, drugo si poišči sam, kakor je pri nas navada. Ali to ti velim, da ne sme prinesiti manj dote ko tisoč kron, kolikor bi jih bila prinesla prva.‘ Gregec je šel ves otožen in pobit iz hiše in je potožil kači stisko svojo in svoje ljubice. Kača ga je razumela in šla iskat. Čez osem dni pride nazaj in migne Gregcu, da naj gre z njo. Peljala ga je za hmeljniški grad v globoko kotanjo. Rajnki baron je ljubil kravarico in sovražil gospo pa ji pred smrtjo ni hotel povedati, kam je spravil svoj denar. Ta denar je zasledila kača in ga pokazala Gregcu. Bil je poln lonec cekinov, ki jih je Gregec komaj nesel. Cekine je dal svoji ljubici. In tako je postala druga nevesta bogatejša od prve in oče jo je zdaj rad sprejel za svojo.

Tudi zanaprej je varovala kača Gregca in njegovo gospodarstvo. Ponoči so prihrumeli tolovaji. Kača piči tistega, ki je prijel prvi za kljuko. Začel je od bolečine rjuti, da so se domačini prebudili in tolovaje zapodili. Hudoben sosed je vtaknil v streho Gregčeve hiše ogenj.

Kača zažvižga, prihiteli so ljudje in ogenj pogasili. Kadar je kdo zbolel ali se ranil, je prinesla brž kača zdravilno zel, ki je ozdravila bolezen in zacelila rano. Kača je nanzanjevala Gregcu, kdaj mu je sejati, žeti, kositi in trgati, in pridelal je vsega toliko, da mu je zmanjkovalo prostora in posode. Žito je enkrat komaj na pol dozorelo. Kača je jela klicati Gregca, da naj gre žet. Zdelo se mu je čudno, ali vedoč, da mu kača dobro svetuje, je šel žet. Sosedje so se smejali in govorili: ‚Gregec nori!‘ Drugi dan je pobila toča in sosedje so dejali: ‚Kako pameten je bil Gregec. Dobil je vsaj nekaj vrednosti, mi ne bomo pa nič.‘ Trava je komaj na pol dorasla. Kača zakliče Gregca, da naj jo pokosi. Zopet so se sosedje smejali in govorili: ‚Gregec nori, da gre že zdaj kosit.‘ Ali nebo se je pooblačilo, deževalo je brez prenehljaja štirideset dni in noči. Sosedom je voda seno tako povaljala, da ga niso hoteli niti pokositi. Zdaj so govorili: ‚Kako pameten je bil Gregec, da je o pravem času pokosil.‘ In tako je kača v vseh rečeh dajala Gregcu dobre nauke in pospeševala blagostanje njegove hiše. Zato pa jo je tudi rad imel kakor sestro in ji stregel z boljšimi jedmi, nego jih je sam užival.

Te njune prijaznosti ni mogla razdreti niti smrt. Ko je Gregec umrl, se ni ljubilo kači nič več jesti, brez njega se ji je zdelo življenje pusto in prazno. Ulegla se je na njegov grob in tam so jo našli drugi dan mrtvo. Ali še po

smrti je koristila Gregčevim otrokom. Dejali so jo v vino in vino je dobilo od nje tako lep duh in tako moč, da boljšega ni točil noben krčmar na Dolenjskem. To so krčmarji zvedeli in so jeli metati v sode kače in gade, da bi zboljšali z njimi svojo kislico. Takih bedakov se nahaja sem ter tja še dandanašnji. To je naredil lani tudi neki slepar v Biški vasi, ali sebi v slab dobiček. Ljudem je nekdo grdobijo razodel in nasledek je bil, da so ga vsi pivci popustili. Zdaj mu ne pomaga nič, če toči tudi čisto in snažno vino. Vsak pravi: ‚Naj gadov strup krčmar sam pije, če ga je žejen, mene ne bo več privabil.‘«

S tem je dovršena kačja mitologija, kolikor je bila znana mojim trem pripovedovalcem. Mogoče pa je, da so marsikako reč že pozabili ali da se je ta pot niso mogli spomniti, še bolj gotovo pa je, da vedo v drugih krajih o kačah še kaj drugega, česar žabješki pastirji niso nikoli čuli. Ali že vir njihovih basni teče tako obilno, da sem se moral čuditi. Tukajšnji ljudje so imeli vsak dan priliko, opazovati to žival, in vendar je njihova znanost glede nje tako strašansko površna in pisano prepletena z vsakovrstnimi izmišljijami! Videl sem nov dokaz, da fantazije neomikanega človeka ne ubije nobena skušnja, da ji marveč daje ravno skušnja najtečnejšo rejo. Še bolj pa me je zanimala dvomljivost in slabovernost, s katero pripovedujejo te pravljice celo majhni otroci. Jožek

nima še enajst let, Jernejček komaj devet, Tonček je izpolnil ravnokar deset in vendar že nobeden njih ni bil popolnoma prepričan o tem, kar so pravili. Starejši pastirji so raje molčali, bilo jih je sram razkladati reči, katere so spoznali za prazne in lažnive. Že naša nezrela mladina je začela tudi dvomiti, sumiti in misliti. Kadar čuje kaj čudnega, poprašuje resno: »Ali je pa to tudi res?« In če se ji novina ne ujema s skušnjo in pametjo, veli odločno: »To je laž!« Taka pripovedka gubi zanjo vso pravo vrednost, zove jo babjo čenčo, ki kratkocasi ljudi, če so posebno dobre volje, ali v postaven pomenek ne spada.

Krasno se širi v mlajšem zarodu ljubezen do resnice. Opozovalec smatra to za preveselo in najočitnejše znamenje, da napreduje tudi naš prosti narod. Ali ta po čisti resnici hrepeneča resnost nam dokazuje obenem suhoparno prozo naših društvenih razmer in prerokuje, kar je še bolj žalostno, bližnjo smrt vsej narodni poeziji. Kdo pa je zanetil v naši mladini to nezaupnost in, skoraj bi se moglo reči, mržnjo proti praznoverju? Morda šola? Tudi dolenski dečki in otroci znajo sploh brati, nekateri tudi pisati. Ali ta mala znanost sama še ne spodkoplje vraž. Poznam več starih ljudi, ki so prebrali ne le pratiko, ampak tudi celo sveto pismo in verjamejo še zmerom v coprnicke! Niti na Žabjeku niti nikjer drugje nisem zvedel, da bi razlagali naši učitelji naravoslovje, s katerim se ubije praznoverje najprej in najbolj izdatno. Svoje

dvombe je dobila dolenska mladež edino le od mlajše duhovščine, ki razglasuje vraže v šoli, še bolj pa v cerkvi, za greh zoper prvo božjo zapoved. Tudi v privatnem občevanju z otroki naši izobraženi kaplani ne zanemarjajo prilike, vcepiti jim o naravi in njenih močeh bistrejše pojme, nego jih imajo njihovi nevedni starši.

Slovenec svojih pravljic ne pripoveda s tako klasično gladkostjo in pravilnostjo, kakor n. pr. Srb. Najbolj nerodno se zaletuje, opoteka in lovi Gorenjec. Slog je grdo grapast, da človek, ki je vaju logike in obdarjen z dobrim okusom, ne bi mogel brati njegovih pripovedk, če bi se zapisale natanko tako, kakor jih on stlači. Dolenjec govori dosti bolje, ali tudi njemu je ugrabila tisočletna sužnost, v kateri je bil uklenjen naš jezik, sila velik del slavjanske gibkosti in jedrosti. Po kratkih, zbitih stavkih slede netečne periode, mesto prostih prigodkov se čujejo dolgočasni govori. V pravljicah žabjeških pastirjev je zadet staronarodni način najslabeje v Tončkovi o možu, ki ga je sesala kača. V zadnji Jernejčkovi bi se reklo po narodno: Enkrat sta bila mož in žena, ki sta imela sina, ne pa samo: Živel je mož. Ta mož je imel sina. Za novotarijo smatram tudi lastna imena, katerih stare povesti ne poznajo. Jaz sem se trudil, da napišem vse tako, kakor sem slišal, da priobčim ne le basni, ampak tudi način, kako jih sedanji rod pripoveduje. Edina reč, katere nisem hotel posnemati, je dolensko narečje. Niti

zanaprej ga ne mislim nikoli rabiti, ker nimam za ta sitni posel nikake volje in, da povem vso resnico, zmožnosti.

»Fantje, gotovo ste se užejali,« velim pastirčkom, ki so zijali veselega obraza vame, vsi zadovoljni sami s sabo, da so mi lastnosti kačje popisali tako obširno in temeljito. »Jernejček, dobodi kako posodo pa prinesi za suha grla namake!« Deček skoči pokonci in vzame polič. »Bo premalo,« mu zavpijem, »mi poslušalci vam bomo pomagali. Prinesi ga tale putršek.« Sodček je držal dobra dva vrča, nas je bilo vseh skupaj ravno osem, prišla bi tedaj za vsakega merica. Za manj nisem smel dati. Dolnjcem, naj si bodo veliki ali majhni, se človek za dolgo ne prikupi brez vina. Zlasti pa, če mu kaj postrežejo, ga veže že neka dolžnost, da jim povrne s tem, kar jim je najljubše. Ko prisopiha Jernejček s polnim putrškom nazaj, se usedemo krog njega in pijemo složno iz iste kupice lepo po vrsti eden za drugim in dobro sem opazil, kako ponosni so bili dečki, da se njihovega prostega društva ne sramuje nič bradat mož v gosposki suknji in z očali na nosu. Kapljica jih je kmalu ugrela in udobrovoljila, zdaj so se pomenkovali z mano dosti bolj zaupljivo in prijazno, beseda jim je tekla skoraj tako svobodno, kakor da ni zraven nobenega tujca. Pa saj jim že zdavnaj res nisem bil tujec. Pravili so mi šaljivo, kako so me ogledovali, ko sem se jel sprehajati sem ter tja po Žabjeku, in kako so ugibali, čemu sem se priselil v Bršlin

in zakaj se potikam vsak dan ravno po njihovih hostah in spašnikih. Nekaj časa so me imeli za dacarja, potem za komisarja, ki bo razdelil srenjsko zemljo med kmete, nazadnje pa za »kunštovega« človeka, ki išče tod zakladov in dela nemara obenem v kaki jami bankovce. Ko smo sodček izpraznili, vprašam starejše pastirje, če mi oni res ne mislijo nič povedati. Smejaje se pravijo, da naj bom vesel, da so molčali, ker bi mi nikdar ne bili znali in mogli toliko se nalagati kakor oni trije štrkavci. Cene, najstarejši med njimi (imel je čez šestnajst let), pa vendar veli: »Ker ste nas tako izvrstno pogostili, se ne bi spodobilo, da vam ne bi storili, kar želite. Vidim, da ste prišli sem po novice, da izveste take reči, ki se drugje ne nahajajo, ne dogajajo in ne čujejo. Naše kače zdaj poznate, ali se bo dobilo morda še kaj drugega, kar vas bo mikalo. Saj zdaj vam ne bom zanaprej ničesar prikrival in utajeval, ker zdaj vem, kako dober gospod ste in kako radi in potrpežljivo poslušate nas kmetiške ljudi. Ker so se obravnavale ravno kače, sem se spomnil precej čudnih, ali popolnoma resničnih prigodb, ki so se vršile v našem obližju pred tridesetimi ali štiridesetimi leti. Starejši ljudje se jih natanko spominjajo in kaj radi o njih pomenkovajo. Jaz sem jih slišal iz njihovih ust gotovo več ko desetkrat.

Tam v Lastovčah je živela baba, ki ji nihče ni rekel drugače ko Trlica. Bila je omožena, ali je možu tako na-

gajala, da je kmalu umrl. Otrók nista imela nič. Po njegovi smrti se je vlačila z vsakim, ki se je hotel z njo spečati. Dedce je skubla, da bog pomози! Podrta koliba in kamnita njivica bi je ne mogli prehraniti, pa si je iskala zaslužka pri pijancih in ponočnjakih. Dobila je otroka, da sama ni vedela, kdaj in od koga. Pravijo, da tepka pade pod tepko. To pa ni vselej res. Trličin sin Francelj je občeval z dobrimi tovariši in je postal tudi sam dober. Mati ga ni mogla že zato ne popačiti, ker se ni zanj nič brigala. Ko je toliko odrastel, da je hodil za živino, mu je dala svoje tri koze in ga zapodila v Žabjek na spašnik. Doma je dobil kaj jesti komaj opoldne, za kosilo in večerjo si je moral sam skrbeti. V Žabjek je prinesel prazno torbo, pa si je poiskal lešnikov, jagod, gob ali kar je našel. To mu je bila mala južina, če si je nabral kaj odveč, je vzel s sabo domov in o tem živel. Ali to se ve, da je včasihudo stradal. Jagode, gobe in lešniki ne rasto in zorijo celo leto. Res je jako čudno, da se ni zgubil in začel krasti. Bog ga je moral prav posebno rad imeti, da ga je v tej potrebi obvaroval greha.

Francelj je slišal naše basni o kačah in jim verjel. Nekdo mu je povedal, da se nahajajo tudi dobre kače, ki človeku v sili pomagajo. Enkrat je bil na paši strašno lačen pa je začel vpiti: ‚Dobra kača, usmili se me, prinesi mi kaj v prazno torbo!‘ Bogve, če se pa ni morebiti samo šalil, da si prikrati čas. Šel je za kozami, da jih zavrne. Ko

pride nazaj, mu ni ležala torba več na tleh, kamor jo je bil položil, ampak je visela na veji in bila napeta. Francelj se začudi in pogleda v torbo. Bil je v njej precej velik kos soržičnega kruha in pol klobase. Fant se je zdaj prepričal, da kače potrebnemu res pomagajo. Odslej se je ponovilo to več dni zaporedoma. Kadar se je oddaljil Francelj od torbe, se mu je napolnila s kruhom in mesom, če ne z mesom, pa z lepim sadjem. Gnala ga je strašna radovednost, kakova je dobrotljiva kača, ki mu nosi malo južino. Enkrat je skočil za kozami, kakor da jih hoče iti zavračat, pa je šinil v gosto grmovje, za katero je pokladal torbo, in čakal kače. Mesto kače priškaklja majhna punčka, napolni torbo in zbeži. Ta šala zdaj ni mogla dolgo trajati. Francelj je spoznal svojo dobrotnico. Že drugi dan je stopil iz goščave k njej in se ji zahvalil tako lepo, da sta se oba jokala.

Ta punčka je bila Lokarjeva Rezika. Njej se je bolje godilo nego Franceljnu. Lokar je dobro kmetoval, zraven pa skupljeval z velikim dobičkom oves, ječmen in suhe češplje. Živine je imel kakor kak mal graščak, le pomislite, petero njegovih krav se je paslo samo v Žabjeku. Lokarjevi so si radi privoščili kaj boljšega, ali prevzeli se niso. Živeli so tako kakor drugi kmetje, razen da so jedli malo bolj bel kruh in vsak dan kaj mesnega. Za žival niso jemali v službo tujih poslov, krmili in pasli so jo domači sami. Brez hlapcev in dekel niso bili, ali so jih

rabili le na polju, v hosti in v vinogradu, v hlevu in na paši pa nikoli. In tako je hodila Rezika s kravami v naš Žabjek. Starejša sestra se je bila že omožila, bratov je imela več, ali so pomrli razen enega, ki je pa tudi zmerom bolehal. Ko se je seznanila s Franceljnom, je šla v deseto leto, pa je bila videti za tri leta močnejša in Bog ji je podaril tako pamet, da so vsi kar strmeli, ki so jo slišali govoriti. Nagajala je ljudem sicer prav rada, pa ji niso dosti zamerili, ker so jo poznali, da je dobrega srca in sploh priljudna. Lokarica je bila Trličinem možu nekoliko v rodu, Lokarja pa so nekateri obsodili, da se je s Trlico nekaj časa menil malo preveč prijazno. Kadar je šel po kakem opravku v mesto, se mu je kaj rada pridružila. Bržkone je že nanj prežala. Tudi pila sta včasih skupaj. Da stori marnjem konec, je Lokar babo pustil in je ni hotel niti pogledati. Jako je omiloval Franceljna, da je imel tako grdo mater. O fantu je prav rad govoril in ga na vso moč hvalil. Zato ga še ni toliko čislal, da ne krade. Dejal je: ‚Krasti ne sme nihče. Kdor ni tat, ne zasluži še posebno hvalo. Najlepše je to, da raje strada nego berači kruha pri drugih ljudeh. Če doraste, bo iz njega mož, ki bo vreden te besede.‘

Rezika je tedaj že doma zvedela, kako zapuščen je Francelj. Na paši sta se večkrat videla. Če ga je vprašala, kako mu je, je rekel vselej: ‚Prav dobro.‘ Svoje revščine ji ni nikoli potožil. Priljubil se ji je že precej od kraja.

Hotela mu je pomoči, pa ni znala, kako; sama se je bala mu kaj ponuditi, on pa je molčal. Ko sta pasla blizu skupaj, se je lahko naključilo, da ga je čula prositi kačo za malo južino. Prišla ji je prilika, da mu pomore. Najbolj pa jo je veselilo, da je delala to skrivaj. Strašno se je smejala, ko je pomislila, kako bo fant debelo gledal, da bo našel torbo polno in da bo res trdno verjel, da mu hrano nosi kača. Ko je videla, da Francelj ve, kdo mu izkazuje dobroto, ji je bilo pa tudi prav, samo nekoliko ga je oštela, zakaj ji ni nikoli ne besedice zinil, da toliko strada in trpi. Povedala mu je, da ga Lokarjevi poznajo, da je tako priden, in da jim je všeč, da vzame s sabo tudi zanj kaj malice. Rekla mu je na pol resno na pol šaljivo: ‚Veš, Francelj, odslej ti ne bom nosila več skrivaj, pa se ne boš smel braniti. Saj si boš to, kar boš dobil, prislužil. Včasih te bom zapodila, da mi boš zavrnil kako kravo; včasih mi boš kaj zažvižgal in zapel ali pa kaj pravil; kadar bo deževalo, mi boš držal marelo; moral boš ostati, kolikor bo mogoče, pri meni in me rad imeti. Vidiš, saj te imam tudi jaz tako, oh tako rada, da ti ne morem povedati, za druge pastirje pa ne maram nič, ker so tako kradljivi in hudobni. Veš, kadar jim bom kaj ponagajala in me bodo hoteli tepsti, mi boš moral priti na pomoč.’

Tako je govorila fantu mala porednica pa ni bilo čudo, da ga je ujela. Ogibaje se tovarišije, sta jela hoditi, igrati in pasti sama zase. Rezika se je držala Franceljna ka-

kor smola, nosila mu je ne le kruha, meso in klobase, ampak tudi najžlahtnejšega vina iz domače kleti. Mati je bila vanjo tako zatelebana, da ji ni mogla nič odreči, za kar koli jo je prosila.

Ali Francelj jo je pa znal tudi kratkočasiti. Žvižgal ji je v dva cepa, kar se ne čuje povsod, in pel je kakor zvon. Vsak človek je obstal, če je zadonel njegov tenki, zraven pa krepki glas. Pripovedoval pa ji je take burke in novice, da se mu ni nehala smejati. Pravil je to, kar je od drugih slišal, ali marsikatero je pa tudi sam uganil. Ni bil dopolnil še petnajst let, pa je znal že pesmi skladati in izmišljevati si uganke in vsakovrstne pravljice. Doma ni Rezika skoraj nič drugega govorila kakor o svojem veselem Francelju. Mati je ni za to kar nič zmerjala, morda si je mislila: Ni nevamosti, sta še otroka. Popraševala jo je celo še sama: ‚No, kaj dela tvoj šocelj?‘ In kadar ji je dala malo južino, je rekla: ‚Na, tu imata ti in tvoj tiček.‘ Rezika se je zakrohotala: ‚O, saj je res moj. Tega tička ne bom izpustila iz kletke, pa ne bi hotel uiti, če bi mu jo prav odprla.‘

Ali iz te otročje igre se je razvila huda resnica, od ktere je marsikaterikrat glava zbolela — ne Lokarico, tem bolj pa je njenega moža. Trlica je s sinom tako grdo ravnala, da je šel od nje proč. Mesar ga je vzel za pastirja in se ni pokesal. Tako zvestega in pridnega služabnika ni bilo v treh farah. Mesto koze je pasel zdaj Francelj kra-

ve in vole. Pašnika mu pa ni bilo treba premeniti, z Reziko sta ostala skupaj še nekoliko let. Ko sta bolj odrasla, sta se morala ločiti. Ona je pomagala doma materi, za čredo je dobil Lokar pastirja iz svoje bližnje rodovine, bratrančevega sina. Francelj pa se je preselil na Krko v mlin, da se izuri za mlinarja. Toda videla sta se dostikrat, če ne med tednom, pa gotovo vselej v nedeljo, brez njiju ni minil noben cerkveni shod, noben semenj.

Lokar se prej ni brigal dosti za to prijaznost, ko pa je deklica odrasla, ga je začelo skrbeti. Zdaj ni Franceljna nič več hvalil, dasiravno se je še zmerom vse dobro o njem čulo, včasih ga je celo zaničljivo imenoval berača, capina, pankrta. Reziko je to neznansko žalilo in jezilo. Zagovarjaje ga, je enkrat z nogo kar ob tla počila in zavpila: ‚Tega pa že ne trpim, da bi dajal kdo take priimke Franceljnu. Sram vas bodi!‘ Zdaj se je pa tudi stari razsrdil in ji ostro prepovedal, da ne sme nikoli več hoditi z njim ne v krčmo ne po cesti, drugače da ji bo pokazal svojo očetovsko oblast tako, da bo čutila. Rezika je rekla: ‚Storite, kar hočete, ali vedite, da se dam raje ubiti, nego da razderem prijaznost s Franceljnom. Midva se ne potepava in ne počenjva nič slabega, najine pogovore sme poslušati brez pohujšanja vsak otrok. Zdaj ste zvedeli mojo misel, zanaprej me pustite glede njega na miru.‘ Ta osornost je Lokarja še bolj razkačila, da je pi-

hal kakor gad in bi bil Reziko gotovo pretepel, ko mu ne bi bila ubranila žena.

Pa tudi Lokarici je začela ta ljubezen presedati. Opo-minjala je hčer, da naj ga za božjo voljo pusti, saj sama vidi, da je ne more vzeti. Kdor nič nima, na ženitev ne sme niti misliti. Rezika se postavi pred mater in ji veli: ‚O ženitvi se nisva še menila, nama se še nič ne mudi. Ali tega ne morem razumeti, zakaj me Francelj ne bi smel vzeti. Trdna sva oba, delati tudi znava, z božjo pomočjo bi se preživela, če mi prav ne daste ne krajcarja za doto.‘ Punca je svoje ljudi dobro poznala, pa se je začela materi na vso moč prilizovati in dobrikati. Mečila jo je s prošnjami in solzami in jo res omečila. Lokarica reče možu, ko je bil boljše volje: ‚Ti, morda vendar ne bi bilo tako napačno, če bi se s Franceljnom sčasoma kaj naredilo.‘ O teh besedah zgrabi Lokarja taka jeza, da veli ženi: ‚Če hočeš, da ostaneva prijatelja, mi tega nikoli več ne zini. Če bom slišal od tebe še eno tako, sva ločena za zmerom.‘ Ona je videla, da nič ne opravi, in je molčala, skrivaj pa je dajala hčeri potuho, da se je mogla sniti z ljubčkom, če ne pogosto, pa vsaj včasih, kakor da se vidita zgolj po naključju, brez kake namere in dogovora.

Starec se je bil že skoraj potolažil in je mislil, da se je hči podala. Kmalu pa se je preveril, da se je grozno zmotil. Bolehni sin mu umrje in zdaj ni kazalo drugače, kakor da si poišče zeta in omoži Reziko na domu. Leta so

ga bila že tako oslabil, da je potreboval pomočnika. Izmed raznih snubačev mu je bil najbolj povšeči sin starega prijatelja. Razložil je Reziki z zgovorno besedo vso srečo, ki jo bo uživala pri tako poštenem in brhkem možu. Ona pa se odreže: ‚Ali Franceljna ali pa nobene-ga!‘ Zdaj Lokar ni pokazal nič jeze, zagodrnjal je na pol glasno: ‚Čas je skrbeti za hišni mir‘ — in odslej ni črhnil več tednov o možnostvi ne besedice. Ta čas je sploh prav malo govoril, dostikrat ga po cel dan ni bilo domov. Če ga je žena vprašala, kam gre, je odgovoril, da ima neke jako nujne opravke pri županu ali pri graščaku ali pa pri cesarski gosposki, po kakih opravilih da hodi, pa ni hotel nikoli povedati.

Materi in hčeri se je zdelo, da ne pomeni to nič dobrega, da nekaj pripravlja in kuje, kar njima ne bo ljubo. In ta sum se je kmalu, za Reziko le prekmalu uresničil in potrdil. Lokar je veljal pri gospodi precej več nego vsi drugi vaščani, občeval je z njo v kupčijskih in drugih poslih in se ji znal prikupiti. V svojih zlobnih naklepih zoper ubogega Franceljna jo je dobil lahko na svojo stran. Kakor strela iz jasnega neba je zadel Reziko glas, da mora iti njen ljubi v vojake. Reklo se ji je, da ga gospoda smatra za tako razuzdanega in nevarnega, da ga je namenila spokoriti z vojaško puško in palico. Tolika brezdušnost in zloba se ji je zdela od konca nemogoča, dokler ji ni Francelj tega sam potrdil: že v štirinajstih

dneh bi moral odriniti iz domačije na Laško. Kdo mu je to storil, je lahko uganila. Njena obupanost se da laglje misliti nego popisati. Očeta je imela zdaj ne le za njegovega, ampak tudi za svojega največjega sovražnika. Ali ljubezni ji ni mogel zatreti niti ta udarec, marveč jo je razpihal ravno v neugasljiv plamen, ki je požgal vse ograje, dvigajoče se med njim in njo. S Franceljnom sta se pomenila, da se snideta pred odhodom še enkrat ne v kaki krčmi, ampak — v cerkvi prečenski.

V četrtek zvečer pove Rezika materi, da pojde v petek zjutraj k spovedi. Lokarici se je zdelo čudno, zakaj ni počakala, kakor je navada, do nedelje. Drugo jutro se dekle napravi, kar se najlepše more, in napoti proti Prečni. Franceljna že najde v cerkvi. Kaplan spove njo, župnik njega. Po maši pristopita k sv. obhajilu. Ko duhovna in drugi ljudje odidejo iz cerkve, gresta Francelj in Rezika k oltarju, dasta eden drugemu vsak svoj prstan, vzdigneta prste kakor za prisego, se objameta, poljubita, potem pa hitro zapustita cerkev, skoz ena vrata on, skoz druga ona. Bržkone sta mislila, da ju nihče ne vidi. Ali terciјalka, ki je čepela v nekem kotu, je dobro zapazila to čudno zaročenje in je pohajkovala ves božji dan po fari in pripovedovala, kaka nespodobnost se je pripetila v cerkvi. Ljudje niso vedeli, kaj bi si o tem mislili. Mnogi niso opravlјivi svetohlinki nič verjeli, babe pa so prerokovale: ‚Boste že videli, da bo Reza Lokar-

ja še v grob spravila, za Trličinega pankrta pa se lahko priseže, da ga bodo na Laškem obesili.'

Ko je Francelj odšel, je padel težek kamen Lokarju s srca. Nadejal se je, da ga bo hči v dveh, treh mesecih pozabila in mu izpolnila voljo brez velikega upora. Čez pol leta jo je poklical predse in vprašal prav prijazno, če se bo še kaj dolgo branila zakonskih ojníc. Rekel ji je, da ga prijatelj zmerom drega, da bi se ta reč brž končala in da niti on neče več čakati in odlašati. Nazadnje ji veli s trdim, skoraj osornim glasom: 'V dveh mesecih mora biti poroka — ne en dan pozneje — si me razumela? Čas je, da se začneš pripravljati, denarjev se mi ne bo škoda zdelo.' Rezika odgovori s trepetajočim, slovesnim glasom: 'Otrokom je naložil Bog dolžnost, da poslušajo starše v vseh dobrih rečeh. Tedaj ne v vseh, ampak samo v dobrih. To pa, kar mi, oče, vi velevate, ne bi bilo dobro, ampak pregrešno. Preden ste pognali siroto Franceljna po svetu, sva si prisegla s čistim srcem zvestobo do smrti. Ko bi prelomila to zvestobo, bi me moral Bog strašno kazniti, jaz ne bi imela več ne ene srečne minute na tem svetu.' Lokar zarohni kakor zver: 'Rajši vzamem za zeta Cigana nego to Trličino zalego. Le počakaj — ti bom že izbil iz butice tega potepuha.' Lokar je jel Reziko res pretepati, včasi je bila vsa črna in plava, hiša, poprej tako mirna in blagoslovljena, je postala ostuden brlog,

v katerem ni prešel noben dan brez strašnega kriča in razbijanja.

Ali vsa sila ni izdala in pomogla nič. Rezika je jokala, žalovala, bledela, upadala, ali podvrgla se ni. Pripetili sta se dve reči, ki sta Lokarja preplašili in nekoliko spame-tovali. Rezika je šla v nedeljo v cerkev, po maši so jo zagledali sosedje v Krki. Obleka se ji je bila nataknila na vejo bližnjega drevesa, život pa je plaval v vodi, samo glava se je pomaljala nekoliko iz nje. Ljudje priskočijo in jo potegnejo na breg. Dihala je še, ali govoriti ni mogla nič. Ko jo prinesó domov, rekó možje Lokarju: ‚Kaj siliš otroka na možitev. Kako bi bil odgovarjal Bogu, če bi se bila zaradi tebe utopila.‘ Bilo je splošno mnenje, da je skočila v vodo sama in se hotela pogubiti. Okrevala je kmalu, ali ko je začel Lokar zopet govoriti o možitvi, se je zgodilo nekaj drugega. Reziki se je zmešala kar naenkrat pamet, včasih se je po cele dni jokala, včasih pa zopet neprenehoma smejala ali pa čenčala kaj prav neumnega in otročjega. Več zdravnikov jo je prišlo gledat, ali je niso mogli ozdraviti.

Zdaj je Lokar bridko obžaloval, da je ravnal z njo tako surovo in po nečloveško. Trdi mož se je več potov milo zjokal, ko je videl svoje dete tako nesrečno. Govoril je z njo na vso moč lepo in sladko, jo prosil za oproščenje in ji obetal, da je nikoli več ne bo žalil niti silil jemati moža, ki ji ne bo po volji. Tega pa ji niti zdaj ni rekel, da je s

Franceljnom zadovoljen. Očetova dobrota je pomagala več od vseh zdravil, Rezika se je jela zavedati, prejšnja pamet se ji je sčasoma povrnila.

Ali pa veste, kaj so ugibali ljudje? Dejali so, da je prekanjena Rezika nalašč v vodo skočila in se delala neumno zato, da je oče nehal priganjati jo k poroki. In to je jako verjetno. Če bi se bila hotela utopiti, bi si bila poiskala kraj, kjer bi se ne bila nataknila. Tudi pravijo, da je znala dobro plavati in si je tedaj glavo lahko varovala, da se ni napila preveč vode. Ko je bila že znorela, ji je prinesla neka baba iz mesta list, bržkone od Franceljna, in dve sosedi sta čuli, da se je pomenkovala s to babo prav pametno in ji dala za plačilo cel goldinar. Ko ji je oče obljubil, da je ne bo silil močiti se, ni potrebovala več hliniti se in je hitro ozdravela. Lokar je ostal mož beseda, o poroki je znanprej molčal in živel zopet mirno in zadovoljno s svojo rodovino.

Preteklo je nekoliko let. Francelj in Rezika sta si pridno dopisovala, ali skrivaj, da ni Lokar nič vedel. Mati je bila s hčerjo sporazumljena in je poslala fantu marsikak goldinar. Na Laškem se je vnela vojska. Francelj ni dolgo nič pisal, Rezika se je grozovito bala, da so ga ubili. Eden njegovih tovarišev je prišel domov na dopust in povedal, da leži težko ranjen v videmski bolnišnici. Strah tedaj ni bil popolnoma prazen. Rezika je prodala vso svojo zlatnino in srebrnino, nekoliko je določila tudi

Lokarica, in tako je nesel s sabo tovariš, vrnivši se na Laško, za Franceljna več ko sto goldinarjev podpore. Pomoč je bila potrebna, pa tudi izdatna. O boljši postrežbi so se rane lažje celile, čez dva meseca je zapustil fant bolnišnico, tako ozdravljen, da je mogel iti v Gorico.

Nekako ravno tisti čas ali vsaj ne dosti kasneje so zakopali Lokarja. Po nekem oprasku je bil šel v Gradec in našel tam kolero. Domov so ga komaj še živega pripeljali in še tisti teden je umrl. Zdaj, kajne, bi vi mislili, da je steklo vse lahko in gladko za Franceljna in Reziko, ali ni. To, vidite, je bilo tako. Ljudje obirajo vsakega, sosebno pa takega, kateremu kaj zavidajo. Lokar je imel zmerom dosti sovražnikov že zato, ker je bil premožen. Izmišljevali so o njem najgrje laži in hudobije. Opravljanju se je tem raje verjelo, ker mož brez napak res ni bil. To se ni dalo utajiti, da se Lokar ne bi bil nikoli pečal s Trlico. Zdaj pa so segli jeziki dalje in trdili naravnost, da je Francelj njegov sin. Zakaj da ga je prej tako brez mere in konca hvalil, pozneje pa ga jel tako neusmiljeno črtiti in preganjati, ko je videl, da ljubi hčer in hči njega? Spomnili so se Lokarjevih besed, katere je izustil bogve kolikokrat, da bi mu bil za zeta vsak Cigan ljubši nego Francelj. Od kod bi prišel toliki strah, če ne od tod, da ni hotel in smel dati sestro za ženo bratu? Tako so sodili celo modri možje, ki niso radi obrekovali. Sum, to se mora priznati, je bil nekoliko opravičen in bogve, če ni

Lokar morda res sam verjel, da bi mogel biti Francelj njegov sin, dasiravno ga Trlica za očetovstvo ni nikoli zgrabila. Lokarico je to molčanje nesramne blodnice popolnoma pomirilo, drugi ljudje pa se za to važno okolnost niso brigali. Ogovarjali so ne le Lokarja, ampak še veliko huje njegovo ženo, za katero so vedeli, da se plete Rezikina ljubezen z njenim znanjem in privoljenjem. Gnali so strašen hrup: ‚Baba pohujšuje svojo hčer, pari sestro z bratom, podpira grdobijo, kakršna se v našem okraju še nikoli ni čula.‘ To se ve, da so prišle te in druge take besede do ušes tudi Lokarici in Reziki. Ker so se neprenehoma širile in celo množile, so jima pristudile tako naše kraje in ljudi, da sta prodali vse svoje posesti in jih zapustili. Kam sta šli, ni vedela živa duša. Nekateri so pravili, da se je Lokarica vrnila v svojo rojstno vas na Gorenjsko in se vdrugeč omožila, hči pa je pobegnila z vojaki in da so jo našli mrtvo v neki hosti. Za Francelja je pripovedoval poštni hlapec, da ga je enkrat vozil, pa ga ni hotel vprašati, kam gre. Farmani so vse tri sčasoma pozabili, kakor da bi jih ne bilo nikoli na svetu.

Ubožnost je primorala naše kmete, da so si iskali dela, kjer ga je kaj bilo, sosebno pa na Hrvaškem. V tamošnjih gozdih se da več zaslužiti nego doma z dnino. Sekajo se drva, pilijo deske, režejo doge, žge oglje, pasejo svinje, truda je dosti, ali se daje zanj tudi poštena plača. Dolenjskih mož in fantov poleti vse mrgoli doli za Savo in Dra-

vo. Med njimi se je nahajal pred več leti moj krstni boter Mesojedec. Gospodar ga je bil postavil za glavo vse delavske tovarišije, imel je pod sabo deset in dvanajst drvarjev. Treba mu je bilo skrbeti zase in za tovarišijo. Vprašal je Hrvate, kje bi se dobil človek, ki bi mogel Kranjce zakladati s hrano. Pokažejo mu čedno hišo, stoječo bližju hoste pri cesti. Napoti se tja in vidi, da je v tej hiši krčma. Popije polič vina in pove krčmarju svojo potrebo. Mož mu reče, da naj le hodi po moko k njemu, sme se zanesti, da bo dobro postrežen in po krščanski ceni, boljši kup mu je ne bo dal noben Jud, drugih trgovcev pa tod ni. Mesojedec vpraša: ‚Kako pa bo za mast in meso? Mi ne jemo drugega ko koruzne žgance, ali morajo biti obilno zabeljeni. Treba nam je tedaj mnogo slanine, zraven pa tudi kaj svinine. O praznikih se gostimo malo bolj po gosposko. Najraje bi kupil celega prasca, ali bi mi mogli povedati, kje bi se dobil?‘ Krčmar pravi: ‚Ne daleč. Prascev se mi pase v žiru več ko petdeset. Kadar hočete, pridite ponj in si izberite tistega, ki vam bo najbolj všeč.‘ Moj boter bi bil tudi rad zvedel za kako prodajalnico. Delavcem je treba včasih kaj platna, trakov, konca, duhana in druge take šare. Prijazni krčmar veli: ‚Tako drobnino prodajam jaz, tam pri potoku vidite moj mlin, za mlinom na drugi strani vode pa sem si naredil že pred petimi leti štacunico. Vi in vaši delavci ne tariate si glave za nobeno reč, pri meni najdete vse in nade-

jam se, da boste z mojim blagom zadovoljni. Zastonj sicer ne dam nič, nekoliko kocin vam bom na vsak način izpukal, ali odrl vas ne bom. Vi ste moji rojaki pa nečem, da bi me doma obrekovali.' Krčmar se ni bahal in lagal. Moj boter ga še zdaj ne more prehvaliti, kako pošten je bil v vseh računih in kako dober našim delavcem. Dosti reči jim je pustil po tako nizki ceni, da gotovo ni imel ne krajcarja dobička. Že zaradi opravkov je moral dostikrat iti k njemu, ob nedeljah pa je šel tudi za veselje, da ga je kak polič popil. Naši ljudje so se tedaj v tej hiši udomačili in se z njo seznanili. Če se jim je priljubila že precej od kraja, so zahajali tja še veliko raje, ko so zvedeli za domačine, kdo so in od kod. Ta krčmar, kaj pravite, ali ni to čudno, ni bil nihče drug ko Trličin Francelj. Dosluživši pri vojaki, se je preselil na Hrvaško, se dal poročiti v Zagrebu s svojo Reziko in je vzел s sabo tudi njeno mater. Kupil si je za male denarje prav lepo in obširno posest kakor že marsikateri Kranjec in jo obdeluje in olepšuje vsako leto z večjim veseljem in uspehom. Razen mlina in prodajalnice je postavil na novo sušilnico, žganjarnico, domač vezan kozolec in še razna druga poslopja za kmetijske in trgovske potrebe. Vrt si je napravil tak, da se mu graščaki čudijo. Za same slive iztrži po štiri sto goldinarjev. Rezika se je močno poredila, pa kako ne, saj ji nič ne manjka. Otrok ima za gnojen koš, pa tudi kruha, da ga vsem ostaja. Dobre volje je zmerom, soseb-

no pa se krohota, kadar pride med rojake. V govorjenje meša toliko hrvaških besed, da je ni vselej lahko razumeti. Otroci so čisti Hrvati in ne znajo nič kranjski. Lokarica pa je ostala čista Dolenjka. Njej se med Hrvati ne bi dopadalo, ko ne bi živila pri svojih ljudeh. V hiši vlada tak lep mir, taka ljubezen kakor v naši deželi menda v nobeni rodovini. Francelj se ni še nikoli sporekel niti z Reziko niti s taščo. Lokarica pravi: ‚Ženitvi se je upiral moj rajniki na vse kriplje in ljude so brusili nad nami jezike, da so nas bolele vsak dan ušesa. Bog pa nas je vendarle blagoslovil. Pokazalo se je, kar on zaveže, da nobena človeška sila ne more razvezati.‘ Krčmarja so vprašali, če se je navadil kaj kmalu tujega kraja in naroda. Odgovoril jim je: ‚Kraja ne precej, ljudi pa že prvi mesec. Hrvat ne obrekuje nikogar rad, zavidajo si dosti, ali samo med sabo, nam Kranjcem privoščijo več nego sebi. Mi jim moramo res prav iz srca hvaležni biti, da so nas sprejeli tako kakor lastne brate, še veliko lepše, nego jim veleva krščanska dolžnost. To dobroto jim povračujemo s tem, da smo napovedali vojsko hrvaškim pijavkam, prekletim Judom. Kjer se prikaže Kranjec, se mu mora Jud umakniti, ker s svojim sleparstvom ne opravi proti njemu nič, niti se ne more z njim kosati in meriti v trgovskih poslih. Ko sem prišel sem, so pustošili in razdevali to okolico trije Abrahami. Ko sem jel mahati po njihovih rokovnjaških parkljih s poštenim slovenskim

orožjem, so pobrali kopita in se zgubili čez Dravo k neumnim Madžarom.'

Moj boter hodi rad na Hrvaško že zarad Franceljna in njegove rodovine. Pravi, da se mu zdi pri njem vse še bolj po domače nego tukaj v rojstnem kraju. Francelj pomaga rojakom pa tudi s tem, da jim dobi najboljšega gospodarja, ki jim veliko plačuje, obenem pa jih rabi v takih šumah, ki imajo tekočo, zdravo vodo, da jim ni treba piti mrzlične mlakuže. Ni tedaj nobeno čudo, da so naši farmani znova začeli govoriti o Lokarjevih in o Franceljnu. Ali je bogme velik razloček med nekdanjo in sedanjo govorico. Opravljanje je utihnilo, poje se jim soglasna hvala in daje vsa čast, ki gre poštenim in pridnim možem in ženam. Francelj živi tako daleč od nas, da ne pride nikomur na misel, zavidati mu srečo. Da je pa res srečen, mora vsak priznati in potrditi. Utekel je vsem nevarnostim, znebil se revščine, dobil si bogato in blago ženo in ima zdaj vsega dovolj, kar si pameten človek le želeči more. To pa nekateri še zmerom mislijo, da bi Francelj in Rezika utegnila biti brat in sestra, ali ju za to nič ne grajajo. Pravijo: 'Če sta, kaj to? Naj odgovarja tisti, ki je kriv, ne pa onadva, ki tega niti ne vesta. Nedoržnega Bog ne kaznuje. Da ju rad ima, se vidi očitno že iz blagostanja in zadovoljnosti, v kateri živita in nje-ga hvalita.«

»Kača,« se oglasi Cenetov sosed Jurij, »ki je nosila Franceljnu malo južino, je bila presneto svojeglava in hudomušna, ali pri tem vendarle neizrečeno krotka in preljubezniva živalca, kakršne se ni bati nikomur. Če bi prišla kaka taka gostit mene ali vas katerega, menim, da je ne bi zapodili. Jaz pa bom pokazal pravega peklenškega gada, da vas bo groza stresla, če ga še ne poznate.

Ob naši Krki leži na dolgem prostoru debela plast ilovke, iz katere se da narediti najlepša opeka. Tega posla pa stari Dolenjci še niso razumeli, trebalo je poklicati zanj Lahov. Naši so se od njih kmalu naučili in jih celo prekosili. Talijani so se vrnili, od koder so bili prišli, le malokateri se je pri nas naselil in ukoreninil. Med te malobrojne tujce je spadal rajnki Maleskin. Bil je jako priljuden bradač, ljudje so ga sploh čislali, ker je bil za čudo priden in umeten mož, v svoji stroki brez dvombe prvi mojster. Slovenski je govoril kakor rojen Kranjec, dežela in ljudje so se mu priljubili pa ni maral več za svojo Italijo. Pozidal si je svojo hišo, kupil si veliko zemljišče in si sploh tako opomogel, da je veljal skoraj za bogatina. Od doma je privlekel s sabo babo — grdavš, ki bi bila v prosu gotovo kaj koristila, možu pa ni delala drugega ko škodo in sramoto. Sam bog si ga vedi, kako se je mogel tako daleč zmotiti, da je njo vzel. Zgodilo se je, da je po cel mesec pijančevala in razbijala okna, posodo in kar je bilo, doma in drugod. Potem pa je čepela

več tednov doma in ni jedla drugega ko suh kruh, niti možu ni hotela nič kuhati razen nezabeljene polente. Preklinjala je vse, kar je le na svetu: ljudi, živino, hišo, kruh, Maleskina, hčer, sebe, hudiča in Boga. Vere ni imela nič, svetim podobam, cerkvam in duhovnom je kazala jezik, za Boga je včasih rekla, da ga ni, včasih pa, da je falot! Kaj je govorila o materi božji, me je sram in strah povedati. Kar je delal mož, ji ni bilo nikoli prav, rjula in togotila se je nad njim noč in dan. Maleskin bi bil sam zase to prenesel, bil je tako potrpljiv človek, da bi bila lahko na njem drva sekala. Ali skrbelo ga je za hčer, da je ne bi mati popolnoma pohujšala in spridila. Zato je ni puščal rad pri njej. Kadar je kuhal opeko, je morala biti v opečnici in, če je šel v mesto ali kam drugam, je vzel vselej otroka s sabo. Mož je dobro mislil, ali mu je slabo steklo. Ljubil je preveč družčino in, kadar je prišel do vina, ni poznal nič mere in ni vedel, kdaj je čas vstati in domov iti. Hči Julča se je navadila pri njem piti in lenobo pasti, slišala je v krčmah in v kavarnici vsakovrstne grde pogovore, ki si jih je dobro zapomnila. Začela je tudi ona čenčati, kar ji je padlo v glavo. Premehki oče je ne le ni nič posvaril, ampak jo še pohvalil, če je katero bleknila, da so se ji ljudje smejali. Zbrisana je bila za čudo, pa tudi prekanjena, zabavljiva, zijačasta, nesramna in zlobna že v otročjih letih, vsak človek je dejal, da tako zrele spake še ni nikoli videl. Pametnejši pri-

jateljji so opominjevali Maleskina, da naj na otroka kaj pazi in ga brzda. On pa je rekel: ‚Bog varuj! Od očeta in matere otroku ne sme dohajati drugega ko ljubezen. Mojo Kranjico bo krotila že šola in, ko odraste, jo bo pokorilo življenje in skušnja.‘ Julčo je imenoval najraje svojo Kranjico zato, ker je znala samo slovenski, dasiravno je bila talijanskega rodu.

Čujte, kako zgodaj je ta Julča zvedela reči, ki niso za otroke! V neki krčmi je povedala Maleskinu dekla, da so dobili včeraj majhnega fantka. Julča vpraša modro: ‚Kako pa je materi, ni nevarno?‘ Oče pogleda hčer in veli: ‚Kaj se ti blede? Fantek je priplaval po vodi, pa ga je baba ujela in prinesla krčmarjevim.‘ Njegova Kranjica pa se zadere: ‚Kaj res mislite, da sem tako neumna, da bi vam to verjela. O, že vem, po kaki vodi otroci priplavajo, saj nisem prišla včeraj na svet.‘ Ko je deklica to govorila, je imela komaj pet let.

Z očetom sta hodila pit tudi v našo vas: možje in žene so se kar križali, tako kosmate je včasi brusila. V šoli se je prav dobro učila, bila je zmerom med prvimi, ali ker je druge otroke tako strašno pohujševala s svojim nesramnim gobcem in vedenjem, se je učitelj kuge zbal, jo jel ostro kaznovati in, ker ni nobena kazen nič pomagala, jo je zapodil iz učilnice in je ni hotel več sprejeti. Zdaj jo je dal oče k šivilji. Česar Julča ni še prej znala, je čula v društvu mestnih deklet, ki so se z njo vred hodile učiti

šivati. Kar je bil oče med opekarji, je postala hči med svojimi vrstnicami: prva mojstrovka v kvantanju in zapeljevanju. Zdelo se ji je dolgočasno, da bi svoje znanosti samo v glavi nosila, hotela jih je tudi izvesti in sama poskusiti. Grehe je negodnica na vso moč skrivala in zatajevala, ali marsikaj je prilezlo vendarle na dan. Že z dvanajstim letom se je vlačila z učenci nižjih šol, pozneje z večjimi dijaki, ko je bolj odrasla, pa le z oficirji in gospodi, ki so mogli mastno plačati, vmes pa se ni branila niti čvrstih kmetiških fantov. Znanci so očeta obžalovali in mu povedali, kako sramoti hči sebe in njega, on pa je bil tako slep in vanjo zamaknjen, da ni nič videl in nič verjel. Dejal je: ‚Ljudje sodijo prehudo. Moja Kranjica je poštena punca. Če se z možaki rada pogovarja, kaj za to? Sáj je ne odrejam za klošter, ampak za svet.‘ Ko jih je pa le preveč slišal, je rekel Julči: ‚Vidiš, ljudje govore to pa to, tako pa tako. Jaz jim nič ne verjamem, ali toliko ti pa vendar velim kot oče, da se varuj. Če boš vlačuga, ne boš dobila moža, ki bi bil kaj vreden. Ženska je ustvarjena za možitev, drugače nima nič cene in veljave. Glej in vedi se tedaj tako, da se boš mogla lahko, dobro in kmalu omožiti. Ljudje vedo, da nismo revni, snubačev ti torej ne bo manjkalo, ali tega pa ne smeš nikoli prezreti in pozabiti, da za razuzdanko pošteni fantje ne marajo.‘

Ti in taki nauki so obrodili sad, čeravno ne tak, kakor si ga je želel Maleskin. Julča je jela pripovedovati, da misli izpolniti očetu voljo in se omožiti. Obhajal jo je bržkone strah, da bi se ne razvedelo preveč, kaj počenja, in bi se je dobri snubači ogibali. Ali govorila je na vsa usta, da bo živela tudi v zakonu, kakor se ji bo ljubilo. V naši krčmi je razkladala pivcem, kakega moža da si mora najti. ‚Moj mož,‘ je rekla, ‚ne bo smel biti preveč pameten, ampak tako srednje, toliko, da bo znal pridobiti denar, ker bom potrebovala jaz veliko denarjev za pijačo, za lepo opravo, za veselice in bogve za kaj še. Moj mož bo moral biti bogoslužen, krščanski človek, da bo imel z mano blago, nebeško potrpljenje, da me ne bo tepel ali zmerjal, ampak me lepo prosil in zame molil. Moj mož bo moral biti tih, molčeč človek, ki ne bo zahajal v društva in ne bo lahko zvedel, kod bom jaz rogovilila in kaj bom onegavila in s kom se ljubčkala.‘ Pivci so se ji smejali in menili, da se šali. Ona pa tega ni govorila le za šalo, ampak za pravo resnico. Bila je tako samopašna in nesramna, da ni mogla nobene grde misli zase ohraniti. Iz njenih ust je prišel med ljudi čuden pregovor: Besede so za dan, dela za temo.

Stalo je dosti truda, preden si je našla fanta po svoji volji. Ali ker je tako pridno zanj popraševala in prebrskala vse kote, ga je nazadnje le iztaknila. Živel je tam onkraj Mirne peči pri Ljubljanski cesti. Pisal se je za Go-

loba. Že to ime je pomenilo srečo. Julča si je želela mo-
žička krotkega kakor golobček. Tudi druge lastnosti so
jo mikale in vabile k njemu. Imel je pol kmetije, precej
repov in velik uljnjak, poln čebel — zraven pa obilo po-
hajano štacuno, vso natlačeno od tal do vrha s plačanim
blagom, dolga pa ne krajcarja. Roditelji so mu bili že
davno umrli, gospodinjala mu je sestra. Delo sta si tako
razdelila, da je oskrbovala ona kmetijske reči, on pa
kupčijske. Golob je bil tako zadovoljen s svojim stanom,
da je za trdno namenil, nikoli se ženiti. Ko pa mu je ses-
tro ugrabila vročinska bolezen, se je premislil in dejal,
da brez žene ne bo mogel dolgo shajati. Ponujali so mu
to pa ono, ali mu ni bila nobena prav vseč. Hotel si je
dobiti pobožno in varčno nevesto, ki ne bi bila naveza-
na na lišp in zabave, skratka pravo krščansko gospodi-
njo. On sam ni ravno stiskal, ali po nepotrebem ni iz-
dal ne krajcarja. Drže se svoje prodaje, ni postaval po
oglih niti posedal po krčmah. Kadar se je pripetilo, kar
je bilo redkokdaj, da je zaželel vina, je poslal ponj in ga
pil zase doma. Prijateljev ni imel nič, niti jih ni pogrešal.
Vrstniki se niso dosti z njim pomenkovali, ker je bil pre-
več pust in dolgočasen, pa se niti niso imeli kaj, ker se
mu ni ljubilo govoriti o nobeni stvari. O prostih urah, n.
pr. v nedeljo, je šel mesto v društva sest k čebelnjaku in
je zijal vanj po dve, tri ure, potem se dvignil in vrnil v
štacuno. Brati in pisati je znal, ali razen pratike in »Duš-

ne paše« ni bilo v njegovi hiši nobenih bukev. Krščanski nauk in sveto pismo je znal bolje od vseh drugih fantov in sploh je prav rad v cerkev hodil in jako zamišljeno molil. Ljudje mu niso rekli drugače ko Golobov tercijal in tega pridevka se je veselil in dejal večkrat: ‚Bog, če bi bil res tercijal — ne bi bilo napačno.‘

To tedaj je bila tista tica, kateri je začela Julča nastavljati svoje pasti, mreže in locnje. Poprej se je vrtela najbolj po Novem mestu, zdaj je je zmanjkalo od tam nankrat kakor kafre. Hodila je pridno po božjih potih, romala je na Žalostno pa na Veselo goro pa na Zaplate in na Kum. Če je bil v Mirni peči ali v Trebnjem ali kje drugje v tej okolici shod ali semenj, je prišla Julča gotovo tja. O takih prilikah je stopila vselej v Golobovo prodajalnico in si izbirala brez konca in kraja vsakovrstne malenkosti, to se ve, da vse zato, da bi se mogla kaj s kupcem pomenkovati in mu razkazovati svojo pamet in lepoto. Pazila je pomno, da ji ni ušla nobena neumna, in kar se tiče lepote, je bila kos vsaki mestni gospodični: v obraz okrogla, nežna in bela, da so možaki nehote obstajali, kadar je šla mimo.

Ali Goloba ni ganila nič ne njena pamet ne lepota, držal se je kislo proti njej kakor proti vsakemu drugemu. Po tej poti ji je spodletelo, toda ni obupala. Izmisli si je sleparijo, ki dokazuje bolj ko vse drugo neskončno predrznost in zvijačnost te nesramnice. Napisala je pri-

jateljici pismo, rekla doma, da gre na Zaplate, in se napolila h Golobu. V štacuni je našla več ljudi, ki so izbirali blago in se pogajali. Julča se ta pot ni dosti pomudila, kupivši nekaj pavole, je šla proč. Neka žena veli Golobu: ‚Kdo pa je ta deklina? Poglejte, pozabila je tukaj tale beli robec in v robcu menda tudi bukve.‘ Golob pravi: ‚Saj res, moram jo iti klicat.‘ Gre na cesto, ali Julča je zginila, deček, ki je bil poslan za njo, je prišel čez pol ure nazaj z oznanilom, da je ni mogel nikjer najti. Golob veli: ‚E, nič ne de. Kadar bo svojo reč pogrešila, bo že sama prišla, saj bo vedela, kje je pustila.‘ Nato spravi robec, ne pogledavši, kaj je v njem.

Prejde več dni, ali ženske, ki ga je zgubila, ni. Golob je pošten mož, ki bi dal rad nazaj, kar ni njegovo. Zdaj robec razgrne, ne bi li našel v njem kako reč, po kateri bi se moglo spoznati, čigav da je. Notri so ležale molitvene bukvice, kos kruha in listnica. Odpre listnico, v njej je bilo nekoliko bankovcev in pismo brez pečata. Ker ne najde nikjer nobenega imena, si ne ve pomagati drugače, kakor da prebere pismo. Silno se začudi, ko vidi, da govori o njem. Bilo je namenjeno ljubljanski prijateljici, kateri je pisala ženska roka po priliki tole: ‚Danes, ljuba prijateljica, ti moram odkriti nekaj prav posebno novega in zame žalostnega. Najbolje bi bilo, ko bi molčala tudi danes in vedno, ali ne morem. Srce mi je prepolno in prebolno, ko si ne bi iskalo tolažbe pri prijate-

ljici, bi moralo počiti. Vedi tedaj, da jaz ljubim, ali brez upanja. O kupcu Golobu sem slišala že prej neizrečeno veliko dobrega in lepega, ali zdaj, ko ga poznam bolj natančno, sem prisiljena reči, da bi se težko še kje drugje našel fant tako mil, tako brhek in tako pošten in iz srca dober, kakor je Golob. Blagor deklici, katero si bo izvolil, kar se mene tiče, se ne drznem, žalibog, nič nadejati, jaz ga nisem niti vredna. On si bo dobil boljšo nevesto, na Maleskinovo Julčo, zanj umirajočo, se ne bo niti ozrl. In kako neki? Jaz sem, kakor veš, odrejena preprosto po kmetiško in se ne znam in nečem nikomur ponujati in siliti. Jaz ga nikoli ne bi mogla osrečiti. On je kupec. Taki možje pa zahtevajo od žene, da se nosi že bolj po gosposko, privoščijo ji lišp in marsikako drugo veselje. Za take reči pa jaz ne maram. Navadila sem se sedeti doma in opravljati hišna dela, lepe cunje bi se na meni hitro zamazale, tudi se tresem za vsak krajcar, mož bi me pital s skoporitnico. Živela sem zmerom pri svojih roditeljih in si druge tovarišije nisem nikoli želela. Jaz za društvo nisem ustvarjena, take ženske pa zove svet odurne in nepriljudne, vrli snubači po njih ne segajo. Golob je sicer na vso moč pošten mož, kakor sem že rekla, ali to pa vendar ne vem, če bi mu bilo všeč, da bi mu žena šla prva v cerkev in zadnja iz cerkve, da bi molila vsako nedeljo križev pot itd. Ljudje bi ji rekli tercijalka in to bi ga žalilo in jezilo. Mene so pa v tej, kakor se

mnogim zdi, preveliki pobožnosti moji starši tako utrdili, da je ne bi opustila za vse zaklade tega sveta. Mislila bi si zmerom: Kaj pomaga človeku ves svet pridobiti, na svoji s Kristusovo sveto krvjo odkupljeni duši pa trpeti škodo. Ti boš morda rekla: Ne boj se, Julča! Imela boš lepo doto in čeden obraz imaš tudi, poskusi srečo, ni mogoče, da bi ostal tvoj Golob popopolnoma mrzel. Jaz pa ti velim, da taki postavni možaki, kakor je Golob, za doto niti ne vprašajo, zadostuje jim žlahtno srce, modrost, učenost in pristojno in olikano vedenje. Te lastnosti pa meni manjkajo razen blagega srca, ki ga pa on ne vidi. In tako mi je ugasnila zvezda sreče že v mladih letih, ker si zanaprej brez njega prave sreče ne morem misliti. Jaz sem zapuščena, zgubljena reva, ki si ne želi drugega ko smrt. Tvoja nesrečna Julča.'

Ta čudni list je Golob gotovo več ko desetkrat prebral in se tako vanj zamislil, da je pozabil na prodajo in na vse drugo. Kak bolj prebrisan človek bi bil zanko kmalu zapazil, ali če tudi ne, vsekako bi bil dejal: Dekle, ki tako piše, mora biti prava prismoda. Sosebno ne bi bil njeni pobožnosti nič verjel, ker sramežljive in zares krščanske device ne govore tako zaljubljeno in neumno. Golob pa ni imel veliko pameti, ampak ravno toliko, da je znal svoje blago poceni kupiti in drago prodati. Bil je močno praznoveren. Ker se je hotel ženiti, je smatral najdeno pismo za važno znamenje, za glas usode in je

rekel: „Bogve, če mi ni namenjena ravno ta Julča, s katero me je seznanilo tako nenavadno naključje.’ To, kar je pisala o sebi, se je skladalo skoraj popolnoma z njegovimi željami. Skopost, četudi prevelika, se mu ni zdela tako napačna ko zapravljivost. Najlepše pa so se mu lesketale besede, s katerimi je omenila svojo doto. Golob je bil sicer res jako postaven fant, ali kaj takega mu še ni prišlo nikoli na misel, da bi jemal nevesto brez dote. Zatrдно je namenil, da mora to Julčo spoznati tudi po obrazu. In priliko so mu dale ravno reči, katere je pri njem pustila.

Maleskinovo ime je dostikrat slišal, ker so vaščani kupovali pri njem opeko, in je dobro vedel, kje stanuje. Hotel je iti tja in prinesiti zgubljeni robec, in kar je bilo v njem, sam nazaj. Precej prvo nedeljo po maši je odri-nil. Pripetilo se mu je ta dan marsikaj, kar ni pomenilo nič dobrega. Stopil je iz postelje na levo nogo. Prvi človek, ki ga je srečal zunaj, je bila baba, in še kaka — Trpotčevka, najgrja vlačuga v fari. Na potu mu je pretekel cesto trikrat zajec. Grede čez Žabjek, se je nameril na celo krdelo kač. Pismo ga je bilo pa tako omamilo, da se za ta neugodna znamenja čisto nič ni brigal. Pozneje se jih je v svoji nesreči dostikrat spomnil.

Maleskinove je našel vse tri doma, ker v nedeljo dopoldne niti on ne hči nista hodila rada drugam. Sprejeli so ga pristrčno, kar se da, sosebno Julča. Da je tako lepa,

si ni domišljal. V svoji štacuni jo je sicer že večkrat videl, ali v njej ni opazoval nikomur života in obraza, gledal je samo na roke, da so kupljeno vzele in plačale. Maleskinovi so ga tako prijetno zabavali, da je ostal pri njih cel dan in celo prenočil. Ribica je obvisela na trnku. Ker se je Golob ogibal vseh društev in pogovorov z znanci, ga ni mogel nihče posvariti in mu povedati, kakova strupena cvetlica je njegova ljubica. Obiskoval jo je čedalje bolj pogosto, še večkrat je prišla ona k njemu, včasih z očetom, včasih pa tudi sama. Ustanovili so rok, da bo čez dva meseca poroka.

Stari Maleskin je ni čakal. Poginil je na grozno skrivnosten način. Baba mu je nagajala tako, da se je naposled naveličal in se je hotel znebiti. V pijanosti in jezi je metala vanj, kar koli ji je prišlo v roke: lonce, žlice, nože, kamenje. Enkrat je vrgla nanj izpod strehe težko sekuro, ki bi ga bila lahko ubila, ko bi mu bila priletela na glavo, za srečo mu je padla na ramo in ga precej hudo ranila. Mož ji je rekel: ‚Le počakaj, mrha, ko se omoži moja Kranjica, se ne bom pekel več dolgo v tem peklu. Kar imam, bom prodal, in potem pojdem, da te ne bom nikoli več videl.‘ Ta svoj namen je pripovedoval tudi mnogim drugim ljudem. Baba se je prestrašila. Jela je občevati z njim neizrečeno prijazno. On pa je dejal v krčmi znancem: ‚Coprnica misli, da me bo prevarila, pa je vse zastonj. Po poroki bom prodal hišo in kar imam in

jo popihal.' Maleskinka je to zvedela, ali mu je kazala še zmerom prijaznost. Julča ta čas ni spremljala več očeta. Pripravlja se za svatbo, si je narejala s pomočjo dveh ali treh šivilj oblačila doma pri materi. Prišel je Maleskinov god. Žena mu druga leta ta dan ni dosti postregla, ali letos pa se je kuhalo, peklo in cvrlo od jutra do kasne noči. Mož je pozabil svojo jezo in svoj naklep in se je prav do srca udobrovoljil, tako da je plesal ne le z Julčo, ampak celo z babo. Večerja mine. Maleskinka veli možu: ‚Zdaj ti bom pa prinesla še črne kave. Skuhala sem ti dobro, da take gotovo še nikoli nisi pil.' On prime skodelico in jo zvrne. Precej potem ga je začelo strašno gristi. Julča je rekla materi: ‚Nak, tega bi pa vendar ne bila mislila, da ste taki!' Stara zavpije: ‚Molči, da ne bo kdo slišal.' Ali dekla je pogovor čula in ga razglasila.

Maleskin je umrl še tisto noč brez oporoke. Ljudje so seve govorili sploh, da je bil ostrupljen. Nekaj malega je morala čutiti tudi gosposka. Dala je zapoved, da naj gre do župan in drugi možje mrliča gledat. Maleskinka jih je pogostila z najboljšim vinom, s tortami in pečenkami in se je delala tako žalostno, da se je kar po tleh valjala in rjula kakor zver. Možje so jedli, pili in verjeli vse, kar jim je nakvasila. Rajnkega bržkone še pregledali niso. Gosposki so sporočili, da je Maleskina zadavila vinska božjast, ki ga je že prej dostikrat lomila.

Zaradi te nesreče je trebalo ženitev nekoliko odložiti. Golob se je dal poročiti z Julčo šele čez pol leta. Na izpraševanju so ga fajmošter opomnili, da naj dobro premisli, kaj bo storil. Golob je dejal: ‚O, ne bojte se! Sem že vse premislil.‘ Fajmošter pravijo: ‚Jaz sem v tem kraju še novinec in neveste ne poznam. Ali oni dan so se pri meni gospodje tako menili, da ni nič prida. Varujte se, dokler je še čas!‘ Golob se je nasmejal in rekel: ‚Če hoče kdo grajan biti, naj se ženi. To je že star pregovor. Če si tudi še nihče, odkar svet stoji, ne bi bil dobro izbral — jaz se gotovo ne bom nikoli kesal, tako blaga duša je moja nevesta.‘ Gospod vele: ‚Tem bolje, želim srečo!‘

Golob je začel že pobešati glavo, ko je bil komaj štirinajst dni oženjen. Julča ga je zasačila in se ni trebala več potajevati in hliniti. Jela je razodevati brez sramu in strahu vse grde lastnosti svoje spačene duše. Take pijanke je ni bilo še v vasi in obesila se je na vsakega dedca, ki se je hotel z njo meniti. Za glavno prijateljico si je izvolila Trpotčevko, ki je bila edina grdavš, katera se je mogla glede prešuštvovanja z njo nekoliko skušati in primerjati. Vseh sramot njenih ni mogoče prešteti. Še v cerkev je prišla večkrat pijana kakor trezna. Na sveti večer se ga je bila tako nakravala, da se je s kora na ljudi pokozlala pa je malo manjkalo, da svinje niso ubili, tako so jo nabunkali in osuvali. Pri možu ni hotela dolgo spati. Posteljo si je prenesla na prvo nadstropje, pa je

odpirala žandarmom okna in jim metala nalašč zato spleteno lestvico, da so laglje k njej hodili. Možu bi bila že zdavnaj vse zapravila, pa jo je dal preklicati, da nima nič pod svojo oblastjo in ji ne sme na njegov račun nihče nič dati in posoditi. Zato pa mu ukrade, kar le more, enkrat je razbila zaklenjeno miznico in pobrala iz nje več ko petdeset goldinarjev. Ker ji gleda mož tako ostro na grabljive parklje, odira pa tem bolj svoje ljubčke in pa mater.

Lani sta sedeli v naši krčmi sami, ali so domači vse razumeli, kaj sta se pogovarjali. Julča je rekla: ‚Dajte mi sto goldinarjev. V Mirni peči me čaka gospod, treba mi je denarja.‘ Mati veli: ‚Fej te bodi, to so lepi gospodje, da moraš ti zanje plačevati.‘ Julča pravi: ‚V tej reči ne maram za noben nauk, jaz nisem neumna ne, ali včasih se mora človek izkazati in postaviti, ne sme biti zmerom umazan. Zato le sem z denarji!‘ Stara zastoka: ‚Za božjo voljo, kje bom pa vzela sto goldinarjev. To so strašni denarji — zanje kupim njivo.‘ Hči se zadere: ‚Le hitro! Meni se mudi naprej. Kaj velite, da nimate? Oho, vidim, da vas je treba malo poščegetati. Če mi ne daste precej, bom oznanila še danes, kako je Maleskin umrl.‘ Starka zakriči: ‚Ti prekletnica ti, na petdeset goldinarjev pa drži gobec za zobmi!‘ Julča ni bila zadovoljna in je izdrezala iz nje še dvajset goldinarjev.

Ubogi Golob si je nakopal gorje, da se smili ljudem in sam sebi. Pa se je tudi močno spremenil. Let ima štirideset, pa je že ves siv in hodi pripognjeno kakor kak starček. Jezik se mu je malo odvezal, včasih pove rad kako zabavljivo in razžaljivo, dobre pa nikoli. V cerkev gre še zmerom vsako nedeljo, ali le drugim za voljo in iz navade: nekdanja pobožnost ga je minila. O duhovščini govori zaničljivo in še Boga hudo graja, zakaj je ustvaril pogubljive ženske. Pravi, da se bo odkrižal Julče s tem, da bo prestopil k luteranom. Sklenil je prijateljsko zavezo s tovarišem zakonskih nadlog, s trpinom Trpotcem. Včasih se pomenkovata in skupno preklinjata babe, še raje pa kvartata in pijeta žganje. No, menim, da ste se moje kače nagledali. Janez, vrsta je na tebi. Naj nam zasveti brž luč tvoje vednosti!«

Janez, med pastirji najvišji, čeravno ne najstarši, odgovori tovarišu smehljaje se: »Moja luč ne bo gorela nič lepše od tvoje. Tvojemu talijanskemu gadu bom dal za par domačo, kranjsko kačo, ki mu bo, kar se tiče hinavščine in malopridnosti, tako podobna kakor pisker loncu. To pa moram že zanaprej povedati, da ne bom besedoval toliko kot ti, nekaj, ker se mi gnusi, da bi razkazoval vsako gubo teh blatnih cap, pa tudi zato, ker nisem maral zvedeti natanko vse hudobije in grdobije. Tam doli za Daljnim vrhom se vidi lesena kočica, v ka-

teri je prebival rajnki pijanček Vodè s svojo babo. Oba sta že zdavnaj umrla, zapustivši dve hčeri. Starejša se je omožila v hribe. Ko je zapravila svojo doto in možu imetek, je šla po svetu, ne vem kam. Mlajši sestri Anici je ostala tale koliba in pri njej slaba četrť kmetije. Pridna gospodinja bi se bila na tej posesti lahko preživila ali pa tudi pošteno omožila. Anici pa je smrdelo vsako težje delo, zemljo je dala v najem pa se potikala po vinogradih, hramih, krčmah, sejmi, je služila sem ter tja kak teden za natakario ali kuharico, navadno pa pohajkovala kar tako in visela drugim za brado. Obraza je bila prav belega in priliznjenega, povsod se je našlo dedcev, ki so jo napajali in se z njo kratkočasili. Če jih ni bilo, jih je šla iskat. Pokukala je skoz okno v krčmo in, če je vide-la kaj fantov ali mož, se je usedla precej k njim, dasiravno niso poznali ne oni nje ne ona njih. Čakala je par minut, da jo pokličejo pit, če so molčali, se je oglasila: ‚No, ali ste res taki pusteži, da ne privoščite žejni puncu kupice vina.‘ Na tak način se je naredilo kmalu znanje in sčasoma še kaj drugega. Kadar je šla pozno zvečer domov, je povpraševala fante, ki jih je srečala: ‚Ali me ne bo spremil res nobeden skoz hosto, da me ne bo strah?‘ V mestu je hodila h gospodom po hišah in se jim ponujala za služabnico. Gospodje so dejali: ‚Deklo že imamo.‘ Ona pa se je namuzala in zašepetala: ‚Gospod, me niste prav razumeli, za dekle niti ne grem, ali če vam manjka

ljubice, se ne bi branila ostati pri vas.' V grajski vinograd je prišla obrezovat. Ko pa zagleda gospoda samega pred brajdo, je pustila delo in se mu približala s šopkom dišečih cvetlic in ga jela z njim pod nosom ščegetati. Graščak jo je vzel s sabo v zidanico in čez štirinajst dni je prišla domov vsa v svili in v šumečih krilih.

Taka je bila Vodetova Anica. Omožila bi se bila sicer rada, ali ni bilo snubcev, po vsej okolici je šla med ljudmi, ki so grajali kako punco, govorica: 'Ta, boste videli, bo kmalu taka ko Vodetova Anica.' Svoj dobri glas je tedaj zgubila do zadnje sledi. Enkrat se je vračala iz mesta domov. V bršlinski krčmi zapazi fanta pa hajd noter in k njemu. Ta pot se ni vedla po svoji navadi. Poklicala je merico vina in pila zase. Fanta je poznala, da njega ne sme loviti tako kakor druge. Nanj je že dolgo prežala, ali ni bilo doslej nikake prilike za pogovor in zadrigo. Večkrat je šla na kak shod ali semenj nalašč zaradi njega, tudi ta dan se je napotila v mesto zato, ker je čula, da pride on tja. Hodila je za njim po vseh ulicah, ali ker ni bil nikoli sam, je ostajala odzadaj. Iz mesta ga je videla iti brez tovarišije. Vsa vesela jo je pobrisala za njim. Na potu ga ni mogla ustaviti, ker mu je bila neznana, še pozdraviti ga ni hotela, da je ne bi imel za nesramno ali pijano. V krčmo pa je smela priti brez zamere in slabe-ga suma.

Dečko, proti kateremu je sedela, je bil bogme vreden, da se vlečejo zanj boljša dekleta, nego je bila Anica. Vas, v kateri se je rodil, se od tod ne vidi, stoji za hribom pod Sv. Ano. Krstno ime mu je Pavel, pri hiši pa se pravi pri Zvonirjevih. Zvonir se je bil oženil dvakrat, s prvo ženo je imel Pavla, z drugo pa nekaj hčerá. Ljubši ko vse drugo na svetu mu je bil Pavel. Brez njega ni šel na nobeno delo, na nobeno veselico. Izučil ga je za izvrstnega kmetovalca, obenem pa ga je vzgojil tudi za dobrega kristjana. Fant ni bil tercijal, ali je rad molil in živel v vseh rečeh spodobno in pošteno. Vsi so govorili, da mu ga ni para med vrstniki. Znal je kratkočasiti vso tovarišijo kakor malokateri, v petju in pripovedovanju je prekosil vsakega in nikakor ni trpel prepira, zdražbe in pretepa. Če so se fantje kaj sporekli, je vrgel vmes kako dobrovoljno besedo, pa so se precej z bogali in pomirili. Dasiravno se je udeležil marsikatero pijače in zabave, ga niso videli nikoli pijanega ali jeznega. Ponoči se ni klatil po vasi in za babe je maral tako malo, da si ni hotel izbrati nobene ljubice. Ponujale so se mu dosti, on je rekel vsaki dve, tri prijazne in šel naprej. Omrežiti ni se dal nobeni. Dekleta niso pribijala za njim brez vzroka. Dote mu je bilo uganjene po materi in po očetu več ko dva tisoč goldinarjev in Pavel je bil visok, raven, krasen dečko, v obraz mleko in kri in tako močan, da se ni ustrašil treh junakov. Kakor ni mogel prebiti oče brez

njega, ni mogel niti on brez očeta. V največjem veselju je zapustil družbo in dejal: ‚Ne zamerite. Jaz grem, oče me čakajo.‘ Brez očetove vednosti in volje se ni nikamor oddaljil, se ni lotil nobene reči. Jako lepo ju je bilo skupaj videti. Zvonir je pravil Pavlu svoje skušnje in stare prigodbe, zraven pa tudi vsakovrstne šale in burke, ker mož ni bil čemerren, Pavel pa je očetu zapel kako novo, slovensko pesem ali pa mu prebiral kaj iz »Novic«, »Danice« in iz bukev Mohorjevega društva. Oba sta trdila, da se ne čutita nikoli tako zadovoljna in srečna, kakor kadar sta sama. Zvonirjeva druga žena se je brigala bolj za lišp in prazne marnje nego za moža in pastorka in tudi hčere je tako poneumila in razvadila, da sta se držala še doma oče in sin najbolj eden drugega. Ko je Zvonir zbolel, Pavel ni zapustil hiše več ko pol leta razen v nedeljo, da gre k maši. Noč in dan je sedel pri očetu in mu stregel. Ko so nastopili po hudi zimi prvi topli dnevi, si ga je zadel dostikrat na ramo in ga nesel na prisojni griček za vrtom, da se naužije blagodatne svetlobe in topline božjega sonca. Tudi posteljo mu je on prestiljal, on ga prekladal, on mu pripravljaval zdravila; lepše ni mogoče da bi ravnala mati s svojim bolnim detetom, nego je ravnal Pavel s svojim oslabelim, sušečim se očetom. Vsi roditelji so ga postavljali svojim sinovom za zgled otročje ljubezni in celo gospod fajmošter so omenili na prižnici s povzdignjenim glasom njegova krščanska dela

in mu prerokovali na podlagi četrte božje zapovedi srečo na tem in na onem svetu.

Toda Bog je odločil tako, da Zvonirju ni pomogla nobena postrežba nič, moral je umreti. Za Pavla se je začelo zdaj kaj pusto življenje v domači hiši. Čutil je čedalje bolj, da je mačehi napoti, da bi se ga rada znebila.

Vodetova Anica je zgubila vsako upanje, da bi se mogla omožiti v obližju, fantje so jo poznali predobro in se je bali. Jela je tedaj gledati in segati dalje, koder se ni bilo še razglasilo, kakova porednica da je. Zvedela je za marsikaterega, da bi ji bil všeč, ali na nobenem ji niso obtičale oči tako globoko in trdno kakor na Zvonirjevem Pavlu. Preden se ga odreče, je hotela poskusiti vse svoje hudičeve načine in zvijače.

Najprej se je seznanila z babo, ki živi v samotni kobilici sama zase tam za Vrhom. Ta baba slovi, da zna zagovarjati kače, narejati s svojimi čarobijami drugim ljudem škodo v hlevu in na polju pa tudi da ume oddelavati, to se pravi, da odvrne za dobro plačo škodo, ki jo je naklonil človeku kak drug zagovornik in čarovnik. Pravijo celo, da zna preslepiti vsakega fanta, da se zaljubi v tisto, katero mu nameni ona. Baba in Anica sta se pogodili ne vem za koliko goldinarjev. Anica je dala od sebe nekaj, kar je gnusno in me je sram povedati. To reč je vzela coprnica in primešala še raznih drugih grdobij pa

je šla in obkadila z njimi Zvonirjevo hišo. Razširil se je tak smrad, da so se ljudje v njej skoraj zadušili.

Pri Zvonirjevih je služila dekla Katra, součenica in stara znanka Aničina. Anica je kupila Katri svilnat robec in ji obljubila za podporo deset goldinarjev. Zvonirjeva dekla je govorila zdaj Pavlu neprenehoma, kako gospodarna, blaga in lepa je njena prijateljica Anica, in je zbudila v njem živo željo, da bi jo spoznal po obrazu. Od Katre je pozvedela Anica vse okolnosti Zvonirjeve hiše in tudi to, da ima v njej poglavitni glas Pavlova teta in birmska botra njegovih sester, stara tercijska Rozala. Zvonirka je vprašala Rozalo v vsaki reči za svet, brez nje se ni nič delalo, nič kupilo in prodalo. Tudi Pavel jo je visoko čislal radi nenavadne pameti in pobožnosti. Tej teti se je morala tedaj Anica prikupiti na vsak način in se ji je res prikupila. Katra ji je povedala, da hodi ob nedeljah k prvi maši v Mirno peč. Tudi Anica je začela hoditi k prvi maši v Mirno peč, pa ne le to. Šla je vselej tudi k sv. obhajilu in je molila tako presrčno, da se ji je vse čudilo. Zdihovala je kar naglas in poljubovala pridno cerkvena tla.

Rozala je opazila bogoslužno deklico že prvi pot in je dejala potem pri Zvonirjevih: „Zdaj vidim, da sem se zmotila v svoji sodbi. Danes sem se prepričala, da poštene device v našem kraju niso še vse pomrle. Sam bog si ga vedi, od kod je to brhko dekle, ki so ga zjutraj ob-

hajali.' Katra je komaj čakala, da to sliši, in jela Rozali razlagati, da bogomolno devico prav dobro pozna in more tedaj lahko trditi, da tako modre ni v celi fari. Čez nekoliko tednov je dejala Rozala: 'Ta Anica je zlata vredna, tako nevesto bi potreboval naš Pavel.' Tercijalka je sodila po videzu; tega ni vedela, da se Anica pred obhajilom ni nikjer spovedala in da je vso svojo pobožnost le hlinila, da prekani Rozalo.

Zdaj je samopašnica mislila, da je čas, lotiti se Pavla samega. Lovila ga je tu pa tam, ali zastonj. Fant ni hodil rad od doma in, če je tudi kam šel, je imel pri sebi rodovino ali druge priče. Katra ji je sporočila vse, kar se je doma snovalo. Po njej je zvedela, da pojde z mačeho in sestrami v Novo mesto. Upala niti ta pot ni veliko, ali čakati ga je šla vseeno. V mestu ni bil sam, s svojimi ljudmi je sedel v krčmi, s svojimi ljudmi se je sprehajal po ulicah. Zvonirka je stopila s hčerami k neki stari prijateljici in se hotela z njo kaj več pogovoriti. Pavlu je rekla, da naj gre le naprej in naj jih počaka v bršlinski krčmi. Dolgo zaželena prilika se je tedaj dobila, Anica se je mogla pomenkovati s Pavlom samim. Meni ni znano vse, kaj sta si pripovedovala. To pa vem, da se mu je strašno prilizovala in se obnašala proti njemu kot najpoštenejše dekle, ki se boji najmanjšega madeža, bolj ko vse druge pa slabega imena. Govorila mu je, da mora iti žalibog dostikrat v mesto, da si kupi, kar potrebuje za dom. To

da ji neizrečeno težko dé. Človek se mora okrepčati v kaki krčmi, pa ljudje precej zavpijejo: ‚Poglejte pijanko!’ Če pride v moško društvo, se začne kar tresti, ker ve, da jo bodo zlobni jeziki razglasili za tako pa tako. Večkrat že da je morala čuti, da se ponuja fantom in Pavel da zdaj sam vidi, kako lažniva je ta govorica, ker bi se vdrla raje v zemljo, nego izustila proti njemu le eno pohujšljivo besedo.

Ker je Pavel o njej že toliko dobrega slišal, je sprejel to nesramno igro za čisto resnico in je hinavko prav od srca omiloval, da jo obrekovalci tako preganjajo. Da ni ne pijanka ne razuzdanka, se je zdaj sam prepričal. Saj je pila tako počasi in malo in vino je zalivala celo z vodo, kar na kmetih ni navada. Pogovarjaje se z njim, se mu ni drznila skoraj niti v oči pogledati, zardela je vsak hip od deviškega straha in skoraj prevelike sramežljivosti. Razkazovala je, kakor se vidi, kaj lepe lastnosti, ali fanta z njimi še ne bi bila omečila, ker je poznal tudi nekoliko domačih deklic, ki niso bile nič manj trezne in dobre. Anica je zadela Pavla v srce z neko drugo lažjo. Iz pomenka je pozvedel, da ima hišo in kmetijo in da živi na njej zdaj sama, in jo je vprašal, če so ji starši že zdavnaj pomrli. Rekla mu je, da mater ne pomni, ker jih je zgubila že v otročjih letih, očeta, preblagega očeta pa da ji je vzel Bog šele pred dvema letoma. O teh besedah se je zajokala na ves glas in, ko se je nekoliko potolažila, je

začela praviti z ihtenjem in še raznimi drugimi znamenji najglobokejše žalosti, kako neskončno da sta se ljubila z rajnkim atejem in da po njegovi smrti ni bila nikoli več vesela, da ji je ostalo na tem svetu samo upanje, da bo tudi ona kmalu za njim prišla in sladko zavezo z njim ponovila.

Te in take besede so Pavla, ki je na očeta noč in dan mislil in po njem žaloval, tako presunile in ganile, da si je začel tudi on solze brisati in združevati z njeno izmišljeno otožnostjo svoje resnične bolečine. Popisovala sta eden drugemu zlate dni in leta, katere sta prebila v društvu svojih milih pokojnikov, in Pavel je čutil neizrečeno zadovoljstvo, da je našel dušo, ki je njegovo gorje razumela. Vnela se je v njem prva iskra prijaznosti do nove znanke, ki je bila že v prvem začetku dosti jaka, da je ni mogla pogasiti ostra sapa, ki je iznenada pripihala.

Ta sapa je bila Aničina soseda in sovražnica, stara Urša. Stopivši v krčmo in zagledivši Anico blizu zalega mladeniča, je jela kričati: „No, cifa! Vidim, da se je našel zopet bedak, ki te napaja. Kaj si se namrnila, kakor da bi me hotela požreti, ali misliš, da te ne poznam? Ti grda zver ti — ti pijanka vseh pijank, ti vlačuga vseh vlačug! Zapomni si dobro, da boš skupila, kakor zaslužiš, in prav kmalu. Fantje se že dolgo pripravljajo, da te bodo okopali v gnojnici — tebe pa tudi kozla, s katerim te bo-

do zasačili, morda ravno tegale lenuha, ki nima drugega dela, kakor da se poteplje in denar zapravlja s takimi svinjami, s takimi kanalijami . . . ' Baba bi bila še bogve kako dolgo ropotala, ko je ne bi bil ustavil in odtiral krčmar zaradi ljudi, ki so mu jeli napolnjevati hišo, iz straha, da mu ne pobegnejo.

Anico je ta neprijetni pripetljaj od konca strašno osramotil in podrl, sčasoma, ko je to reč bolje premislila, pa se ga je celo veselila. To je dobro vedela, da bo čul Pavel o njej, če bo kaj popraševal, veliko slabega, zato ji je bilo všeč, da se je zdaj sam preveril, kako po krivici jo ljudje napadajo in obrekujejo.

Zvonirka se je s hčerami pri prijateljici precej dolgo pomudila; ko je prišla za Pavlom v bršlinsko krčmo, sta se bila on in Anica že prav veliko pomenila in se trdno seznanila. Vsled naznanil deklet Katre je Anica dobro vedela, kako in kaj ji je govoriti s Pavlovo mačeho in njegovimi po pol sestrami. Bile so vse precej ošabne klepetulje, ki jih je človek lahko pridobil na svojo stran, ako jih je hotel častiti in povzdigovati in je znal prav mastno in sladko hvaliti njihovo gospodarnost, spretnost, razumnost in ljubeznivost. Takih poslov je bila Anica vajena, niso je stali nič truda. Samo na to je morala paziti, da ne izusti kake predebele in očitne laži, ker bi ji sicer tako prilizavost pametni in odkritosrčni Pavel utegnil morebiti kaj zameriti. Regljala je trapastim babnicam

tako po volji in na srce, da so se čez dobro uro z njo že sprijaznile in jo povabile k sebi na cerkveni shod, ki je imel biti drugo nedeljo. To se ve, da jim ni odrekla.

Prišla je že zgodaj zjutraj in jim je pomagala kuhati, peči in creti, kar je izvrstno znala. Za mizo je Zvonirko kar očarala s svojo zgovornostjo in sladkarijo, da se je morala z njo posestriti. Namazana kola so tekla odslej bolj gladko in hitro naprej. Anica je vzela na hišo sto goldinarjev na posodo, da je imela kaj za podkupljevanje. Vsem ni mogla zamašiti ust, pa niti ni potrebovala. Obdelavala je samo take, ki so bili po njeni misli najbolj nevarni in veljavni. Najbolj važna se ji je zdela kuharica domačega župnika. Kuhinjski dekli je potisnila v žep celih dvajset goldinarjev, ker je bilo sploh znano, da ji kuharica vse verjame in se nanjo popolnoma zanese. Dekla jo je pri svoji predstojnici neprenehoma hvalila, sosebnost ji ni pozabila povedati, koliko trpi nedolžna reva od strupenih jezikov. Še bolj je prepričala Anica kuharico o svojem neomadeževanem poštenju s tem, da ji je prinesla dva dobro rejena kopuna. Zdaj se je že smela približati tudi župniku. Dala mu je trikrat zaporedoma po tri goldinarje, da bi bral maše za njene starše. Tudi je šla večkrat v Prečni k sv. obhajilu. Spovedovala se je pa, kakor je pravila, vselej v mestu pri frančiškanih, čeravno je živa duša že veliko let ni videla pri nobeni spovednici.

Pavel je začel resno misliti na ženitev, ali prav lahko ta reč vendarle ni napredovala. Kakor silno so hvalisale Anico po eni strani njene najete in kupljene prijateljice, tako silno so jo pa grajali po drugi razen opravljk vsi nepristranski ljudje, ki so omilovali vrlega dečka, da se hoče zavozlati s tako blodnico. Teta Rozala je šla vprašat za svet prečenskega župnika. Gospod je rekel, da neče nič priporočati in nič odbijati. Poprej da je bila Anica, kolikor ve, precej zgubljen, pozneje pa da se je jako popravila in poboljšala. Zdi se mu zdaj spokornica, ali ne more biti porok, če ne bo zagazila v stare grehe nazaj. Te besede so ostrašile teto in Pavla, ne pa drugih Zvonirjevih, stara in njene hčere so bile v Anico tako zaljubljene, da niso mogle o njej nič slabega pomisliti. Dejale so: ‚Far je zloben, klofuto ji je moral založiti na vsak način. Ker vsi vidimo, kako je čista in blaga, si ni mogel pomagati drugače, kakor s tem, da je dal brco njenim otročjim letom, ko je še nismo poznali. Otroci niso svetniki — to vemo brez prečenskega fajmoštra.‘

Po dolgem omahovanju in odlašanju in po brezštevilnih prepirih in bitvah babjih je rekla teta Rozala sinovcu: ‚Pavel, če boš poslušal ljudski glas, se ne boš nikoli ženil. Za Adamom in Evo ni bilo še nobenega ženi in nobene neveste, ki bi jih bili vsi hvalili in priporočali. Prosi tedaj za razsvetljenje sv. Duha! Pojdi v nedeljo k spovedi in sv. obhajilu in moli s čisto dušo za

pravo misel v tem imenitnem vprašanju. Pavel je dejal: ‚Teta, imate prav. To je res, če me ne bo Bog sam napolnil, je bolje, da vse pustim. Ljudje človeka bolj zmešajo nego pouče.‘ V nedeljo se je spovedal in pristopil h gospodovi mizi s posebno gorečnostjo. Ko so se ljudje razšli, je molil v sveti tihoti in samoti tako, kakor mu je svetovala teta, da bi mu naklonil Bog dobro ženo. Molitev ni bila ravno napačna, ali Pavel je prosil ta pot preveč le za posvetno srečo, ki pa ni vsakemu namenjena niti ne za vsakega koristna. To je bil brez dvombe vzrok, zakaj ga Bog ni hotel uslišati.

Ko se je po končani pobožnosti ozrl, je zagledal blizu sebe klečečo Anico, na videz vso zamaknjeno v molitev in bogoslužno premišljevanje. Mrcina se mu je bila nalašč nastavila, ker je zvedela od Katre, da bo prišel zjutraj v cerkev in tudi zakaj. Pavlu pa se je pamet tako zmešala, da je imel njeno pričujočnost za očitno znamenje in povelje božje, da naj jo vzame. Zdaj ni pomoglo več, ugovarjati in braniti. Čez tri tedne se je dal z Anico poročiti.

Prepozno kesanje je nastopilo kmalu, menda že na svatbi. Nevesta se je upijanila in strašno kosmato kvantala, da je ženin kar v tla gledal in se ves tresel od jeze in srama. Čez mesec je prišla obiskat Pavla teta Rozala in ga je vprašala, kako mu je. On ji ni nič odgovoril, ampak je zaškripal z zobmi in šel proč. Po okolici se je širila go-

vorica, kako slabo žive in se razumejo pri Zvonirjevih: da ona ni nikoli trezna, da se klati po krčmah s faloti, svojimi starimi znanci, in ne pride včasih po tri dni nič domov. Neki dan se je oglasil pri nas stric Nace in je vprašal, če vemo, zakaj je bučala prejšnji dan taka burja. Mi smo rekli, da ne. On pa je dejal: ‚Ravno zdaj sem slišal, da se je tam pod Daljnim vrhom nekdo obesil.‘ Naša mati so zavpili: ‚Nikar ne pravi kdo, saj se lahko ugame. Oh, ubogi, ubogi Pavel.‘«

»Veš, Jurij, saj vem, kaj ti sedi na jeziku. Imaš prav, le potresi me za ušesa. Očital sem ti, da si natvezel svojo povest na tako dolgo vrv, in sem se zarekel, da bo moja bolj kratka, zdaj pa vidim, da za tvojo ne zaostaja dosti ali pa nič. Nisem mislil, da se bo toliko nabralo.«

»Za ušesa se tresita pozneje,« zavpije Grega, »vesta, ko bomo domov gnali. Zdaj ni čas. Dela se že mrak. Vsi drugi ste že govorili, jaz edini nisem gospodu še nobene povedal. Dolžan pa nečem ostati. Iz mojih besed se boste preverili, da se nahajajo na svetu ne le dobre in hudobne, ampak tudi vrtoglave in prismuknjene kače, ki so pa ravno tako nevarne, kakor če bi bile hudobne. Menda poznate goro Hmelčec, ki rodi toliko dobrega vina. Pod to goro stojita dve hiši, streljaj ena od druge, Vrečarjeva in Medenova. Pri Vrečarjevih so imeli dva fanta, Jožeta in Toneta, pri Medenovih pa hčer Lenčko

in nekoliko fantov, katerim pa ne vem imena. Obe rodovini se štejeta med bogatine, ker premore vsaka več nego celo kmetijo in zadolžena ni nobena. Vrečarjev Jože in Medenova Lenčka sta se kaj rada gledala že od otročjih let. Pasla sta zmerom skupaj in se tako eden drugega privadila. Ko še nista bila odrasla, so ljudje že sploh govorili, da se bosta vzela, in to sta mislila tudi sama. Niti starši se niso nič upirali, dejali so: ‚Če jima je tako namenjeno, naj se pa vzameta, Bog ju blagoslovi.‘ Jože bi dobil domačijo, Lenčka osem sto goldinarjev dote. To bi se prav lepo ujemalo, mogli bi se zadovoljiti Medenovi pa tudi Vrečarjevi. Društva jima tedaj nihče ni prepovedal, smela sta se shajati, razgovarjati in razveseljevati, kolikor sta hotela. Njuna ljubezen je šla po ravni in gladki poti in vsakdo je bil prepričan, da ju pripelje v zaželeni zakon brez najmanjše ovire in spotike.

Moji tovariši so popisovali v svojih pripovedkah fante in njihove punce, kakega srca in obnašanja da so bili. O Jožefu in Lenčki pa ni dosti reči, po večjem sta bila taka kakor drugi vrstniki. Pijančevala in zapravljala nista, ali če so jima ponudili piti, pa tudi nista bila tako sveta, da bi se bila branila. Oblačila sta se oba o praznikih jako čedno, ali brez silnega lišpa in gosposkih cap. Rada sta se šalila, pomenkovala in pela, ali dela zarad veselice nista nikoli zanemarila. V cerkev sta šla vsako nedeljo in sta molila ravno tako pobožno ali nepobožno kakor vsi

mladi ljudje njunih let. Vedla sta se z eno besedo tako, da ju ni mogel nihče preveč grajati, pa tudi ne preveč hvaliti, držala sta se v vseh rečeh srede, zlate sklede. Samo to posebnost sem čul za Jožeta, da je bil neizrečeno mehkega srca, če je videl ali slišal kaj žalostnega, so se mu udrle precej solze. Lenčka pa je imela drugo dobro lastnost, da se ni nikoli lagala in je govorila vselej brez ovinkov na vsa usta, če bi bila tudi vedela, da ji bo odkritosrčnost škodila. Julči in Anici ni bila nič v rodu. Obraza je bil Jože za čudo belega, kakor deklè, Lenčka pa močno zagorelega, da so jo dražili z rjavko. Ko bi bil ostal on doma, bi se lahko priseglo, da bi je ne bil nobeden drug dobil. Ali poklicali so ga v mesto in potrdili za vojaka. Lenčka je tulila kakor blazna, ko je to zvedela. To se razume samo po sebi, kako pobit je bil tudi Jože. Moral bi nositi tri leta puško, na ženitev ta čas ni smel niti pomisliti. Prišel je na dopust domov, da se poslovi z rodbino in ljubico. Ko sta se z Lenčko najokala, jo je vprašal resno, kaj misli, če ga bo mogla tri leta čakati. Ona se ga oklene in veli: ‚Bog mi je na pričo, da bi te čakala rada ne samo tri, ampak trideset let, če bi trebalo. Imam komaj osemnajst let, zastran mene bodi brez skrbi.‘

Jože se je napotil potolažen zopet proti Novemu mestu in mati in Lenčka sta ga spremili. Lenčko je obhajala taka žalost, da je večkrat onemogla in se na tla zgru-

dila. Ko so prišli na vrh tegale klanca, od koder se vidi mestna okolica, ga ni hotela naprej pustiti. Obesila se mu je za vrat in vpila, da se ne loči od njega, če jo ubijejo. Jože in mati sta jo pogovarjala, tolažila in za božjo voljo prosila, da naj ne dela s svojim obupom ločitve tako grozno težke. Vse besede so bile bob v steno. Celo popoldne je rjovela in ga stiskala k sebi. Šele proti večeru se je dala nekoliko ublažiti. Vrečarica jo je prijela za roko in se vrnila z njo domov, Jože je prikorakal v mesto brez tovarišije. Tudi njega je lomila bridka otožnost, ali obenem ga je navdajal ponos in srce je čutilo rajsko veselje, ko je pomislil, kako zvesta in ljuba dušica je njegova Lenčka.

To se je zgodilo jeseni. Jožetu je velela služba, da ostane na zimo še v Novem mestu, po veliki noči bo treba odriniti na Tirolsko. To mu je bilo jako všeč. Domov sicer ni smel hoditi, ali mati in Lenčka sta prišli skoraj vsak teden k njemu pa ga peljali v kako dobro krčmo in pri kupici sladkega vivodince so se pozabile hitro vse nadleže vojaške službe in fant in punca sta se čutila zopet srečna kakor nekdanj. Od matere je dobival Jože več denarja, nego ga je potreboval, od ljubice pa prelepa darila, ki jih je skrbno spravljal v dragocen spomin njene prijaznosti in zvestobe. Kako neizrečeno rada ga je imela, dokazuje očitno velika vrednost teh darov. Za

božične praznike mu je poslala po njegovi materi zlat prstan in za novo leto mu je kupila v mestu zlato uro.

Prišel je predpust, hrupni čas ženitev in možitev. Prvi teden je Lenčka Jožeta obiskala, kakor je bila že navada. Potem pa je ni bilo nič v mesto cele tri tedne. Vprašal je mater, kaj ji je, mati je rekla: ‚Ne vem, bolna ni, bržkone jo zadržuje slabo vreme, ni šala, gaziti blato in sneg do kolen.‘ To razjasnjenje fantu ni zadostovalo, polastil se ga je strašen nemir in skoraj nekak sum. Čez dober teden pride zopet mati, ga potegne na stran in mu veli s pobešeno glavo in bojazljivim glasom: Jožek! Danes ti imam povedati čudno novico, ali te lepo prosim, da se nikanar preveč ne ustraši! Medenova Lenčka, veš, se je omožila. Poroka je bila včeraj. Oklicali so jo za trikrat obenem. Ta reč se je pletla tako skrivaj, da ne jaz ne drugi nismo čisto nič zvedeli pred oklicem. Predpustni škrat je obsedel letos vsa dekleta. Može se po vrsti vse, ena za drugo. Po vasi šumi tak direndaj, da ni nikoli miru od svatov in oglarjev. In glej, ta predpustni škrat je obsedel tudi Lenčko. Vrstnice so tiščale vanjo: ‚Ali noriš, da se ne možiš?‘ In tako so govorili tudi sosedje, sorodniki in vsi znanci. Pride jo snubit Mlinarjev Janez. On je sam, dolga na hiši ni in stara ima denarjev v vsakem loncu. Lenčki se je v glavi zvrtelo, dvakrat je odrekla, tretji pot je Janeza uslišala. Po oklicu grem k njej in jo vprašam, kaj je to. Spopadla jo je rdečica, rekla mi je tiho, da sem jo

komaj razumela: ‚Mati, ne zamerite. V treh letih se utegne Jožku bogve kaj pripetiti. Jaz sem bila neumna, da sem se tako prenaglila in mu obljubila, da ga bom čakala. Zdaj vidim, da to ni mogoče. Dala sem Janezu besedo, in kakor ste čuli, sva bila danes oklicana. Prosim vas, recite Jožku, da naj mi odpusti in se name ne jezi. Jaz ne morem nikakor drugače ravnati, meni je namenjen Janez, ne pa Jožek. Mora biti že tako božja volja.‘ O teh besedah pogleda Vrečarica sina in zavpije z nepopisnim strahom: ‚Za božjo voljo, Jožek, kaj pa ti je, da si tak kakor mrlič? Gorje, kaj mi je padlo v glavo, da sem ti prišla to povedat. Bog se usmili! Nikar, za pet Kristusovih ran, si ne ženi preveč k srcu te nesreče! Le pomisli, da to pravzaprav nesreča niti ni. Bodi vesel, da si se znebil take vetrnice, take prismode. Če bi jo bil vzel, bi ti bila bržkone ravno tako naredila. Ti bi ji bil verjel, ona bi te bila pa za nos vodila. Vselej je bolje, da se taka reč razdere prej, dokler je še čas, nego pozneje, ko ne pomaga nič več nobeno kesanje. Deklet je zmerom na izbiro. Ko prideš od vojakov, si boš dobil lahko nevesto lepšo in bogatejšo in, kar je glavno, stokrat pametnejšo, nego je ta mehurcek, ta avša Lenčka.‘

Tako je Vrečarica cel dan učila in opominjala Jožeta, on pa jo je molče poslušal in hodil brez misli z njo po ulicah in raznih krčmah in prodajalnicah, kamor ga je vodila brižna mati, da bi ga vsaj nekoliko razvedrila.

Rekel ni nobene besedice, ni se dotaknil jedi niti pijače, šele ko je podal materi za slovo roko, je dejal z globokim, v srce segajočim vzdihom in z ubitim, komaj slišnim glasom: ‚Mati, pojte zbogom in molite za zgubljenega sina!’

Vrečarica se je ločila od njega z bridkim jokom, prošech Boga, da bi poslal ubogemu Jožetu tolažbo. Ker ni poznala resnice in globokosti njegove ljubezni, je imela upanje, da bo čez nekoliko dni vrgel nezvesto ljubico iz srca in se začel znova veseliti svojih mladih let in čez leto da jo bo pozabil in si čestital, da je ostal svoboden. Mati se je motila. Po njenem odhodu se je ogibal Jože vsake družbe, sedel v samotnem kotu otožne kasarne, je premišljeval lepoto preteklih, brezupnost bodočih in neznansko gorje sedanjih ur, presunilo ga je grozno spoznanje, da mu take teže ni mogoče nositi.

O polnoči dobi zapoved, da mora iti na stražo za mestni breg k sivemu stolpu, kjer imajo vojaki shranjen smodnik. Zunaj je metlo, bučala je taka burja, da so se kar strehe rušile in staro drevje se lomilo. Jožetu ni bilo mar za sneg in burjo, šel je na stražo, ne vedé in čuté, kaj se godi krog njega, ves utopljen in zgubljen v svojo žalost, v svoj strašni namen. Čez dve uri pride drug vojak, da prevzame stražo. Pri stolpu ne najde nikogar, zastonj kliče Jožeta, njega je zmanjkalo. Dobili so ga šele drugi dan, vsega krvavega in mrtvega, bil se je revež ustrelil.

Njegova nesreča in njen vzrok — ljubezen, se je razvedela kmalu po mestu in okolici in marsikatero oko se je ta dan rosilo.

Pripetilo se je nekaj čudnega in novega. Kadar se umori kdo sam, ga ljudje precej obsodijo, da je bil hudodelnik in da gori v peklju. Jožeta pa so vsi tako resnično omilovali, da se ni čula o njem ne iz enih ust kaka neblaga beseda. Še tercijalke so govorile, da mu bode Bog ta greh gotovo odpustil, ker ga je storil ne iz zlobnega, ampak iz predobrega srca, ker je ljubico svojo raje imel nego samega sebe, davši zanjo svoje življenje. Duhoven, ki ga je zakopal, je rekel očitno pred vojaki in drugimi ljudmi, da bi pregrešno bilo pomisliti, da je rajniki Jože pogubljen, ljubezen da mu je pomračila pamet, ali božja milost mu jo je na drugem svetu zopet razsvetlila in je sprejela v vseh rečeh vrlega in poštenega fanta brez dvombe med svoje izvoljene.

Glas o Jožetovi smrti je razžalostil vso mirnapeško duhovnijo. Vrečarica se je postarala v enem mesecu za deset let. Vrečarja je minilo vse veselje, iz otožnosti se je vdal pijanstvu. Kaj pa Lenčka? Ko je slišala nesrečo, je zavpila: ‚Kriste pomagaj, kaj pa mu je prišlo na misel‘ — in v oči so ji stopile solze. Drugi dan je šla k spovedi. S tem je mislila, da je vse poravnano. Vest je ni pekla nič več. Jožetovi prijatelji babo preklinjajo, ona pa se jim smeje in pravi: ‚Kaj sem ga jaz prosila in nagovorila, da

naj se ustrelj? Sreča zame, da nisem dobila takega norca.’

To je povest o vrtoglavi kači. Zdaj pa molimo — v Prečni čujem zvoniti — potem pa hajd domov k večerji! Zana-prej, gospod, veste, kje nas boste najlaglje dobili. Kadar hočete, pa pridite, da se bomo še kaj več pogovorili. Za nocoj zbogom!«

Bralci mi bodo pritrdili, da sem mogel biti z bero tega dne zadovoljen. Eno samo popoldne sem zvedel več starin in novin nego včasih cel mesec. Povesti starejših pastirjev so me zanimale še veliko bolj kakor basni mlajših in temu se noben pameten človek ne bo čudil. Izobraženi opazovalec rad gleda pisane podobe in meglene prikazke stare slovenske domišljije, ali pripisuje vendarle večjo vrednost resničnim prigodbam, če so take, da mu pojasnjujejo in odkrivajo naravo in značaj sedanjega rodu, njegove prednosti in zmote in z njimi združene žalosti in radosti. Te povesti so me tem bolj mikale, ker sem v njih omenjene ljudi spoznal večidel tudi po obrazu. Z Lokarjevo Reziko sem se sešel na Toplicah. Bila je prišla z otroki pogledat svojo domačijo. Ker se je na potu nekaj prehladila, ji je svetoval zdravnik toplice. Pomenkoval sem se z veselo ženico cel večer, pravila mi je svoje življenje skoraj ravno tako, kakor mi ga je razložil

Cene, in se je strašno smejala, ko je čula od mene, kako živo se ljudje z njim zabavajo. Julča je hodila z materjo k mojemu bršlinskemu gospodarju pit. Malaskinka je res pošteno grda babura, že samega potuhnjenega pogleda bi se človek ustrašil. Julča je sleparila tudi v krčmah, enkrat vem da je utajila polič vina. Najbolje pa mi je znana Vodetova Anica. Pri Florijanu sem jo videl vsak teden najmanj enkrat, v ponedeljek, ko je napajala, prišedši z novomeškega trga. Večkrat se je ponudila tudi meni za ljubico, dokler sem se jo odkrižal s tem, da sem ji prepovedal me obgovarjati. Vkljub temu se je bahala z mojo ljubeznijo in mi prizadela sploh razne neprilike s svojo nesramnostjo. To pa ni res, da bi se bil Pavel obesil. Umrl je poldrugo leto po poroki za sušico, ki se ga je bila prijela gotovo od žalosti. Življenje si je vzel njegov bližnji sosed, zato se je tem laglje raznesla in verjela ta govorica.

Nekateremu bralcu se bo zdelo morda neverjetno, da so mi pripovedovali take zaljubljene in fantovske reči nezreli dečki. Utegnil bi reči: V teh letih človek ne poslušá rad takih povesti. Ker jih ne razume in jih ima za preveč prazne in neumne, ne bi se jih mogel in hotel niti zapomniti, ko bi jih tudi kje slišal. In če bi si jih tudi zapomnil, ne bi jih pravil ljudem, zlasti tujcem, tako obširno in natančno in tako resno in preudarno. Dečki, ki nimajo več ko štirinajst do šestnajst let, niso še dosti

zreli, da bi znali na tak način razkladati ljubavne zgodbe in homatije. Na ta ugovor moram odgovoriti, da ti sti, ki tako sodi, ne pozna razmer dolenjskega življenja. Na Gorenjskem žive dečki zase in odraščeni mladiči zase. V društvo ne jemljejo ne óni teh, ne ti ónih. Ko bi zašel med fante, ki hodijo n. pr. že vasovat, kak štirinajstleten paglavec, bi ga brž zapodili, saj vpričo njega po nobeni ceni ne bi hoteli rešetariti svojih in tujih zavez z dekleti. Nekateri bi se bali pohujšanja, vsem pa bi se zdelo nespodobno in neponosno, odkrivati take tajnosti »smrkavcem«. Na Dolenjskem vlada v tej reči mnogo večja svoboda. Dečki se mešajo med fante in poslušajo njihove pomenke navadno brez ovire. Tudi odraščena dekleta ne marajo dosti, če jih čuje kvantati kak otrok. Še oženjeni ne brzdajo vselej jezika. Ljudje raznega spola in raznih let, majhni in veliki, sede doma, v krčmah in na drugih veselicah skupaj in si pripovedujejo svoje skušnje, prigodke in novice brez ozira in straha, da bi se mogel kateri pohujšati. Kaj takega pride komaj najpametnejšim na misel. Ni tedaj čudo, da zvedo otroci tako zarana spolne skrivnosti in vezi. Že po naravnem nagonu vlečejo take reči najbolj na ušesa in, ker jih tolikokrat slišijo, je naravno, da se jih dobro zapamtijo. Ta nepremišljena odkritost in nepozornost ima za njih slabe nasledke. Zbuja se jim prezgodnja pohotnost, ki jih slabi in uničuje dušo in pamet, da je strah. Zdaj bodo,

upam, bralci laglje razumeli temeljitost, s katero so mi pravili nedorasli žabješki dečki svoje ljubavne pripovedke.

Kakor z gorskimi pastirji sem se seznanil in sprijaznil pozneje tudi z nekaterimi podgorskimi in zagorskimi. Za Prečno sem našel dvojčka Kozma in Damijana. Pasla sta svojo kravo in dvanajst ovac zmerom zase. Starši so jima zabranili tovarišijo, pa je morda niti sama ne bi bila dosti iskala, ker sta bila za svoja leta (imela sta dvanajst let) jako resnobna in modra fantiča. Vsakemu sem dal šestico in jermen in ju s tem darom popolnoma udobrovoljil in pridobil. Pod Suhorjem sem se pridružil včasih staremu Matevžu, ki je nadziral tolste krave in vole svoje v tej vasi omožene sestre. Mož je poznal malo potreb, kadar je imel dosti duhana, je bil srečen, da si ni želel nič boljšega. Kadar sva se sešla, sva se usedla na trato in kadila moje smotke. To je bilo pa tudi edino darilo, katerega se ni branil. Povedal mi je svoje življenje pa še marsikaj drugega zanimivega. Vsled vsakovrstnih bridkihkušenj je postal Matevž nekak kmetiški filozof. Po očetu je podedoval hišo in pol kmetije, pehal in potil se je dosti, zapravljal ni in vendar mu je vse spodletelo, česar koli se je polotil. Hiša mu je zgorela, polje in vinograd mu je pobila toča štiri leta zaporedoma, žena je prvi dve leti pijančevala, drugi dve pa ležala bolna na postelji,

otrok njegov je umrl še pred njeno smrtjo. Te in še druge nezgode so ga prepričale, da njemu sreča ni namenjena. Prodavši domovje, je dal sestri denarje s tem pogojem, da mu bo skrbela za živež in obleko in da bo stanoval pri njej. Delal je z drugimi vred, ali ni zahteval zato nobene plače. Sestrin mož mu je prinesel včasih pet ali tudi več zamotkov duhana, to je bil ves njegov priboljšek. Starec v drugih rečeh ni bil neumen, ali praznoveren pa strašno, v coprnicah je verjel tako trdno kakor v Boga. Jaz mu vraž nisem hotel dosti pobijati, ker sem videl, da bi ga to žalilo in mu vzelo zaupanje, ki ga je dobil do mene.

Med lastovškimi pastirji se mi je priljubil najbolj Kamnarjev Lojzek, enajstleten, čudovito prebrisan deček, ki sem ga neizrečeno obžaloval, da ga revni roditelji niso mogli poslati v višje šole. V matematiki bi bil prekosil bržkone vse druge gimnazijce. Z mrvico, katero si je prisvojil pri prečenskem učitelju, je razvozlal razne ne lahke probleme prej na pamet nego jaz na papirju. Ker sem vedel, da lovi rad ribe, sem mu kupil majhno mrežo in nekoliko dobrih trnkov in sem ga s tem tako razveselil kakor Matevža s smotkami. Odslej mi je priteknel vselej naproti, če me je od daleč zagledal. Za vse drugo sem mu bil všeč, samo moje ime se mu je videlo grdo. »Trdina,« je dejal, »ne pomeni pravega človeka in skoraj nič dobrega. Trdina pravimo tistemu, ki ima dosti denarja,

ali ga ne da iz rok, trdina je tisti, ki se ne da preprostiti, ki je kamnitega srca, trdina je tisti, ki pije tako dolgo, da postane panj in se ne more več ganiti, trdina je zemlja, ki je tako trda, da se ne more orati, trdina je trda hruška in vsaka druga reč, ki lomi zobe, trdina je neprijetno vino, trdina je trd, kamniten svet, po katerem se kmalu čevlji raztrgajo, dobra je trdina samo v zidu ali v železu in pa pozimi na cesti, kadar sneg zmrzne in se ugladi in lete po njem sani kakor strela.« Ta zabavljica dokazuje, da je imel Lojzek glavo ne le za računstvo, ampak tudi za slovenščino, poznal je krasno besede in obenem vse njih različne pomene. Vseh pastirjev, sklenivših z mano prijateljstvo, se je nabralo že prvo leto enajst, pozneje so pristopili še nekateri drugi, med njimi tudi dve deklici, izmed starejših sta ostala dva doma, Jurij in Janez, Cene pa jo je pobrisal na Hrvaško in je tam umrl. Dolgčas me tedaj ne bi bil trl, ko bi si tudi nobene druge tovarišije ne bi našel. Gorskim pastirjem sem posnel smetano že prvi dan, kar so mi pozneje pripovedovali, ni bilo tolike vrednosti, ali sprejel sem hvaležno tudi malenkosti in drobtine. Gradiva za pogovor se ni nikoli zmanjkalo. Česar niso vedeli na Velikem klancu, so mi razodeli in priobčili Zagorci in Podgorci: Matevž, Kozem — Damijan in ljubček Lojzek. Najraje, najbolj živo in z največjim prepričanjem so mi pravili reči in basni, ki so se vršile in rodile na zemljišču njihove delavnosti, to je v

Žabjeku in njega bližnji okolici. Vsak gaj in dol, vsako večje in kaj bolj čudno skalovje in celo vsako staro ali nenavadno krivo drevo je imelo svojo posebno zgodovino in imenitnost. Na razpotju med Bršlinom, Zalogom in Prečno plešejo ponoči coprnice. Kdor gre takrat proti Prečni, se usujejo za njim in ga zmešajo, da zajde v tak kraj, koder še nikoli ni hodil. Če spotoma moli, ga spremljajo samo do pokopališča, potem pa hitro pobegnejo, ker zgube tam vso oblast do človeka. Na tem pokopališču lazi o kvatrnih večerih okoli kapelice duhoven in se milo joka. Ta duhoven je nekdanji župnik, ki ne more najti v grobu pokoja zato, ker je preganjal in trpinčil v življenju svojega kaplana. Popotniku, ki gre ponoči iz Češče vasi proti Bršlinu, se rad pridruži hostnik, hostni mož, ki je velik kakor smreka. Hostnik nič ne govori in nič ne škodi. Ko pride s človekom do cegelniške hruške, ki stoji sama zase pri cesti, pa naenkrat zgine, da se ne ve ne kako ne kam. Kdor je pobožen, ne čuti pri njem nič straha, hudobnega pa obdaja taka groza, da lahko znori ali pa dobi sive lase.

Med Bršlinom in Lastovčami se vzdiguje grič, na katerem raste hrastovina. Za visok, lep hrast sta se prepirala soseda, čigav je, in ker se nista mogla nikoli pogoditi, sta branila eden drugemu ga posekati. Od starosti se je hrast posušil in je strohnel. V duplo se je priselil škrat. Ta škrat je ljudem hudo nagajal. Usedel se je na

vrh drvesa na najtanjšo vejico, ki ne bi bila držala niti vrane, pa jim je molil jezik in oponašal njih smeh in pogovor. Če so prišli k hrastu, jim je kazal polno rešeto cekinov in jih klical: »Pobirajte cekine!« Kmetje so pobirali cekine v žepe in malhe, ko pa so jih hoteli doma prešteti, so izvlekli iz žepov in malh mesto cekinov najgrje gosenice ali drekobrbcce. Spomladi in jeseni jim je kričal: »Pojte sejat!« Tisti, ki so ga ubogali, pa niso nič pridelali. Drugo leto so rekli, ko jih je zopet klical, da naj sejejo: »Ti si hudoben škrat, tebe ne bomo nikoli več poslušali.« To leto pa so tisti, ki so ga ubogali, dobili vsega dosti, oni drugi, ki ga niso, pa zopet nič. In tako je kmete zmerom dražil in jih tako zbegal, da nikoli niso vedeli, kaj bi storili. Enkrat so ga ujeli in ga vrgli v vrečo, da bi ga potopili. Ko ga vržejo v Krko in gledajo za njim, kako bo utonil, začujejo za seboj strašen smeh pa se ozro in vidijo škrate, ki jim z vrha suhega hrasta pomalja jezik in se jim smeje. To je trajalo več let, dokler sta se sosedata pogodila, da je hrast obeh in da ga bosta skupaj posekala. Ko ni bilo drevesa, je pobegnil tudi škrat, od takrat ga ni bilo v tem kraju nikoli več videti. Prepир mu je moč dal, mir mu je moč vzel.

V razpoklini skale, izpod katere teče krasni vir Potoka, si je naredil gnezdo povodni kos. V gnezdo si je vpletel korenino, ki dela človeka nevidnega. Veliko ljudi je prišlo iskat gnezda, ali ga nihče ni našel. Našel ga je šele

prebrisani Prelesnik. Vzel je korenino in se peljal z njo na Dunaj. Za vožnjo ni plačal nič, ker ga niso videli. Na Dunaju je šel v tvornico, kjer se tiskajo cesarski bankovci, in je izmaknil iz nje nekoliko tiskarskih plošč. Z njimi je jel delati bankovce, ne ponarejene, ampak prave cesarske. Prelesnik ni storil tega zase, ampak zato, da pomaga revežem. Pa niti cesarja ni hotel ne za krajcar prekaniti. Polovico bankovcev je razdajal ubogim, drugo polovico čisto enakih pa deval pošteno v cesarsko tvornico. Na ta način je podpiral kranjske kmete veliko let. Kadar je mislila gosposka prodati komu hišo, je prišel o pravem času in dal gospodarju denarja, da si je hišo rešil. Hudobni rojaki pa so mu zavidali in ga ovadili večkrat žandarjem, da bi ga prijeli in vrgli v ječo. Prelesnik se jim je dal ujeti pa je začel vesel prepevati, da so se vsi čudili, kako se more veseliti svoje nesreče. Vrgli so ga v temno ječo in pred njo pa postavili vojake, da nanj pazijo. Prelesnik pa je še zmerom pel, vmes pa pribijal s peto, ukal in se smejal. Sodba ga obsodi na smrt. Ko so mu to naznanili, se je tako zakrohotal, da bi bil kmalu od smeha počil. Zdaj je snel z vrata škapulir in malo razparal. Ko je potegnil iz njega korenino, ga je zmanjkalo. Veliko tisoč ljudi je bilo prišlo gledat, kako ga bodo obešali, zdaj so se morali raziti, ne videvši ničesar. Tako je Prelesnik gosposkam še dostikrat ponagajal. Ker ga pa nehvaležni rojaki le niso nehali tožiti in ovajati, je zapu-

stil kranjsko deželo in pomaga zdaj drugim ljudem, ki so njegovih dobrot vredni in mu zanje hvaležni.

Preden se je dodelala sedanja velika cesta, je šla pot čez Žabjek bolj na levo. Po tej poti so nosili konji dolensko in hrvaško vino proti Mirni peči, njihovi pobožni gospodarji, Gorenjci, pa so korakali peš za njimi in molili sv. roženkranc. Po novi cesti pa se vino več ne nosi, ampak vozi. Vozniki kolnejo, trpinčijo živino in počenjajo vse mogoče hudobije in grdobije. Sosebno na Velikem klancu se je izustilo več kletev, nego je na njem kamenja, peska in trave. Bog se strašno žali. Brez dvombe bi bila padla njegova šiba že zdavnaj na poživinjene voznike, ko ne bi prosila zanje čudna nočna procesija, ki jo vidijo včas, če je mesec, pobožni popotniki. Ta procesija se pomiče po stari poti, spredaj gredo natovorjeni konji, za njimi pa brezštevilna množica po gorenjsko oblečenih romarjev, ki drže v rokah roženkrance. Včas, ali bolj poredkoma, se čuje tudi molitev. Ta molitev potolažuje božjo jezo, da ne stare velikocestnih preklinjalcev in morilcev uboge živine.

V Žabjeku je že marsikateri pravo stezo zgrešil in za blodil. Pastirji so mi povedali še dva glavna vzroka te neprilike razen coprnice. V gori se nahaja sem ter tja čuden koren, ki ne poganja nič cime. Poznajo in rabijo ga samo črnošolci, coprniki in drugi taki brezbožniki. Vidi jo ga tudi duhovni, če so opravljeni kakor v cerkvi, dru-

gače pa ne. Kdor ta koren prestopi, mu pride nekaj v glavo, da se ves zamisli in tako zajde s prave poti, da sam ne ve kako in kdaj, in se zgubi v goščavi, da ga včasih po cel dan ni nazaj. Sosebno nevarno je stopiti preko korena zvečer. Tak pade lahko v kako brezno in se ubije ali pa zajde tako daleč, da se ne vrne nikoli več. Požroga volkovi ali pa pogine od straha, lakote in žeje. Nekateri človek pa zablodi tudi brez korena. Ko gre lepo po potu naprej in ne misli nič na nobeno nevarnost, se kar naenkrat krog njega vse pomrači in na očeh čuti, kakor da bi mu jih kdo prav zlahka zatisnil. Kmalu potem se mu zdi, kakor da bi ga potegnila neka roka kvišku, ali brez bolečine. Ko ga postavi zopet na zemljo in on spregleda, vidi, da se nahaja v takem kraju, kjer ga še nikoli ni bilo. Za človeka, kateremu se to pripeti, pravijo, da ga je zanesel Mrak. S tem Mrakom sem se bil seznanil že v Primorju; boje se ga zlasti praznoverni Kastavci. Po svoji velikosti in sili je bližnji sorodnik že omenjenemu hostniku in pa divjemu možu, ki živi v dolgi jami blizu lukenjskega grada. Strahovi in pošasti prebivajo sploh v vseh podzemskih jamah. Matevž je trdil, kar je verjetno, da so iz tega vzroka bojazljivi hribovci mnoge zasuli in zamašili. Tudi domači živali pes in mačka pokazujeta v Žabjeku včasih take lastnosti, kakršne jima sicer niso prirojene. Fant je hodil vsako soboto iz Prečne na Kamence k dekletu v vas. Od konca se mu je pridružil neznan,

prav majhen psiček. Spremivši ga kakih petdeset korakov, se je zopet zgubil. Drugo soboto ga je spremljal mnogo dalje in je bil veliko večji. Tretjo soboto je šel z njim do pol pota in je bil tak kakor volk. Fant se ga je začel bati, ali pregrešne navade ni mogel opustiti. Šesto ali sedmo soboto ga je spremil prav do ljubice in je bil podoben bolj velikemu volu nego psu. Fant pove dekletu, kako ga je strah iti domov, ker ga neznanska zver pod oknom čaka, da bi šla z njim nazaj. Punca vzame blagoslovljene vode in jo ulije skozi okno na psa. Pes je na to tako zatulil, da se je vsa hiša stresla, in šel je od njega goreč dim in strašno zoprni smrad po žveplu. Ko se dim in smrad zgubita, ni bilo psa nikjer več, morda je pobegnil ali pa se pogreznil v zemljo. Fant je zdaj svoj greh spoznal in hvalil Boga, da ga je rešil iz tolike nevarnosti. V vas ni šel k dekletu nikoli več, ampak jo je vzel še tisti mesec za ženo.

Slaba bi se bila kmalu godila tudi neki dekli, ki je hodila ponoči v graščino koruzo ličkat. Ko se je vračala čez Žabjek domov v Potočarsko vas, je videla na potu večkrat zaporedoma mačko, ki se ji je zdela vsak dan večja in strašnejša. Bala se je ni, ali to jo je jezilo, kaj se ji zmerom nastavlja. Vzela je močno palico in začela udrihati po njej. Iz mačke pa so jele iskre švigati in mesto ene jih je bilo kmalu pet, deset, dvajset in bogve koliko. Dekla se prekriža in zdaj zadoni tudi prečenski zvon, da ozna-

ni bližnji dan. Kakor bi trenil, poskakajo mačke v goščavo in zginejo. Dekla se je zahvalila Bogu in od takrat ni šla nikoli več ponoči kam ličkat ali kaj drugega delat.

Prejšnje čase so goreli v Žabjeku zakladi na raznih mestih, sosebno na dnu okroglih dolcev in pa na kopicah okroglih gričev. Ogrebali so se tako kakor povsod. Ali malokateri jih je znal vzdigniti. Kopači so spregovorili kako besedo in denar se je vdrl v zemljo, ali pa so se prestrašili pošasti, ki se o takem delu prikazujejo, in so pobegnili, preden so še prišli do zaklada. Nekateri so videli samo luč goret, ko pa so jeli ondi kopati, niso našli nič, zato ker niso poznali vseh pravil, ker niso vedeli, kako je bil denar položen v zemljo. V tej reči velja postava, da je treba zaklad ravno tako vzdigniti, kakor je bil spuščen v globočino. Nekateri ga spusti z obema rokama, drugi samo z eno, nekateri od spredaj, drugi za hrbtom, nekateri séde, ko ga zakoplje, na prst, ki jo je nanj nametal, drugi naredi v njej ris, moro ali pa kako drugo znamenje. Človek mora tedaj, še preden začne ogrebati, delati razna znamenja, ker se ne ve, kaj je potrebno. Včasih pomaga naključje. Nekdo je prikopal do lonca cekinov in ga zgrabil brž z obema rokama. Lonec pa se je začel umikati v zemljo. Kopač šine ponj samo z eno roko in zdaj ga je lahko pridržal in odnesel domov. To je prišlo od tega, ker je bil lonec samo z eno roko postavljen v jamo. Dandanašnji ne leže v Žabjeku nobeni

zakladi več. Če se vidi kaj goreti, se ne sme nič verjeti, da bi se moglo kaj dobiti. Kak burkež prižge nalašč svečico, da bi privabil ljudi na kopanje in se jim prav debelo smejal. To mi je potrdil isti Matevž, ki ni zavrgel nobene druge vraže. On pa mi je tudi povedal, zakaj in od kdaj je zmanjkalo tod zakladov.

V Žabjeku je živel puščavnik. Jedel ni drugega kakor zeli in to, kar raste v hosti. Bil je jako pobožen mož. Noč in dan je molil in premišljeval, kako bi dobil ljudem denarja za nove cerkve in oltarje. Ker se ni dalo pomagati drugače, se je zapisal hudiču. Naredila sta pogodbo, da bo moral nositi hudič puščavniku toliko denarja, kolikor ga bo zahteval, če bo pa potrošil puščavnik le en krajcar po nepotrebnem, da ga bo hudič raztrgal, njegovo dušo pa odpeljal v peklo. Puščavnik je zahteval silne denarje in je postavljajl z njimi nove cerkve in oltarje. Hudič se je srdil in mu nastavljal skušnjave, ali ga nikakor ni mogel ujeti. Puščavnik ni potrošil zase ne krajcarja: oblačil se je kakor prej, jedel in pil kakor prej, molil in živel kakor prej — hudič se ga ni mogel na noben način lotiti in polastiti. Prišla je dolga zima. Puščavnik ni imel več niti zeli niti plodov, katere rodi hosta, použil je vse, kar koli si je bil spravil za zimo, na zemlji pa je ležal še debel sneg kakor o božiču. Moral bi stradati in poginiti od lakote ali pa si kupiti živež za hudičeve denarje. Po cesti pride voz, poln vina in mesa. Puščavnik vpraša voznika:

»Koliko ti dam, da se bom smel do sitega najesti?« Voznik pravi: »Ne več ko goldinar.« Puščavnik veli: »To je preveč. Hudič bi rekel, da puščavniku ni treba toliko trošiti, pa bi me raztrgal in odnesel v peklo.« Kmalu pride drug voz, poln kruha in sadja. Puščavnik vpraša voznika, koliko bi mu moral dati, da bi se smel do sitega najesti. Voznik pravi: »Ne več ko groš.« Puščavnik pa veli: »Za puščavnika je tudi groš preveč.« Kmalu pride tretji voz, poln lesnik in oparnic. Puščavnik vpraša tudi tega voznika, koliko naj bi mu dal, da bi se pri njem do sitega najedel. Voznik pravi: »Daj mi najmanjši denar, kar ga je, daj mi vinar.« Puščavnik veli: »Toliko ni preveč niti za puščavnika, ali bogve, če je pa zanj tudi potrebno. Počakaj malo, da bom prosil Boga za razsvetljenje in pravo pamet.« On poklekne in začne moliti, voznik pa zdirja naprej in zgine. To je bila najhujša skušnjava hudičeva, ali sveti mož jo je premagal. Vrnivši se nazaj v svojo kolibo, najde na mizi jedil in pijač, ki so mu jih prinesli dobri ljudje, če ne celó nebeški angeli. Zdaj se je smel okrepčati brez greha. Še tisti dan je nastala odjuga, ponoči je sneg skopnel in drugi dan je bilo že vse zeleno. Hudič se ga zanaprej ni drznil več skušati, imel je dosti drugega dela, moral je pridno iskati zakladov, da jih je nosil puščavniku. Sveti mož je sezidal še brez števila novih cerkva in oltarjev v domačih in tujih deželah in še v daljni Ameriki, zato pa ga je obdaril tudi

Bog s posebno milostjo, da mu je dal vedeti, kdaj bo umrl. Pred smrtjo je rekel puščavnik hudiču, da naj mu da za slovo roko. Hudič mu pomoli roko, on pa jo zgrabi in pribije z blagoslovljenim žebeljem k svoji postelji. Hudič se ni mogel ganiti in je moral zdaj s svojimi očmi videti nebeške angele, ki so prišli po puščavnikovo dušo. To ga je bolj bolelo in žalilo ko vsi tako po neumnem zapravljeni in zgubljeni denarji. Pri postelji je stal prikovan veliko let, morda več sto let. V kolibo ni prišla živa duša, da bi se ga bila usmilila in ga rešila. Prvi, ki je zablodil tja po nekem naključju, je bil oče rajnkega graščaka Toneta Jelovščka.

Tonetov oče je bil preprost kmet v kratki janki in prtenih hlačah. Rodil se je tam nekje pod Ljubljano. Dobro se mu doma ni moglo goditi, drugače se ne bi bil priselil v našo revščino. Ta mož je sekal v hosti drva in je staknil, kakor pravim, puščavnikovo kolibo in v njej pribitega hudiča. Od straha je hotel pobegniti, hudič pa ga je nazaj poklical in lepo prosil, da naj mu izdere žebelj iz roke. Ker je stanoval Tonetov oče pod Žabjekom, mu je obljubil hudič za odrešitev vse zaklade, ki se nahajajo še v tej gori. Veliko, je dejal, ravno ne bo, požrle so preveč cerkve in oltarji, ki jih je pomagal zidati, ali toliko se bo že še dobilo, da si bo mož lahko kupil eno ali dve graščini. Stari Jelovšček se je denarjev polakomnil in je izvlekel hudiču iz roke žebelj, ker ni imel klešč, z zobmi.

Z usti se je dotaknil nekoliko tudi hudičeve roke in se je tako spekel, da se mu je do smrti poznalo. To bolečino je lahko trpel, ker mu je znesel hudič še tisto noč vse cekine in tolarje, ki so bili potaknjeni sem pa tam po našem Žabjeku. Od takrat je ostal hrib prazen, Jelovšček pa je slekel prtene hlače z bavtaro in zlezal v preklane gosposke, iz bajte se je preselil v graščino in, ker se mu je zdela ena premalo, je prikupil še eno, in to bogastvo je raslo in se širilo in šopirilo vse do smrti njegovega sina milijonarja Toneta. Zdaj se zopet razsiplje, in kdor bo živel, utegne čakati, da bodo Jelovščki slekli preklane gosposke hlače in zlezli nazaj v prtene z bavtaro. Hudičev denar nima teka. Matevž še tega ni verjel, da bi se v tistih cerkvah, ki jih je na hudičev račun dal sezidati puščavnik, človeška duša mogla zveličati tako lahko kakor v drugih, ki so se naredile s krščanskimi žulji in krajcarji brez škratove pomoči.

Pastir Grega mi je pokazal bukov štor s čudnimi grčami. Dve sta bili okrogli in ena poleg druge, med njima je šel navzdol tumpast izrastek in pod izrastkom se je videla široka razpoka, sem ter tja so se nahajale še druge luknje in napetine. Od daleč je imela ta stran štora podobo razbitega človeškega obraza. Grega mi veli: »Tukaj je stala enkrat velika bukev. Bukev je tako drevo kakor nobeno drugo. S šepetanjem svojega perja prerokuje neki dobremu človeku srečo, božje sovražnike pa od-

ganja in kaznuje. Če pride podnjo deseti brat, da bi se odpočinil, mu zahršči baje precej: »Poberi se!« — ker je tako božja volja, da desetniki in desetnice ne smejo nikoli počivati na planem. Hudodelstvo, ki se stori pod bukvi, se neki vselej zve in krivec ne odide nikoli kazni. To dokazuje tudi pripetljaj, ki se je prigodil ravno tukaj pred kakimi tridesetimi leti.

Gospodar te bukve bil je neki Kalanec. Ponoči pride nekdo in mu jo poseka in odpelje. Kalanec je sumil, da mu je naredil to sosed. Enkrat, ko sta bila sama v hosti, ga pokliče k sebi in mu reče: »Ti, zdaj povej zlepo, da si mi posekal tole bukev. Če boš spoznal svoj kradež, ne bom zahteval drugega kakor povračilo škode, ako pa boš tajil, mi ne pojdeš živ od tod.« Sosed se brani, kolne in priduša, da mu on ni posekal nič. Kalanec se razsrdi, popade sekuro in ga udari po glavi. Nedolžni sosed se zvrne k štoru in zavpije: »Ker ni druge priče, razodeni ti, štor, mojega neusmiljenega morilca!« Kalanec zavleče mrtvega soseda v hosto in ga zakoplje. Drugi dan pride h Kalancu krčmar in mu prinese denar za prodano bukev. Kalanec zazija in vpraša: »Za kako bukev?« Krčmar veli: »No, za tisto, ki sem jo oni dan od tebe kupil, več takrat, ko si bil pri nas tako dobre volje.« Kalanec je zdaj sprevidel svojo krivico, ko je bilo že prepozno. Ker je bil jako surov človek, ga vest ni dosti pekla, tolažil se je s tem, da ga ne more nihče ovaditi.

Preteklo je nekoliko let. Neko nedeljo popoldne je šel Kalanec, precej pijan, s prijateljem domov. Prijatelj mu veli: »Pojva po bližnjem potu skoz hosto, da naju ne bo dež močil, saj vidiš, kako vse visi.« Kalanec ga je poslušal, dasiravno ne prav rad, ker je peljala bližnjica mimo tegale štora, katerega se je ognil, če se ga je le mogel. Poprej je hudo razsajal, ko pa prideta blizu štora, je naenkrat umolknil in začel v stran gledati. Prijatelj ga popraša šaljivo: »Kaj si tako potihnil, ali si se ustrašil tega razbitega moža?« Kalanec zakriči preplašen: »Katerega moža?« Prijatelj se zasmeha in pravi: »No, tega, ki gleda iz štora, kakor bi naju hotel požreti.« Kalanec upre oči v štor, vidi tale obraz, pade znak in se začne metati po tleh in rjoveti: »To je priča sosedova — res je, res — da sem ga jaz ubil — nedolžnega poštenjaka. Naj me le obesijo, naj, saj drugega tako nisem vreden.«

Tako je prišel umor na dan, Kalanec ga ni tajil niti pred sodbo, bil je obsojen na smrt in obešen. Grče so se poznale na bukvi bržkone že prej, ali se niso videle, ker jih je zakrival morda mah ali pa vejevje. Šele ko je bila posekana, so se bolj pokazale, ali drugi ljudje niso nanje dosti pazili, Kalanec pa se je štora ogibal in zanje ni mogel vedeti. To je pač nov dokaz, da noben greh ni tako spravljen, da ga ne bi našla božja pravičnost in obložila z zasluženno kaznijo. Pri štoru še zdaj *straši* vsako noč. Premetavata se sem ter tja dva moža. Naenkrat

se čuje udarec kakor od sekire in strašen stok, potem zašumi v bližnji hosti, kakor da bi kdo nekaj vlačil. Čez par minut spleza mož na drevo in se obesi, oni drugi mož pa se prikaže spet pri štoru, obešeni telebi na tla, skoči kvišku in plane vnovič na moža pri štoru in tako se rujeta, dokler ne zazvoni dan.

Taki strahovi pa rogovilijo po Žabjeku še na mnogih drugih krajih, namreč povsod, kjer je kdo koga ubil ali pa kjer je zadela koga strela in kjer je padel po nesreči kak človek z drevesa in se usmrtil. Brez izjeme straši tudi pri vseh kapelicah, križih in podobah, posebno hudo pa okrog konjederčeve hiše. Vsi gospodarji, ki so v življenju prestavili kak mejnik, hodijo nazaj in ne najdejo prej miru, dokler ne povrne škode kak prijatelj ali drug usmiljen človek. Kaj čudno pa je, da ne hodijo nazaj tisti, ki so si, prestavljaje mejnike, prisvojili kak kos grajske ali srenjske zemlje: njim je Bog ta greh menda laglje odpustil.

Strahovi pa ne lazijo le po tleh, nekateri žive tudi pod zemljo ali pa se prikazujejo v vodah in v zraku. Pod zemljo prebiva blizu Krke šretelj, mlajši brat škratov. Prigodilo se je, da je gnal mož napajat par volov, kar ju potegne neka moč v Krko. Jarem je priplaval zopet na vrh, volov pa ni gospodar več videl, ugrabil in pojedel mu ju je hudobni šretelj. Krka in Prečna imata vsaka svojega povodnega moža. Krškega se ni toliko bati, ka-

dar je dobre volje, prinese babici kakega otroka. Prečenskega je Matevž s svojimi očmi videl. Šel se je pod visoko jelšo kopat. Naenkrat zablisnejo med vejami ogromne oči kakor dve lampi in iz vode se je vzdigovala in gazila počasno proti njemu dolga senca. Od konca se ni dosti ustrašil, ko se pa začne jelša nad njim tresti in se čuti, kakor da bi nekdo po njej kobacal, ga je zgrabila neznanska groza. Hotel je moliti, pa je vse pozabil. Oblekši se je tekel na vso moč domov in zmerom se mu je zdelo, da neki jahač za njim pritiska. Grajska gospodična Fichtenauova Gena pa je videla povodnega moža po belem dnevu. Skočil je iz Prečne za njo in zahteval pregrešno nespodobnost. Gena mu je ušla na kozolec in ga odgnala z molitvijo. Bil je strašno velik, nag in ves kosmat. Kosmatine in lasje so bili zeleni in dolgi kakor bičje.

V zraku brle po Žabjeku sem pa tam majhne lučce in se gibljejo urno naprej. Kdor gre za njimi, ga vodijo vso noč po hosti, šele proti jutru zapazi zmotnjavo in se more domov vrniti. Te lučce so coprnice. Včasih pa zasveti v daljni goščavi kakor velika, prelepa luč, ki nekaj časa stoji, potem pa počí, kakor bi kdo ustrelil, in luč se razleti na brezštevne plave, zelene in rdeče iskre, ki kmalu ugasnejo. Kaj pomeni ta prikazen, se ne ve. Zvečer pred velikimi prazniki lete iz prečenske cerkve proti Kamencam preprijetne zvezdice. Neko posebno veselje

obhaja tistega, ki jih vidi. Te zvezdice so svetinje, ostanki božjih ugodnikov, ki obiskujejo razne cerkve. Kdaj pa kdaj se čuje na vrhu Žabjeka silen strel, vselej okoli polnoči. Glasijo se nesrečni lovci, ki so ustrelili v življenju kakega človeka, dasiravno ne nalašč.

Včasih stoji kdo sredi duhtečih rož pa začuti gnusen smrad kakor po zaprtkih. Ta smrad pride in mine kakor bi trenil. To je znamenje, da je umrl v Žabjeku kak Cigan in da se seli mimo nosa na drug svet njegova po zaprtkih dišeča duša!

V Žabjeku raste rdečih jagod vse polno, črne pa so, kar jaz vem, samo na eni rebri nad Prečno in še tukaj na dosti majhnem prostoru. Narodna domišljija se je polastila tudi teh borovnic. Damijan mi je povedal o njih sledečo pravljico:

»Za Prečno je stal nekdanj gradič. V tem gradiču sta živeli dve sestri, gospodični Zalka in Malka. Te dve sestri sta se tako ljubili, da nista mogli prebiti ena brez druge. Nad gradičem je hodil po hribu mlad, lep lovec. Sosebno so se čudili ljudje njegovim očem. Kadar se je veselil in smejal, so bile višnjeve, če je pa žaloval in se jokal, so mu zatemnele in bile bolj črne ko ogel. Zalka in Malka sta se v lovčeve oči zaljubili in tudi njemu sta bili obe enako všeč. Zalka veli sestri: ‚Vidiš, da ga obe ne moreva dobiti. Ker te imam tako rada, ti ga pustim, ljubi ga sama.‘ Malka odgovori: ‚Jaz nimam tebe nič manj rada

nego ti mene. Jaz ga nečem, imej ga ti!' Tako sta si lovca ponujali ena drugi, nazadnje pa sta uganili to tako, da bo najpametneje, da se ga odrečeta obe. Ako bi zanj srečkali ali pa vprašali njega samega, katero hoče izbrati, na vsak način bi se žalostila tista, ki ga ne bi dobila. Tudi sta se bali, da se ne bi zaradi tega razdrla njuna prijaznost in spremenila v sovraštvo. Povedali sta lovcu, kako sta se pogovorili, in obenem sta se z njim poslovili. Lovec je šel na reber, kjer je po dokončanem delu vsak dan počival in od koder je gledal Zalko in Malko, ki sta sedeli v gradiču na mostovžu. Dolgo je stal na tej rebri in milo jokal, da mu je hotelo srce počiti, potem pa se napotil v daljni svet in ni ga bilo več nazaj. Kamor pa so padale njegove gorke solze, so narasle borovnice in rodile prelepe jagode, ki so bile o lepem vremenu višnjeve, ob deževnem pa so potemnele in bile bolj črne ko ogel. Take krasne borovnice dozorevajo na tej rebri še dandanašnji. Zalka in Malka sta lovca težko pogrešali, pomenkovali sta se najraje o njem in sprehajati sta se hodili tudi najraje na reber, s katere ju je lovec opazoval in jima namigoval in se smehljaj, ves vesel in srečen, da ju sme gledati. Gospodični se začudita jagodam, katerih nista prej nikoli tukaj videli. Zalka utrga eno in pravi: 'Glej čuda, ali ni res popolnoma taka, kakor so bile oči najinega lovca — od zgoraj vsa posuta s plavkastim prahom, spodaj pa bolj črna kakor ogel.' Malka zdihne in

veli: ‚Res, oh le prerese je podobna ta jagoda prisrčnim očem mojega lovca.‘ Zalka jo čudno pogleda in pravi: ‚Če govoriš tako, bi mogla reči tudi jaz: mojega lovca, pa nečem, ker je bil obeh enako.‘ Malka odgovori precej trdo: ‚To pa že ne, mene je ljubil bolj ko tebe.‘ Zalka se nasmeja: ‚O, ali si tako kratkega spomina. Mene je pozdravil vselej prvo.‘ Malka se odreže: ‚Kadar sva z njim govorili, je stal vsaki pot bliže mene nego tebe. Meni se je najprej priklonil, z mano se je pomenkoval največ in najraje. Bil je moj, ne pa tvoj.‘ Zalko te besede razsrdijo, vsa vžgana veli: ‚Če bi bila jaz vedela, da si ti taka, bi ga ne bila nikoli pustila. Ljubil me je bolj nego svoje življenje, to mi je sam povedal. Ti si me zavanila in mi ukradla srečo.‘

Tako se je vnel prvi prepir med sestrama, ki sta živeli do zdaj tako složni med sabo in zadovoljni. In ta prepir se je ponovil potem vsak dan in je kipel, rastel in razdejal nazadnje vso sestrsko ljubezen. Pod eno streho nista mogli več prebivati, šli sta narazen in se jeli pravdati za premoženje. Pravda je tekla več let in se končala s tem, da so si doktorji napolnili žepe, Zalka in Malka pa vse zgubili, kar sta imeli. Morali sta iti beračit in sta poginili v najhujši revščini, preklinjaje svojo neumnost in borovnice. Jagode so se zarodile od solza, ki so tekle iz žalosti. Seme je bilo grenko in ni moglo prinesiti koristnega sadu sestrama, ko sta to žalost zakrivili. —

Povedal sem to prigodbo, dasiravno vem, da je v njej veliko neumnosti in malo pameti.«

O teh besedah se Damijanov brat Kozem na ves glas zasmehja in pravi: »Če to veš, čemu pa pripoveduješ? Tudi jaz mislim, da je tako bedastih povesti malo na svetu. Kaki prismodi sta ta Zalka in Malka! Borovnice primerjati k človeškim očem, se mi zdi še bolj abotno, kakor če bi kdo dejal: Tvoj nos je tak kakor fižol ali čičerka. Celo kačje jagode ali oparnice bi se bolj podale nego te neslane borovnice, če ne za drugo, vsaj zato, ker so vendar malo večje. Čakaj, meni je prišla na misel neka druga pripovedka, ki govori tudi o prijateljstvu, ali o pravem med junaki, ne pa med norimi babami, ki se skavsajo zaradi norega lovca. Ti vem, da jo že poznaš, gospod pa je morda še niso slišali.

V tej hosti so pasli pred veliko leti trije fantje, ki niso bili bratje, ali so se bolj ljubili, nego da so si lastni bratje. Bili so si tako podobni ne le v život in obraz, ampak tudi po pameti in jeziku, da so še domači ljudje prav težko razločili enega od drugega. Ime jim je bilo Gašper, Milhar in Boltežar.

Ljudje so jih imenovali zabavljivo ‚trije kralji‘, oni sami pa so rekli drug drugemu ‚prijatelj‘ in nič drugega, ne Milhar ne Gašper ne Boltežar, hoteli so si biti v vseh rečeh enaki in tudi v imenu. Ogibaje se tovarišije, so

pasli zmerom zase, razveseljevali se zase, hodili zase, Boga častili zase. To so bili pobožni fantje, ne pa razuzdanci kakor drugi pastirji. Storili so slovesno obljubo, da ne bodo nič kradli, nič kleli, nič kvantali, in ostali so mož beseda. Svoje prijateljstvo so dali potrditi in posvetiti v cerkvi pri gospodovi mizi. Podali so si roke in duhoven je razlomil hostijo na tri kosce, vsak je použil kosce in tako so bili sklenili pred Bogom in pred ljudmi. Njihovih čred ni zadela nikoli nobena nesreča, nobena bolezen, nobena zver se jih ni dotaknila, vse, kar koli so delali, je bilo pravično in dobro, zato jim je steklo vse po sreči, božji blagoslov jih ni nikoli zapustil. V znamenje svoje prijaznosti so posadili tri drevesa. Drevesa so rasla krasno in naglo. Ko so dorasla, so se nagnili vrhovi eden proti drugemu, veje so se naslonile druga na drugo kakor dobri prijatelji, ki se objemajo, in čez leto so imela vsa tri drevesa samo en košat vrh, kakor so imeli prijatelji, ki so jih posadili, tudi samo eno, v vseh rečeh pošteno misel. Ko so fantje odrasli in so jim starši pomrli, so prevzeli njihovo premoženje, toda niso marali gospodariti vsak zase. Šli so skup stanovat in začeli vse tri kmetije skupno obdelovati. Vsi so se čudili uspehom in napredkom njihovega gospodarstva. Drugim je dal mernik komaj tri mernike, njim devet, drugim je rodil oral vinarstva trideset veder, njim devetdeset, drugim je škodila suša ali moča, njim nikoli nič. Sosedje so jih prašali, če

znajo mar coprati. Oni so se jim smejali in rekli: ‚Taka coprnija je lahka. Preden se lotimo mi trije dela, se vselej temeljito pogovorimo; kar ne ve eden, ugame drugi; pameten svet se ne le da, ampak tudi sprejme; tri glave znajo več ko ena; svoje tri vednosti denemo skupaj; naredi se načrt, kako bo treba delati, in potem hajd na polje, travnik ali v goro; prijatelj se trudi s prijatelji rad, z voljo in veseljem, mi trije se nikoli ne upehamo in ne naveličamo, storimo vsak za tri druge, navsezadnje pa se nam še ljubi peti in ukati. To, vidite, je vsa naša coprnija.‘ Ljudje pa jim niso tega verjeli, imeli so jih sploh za coprnike.

Prijatelji so živeli srečno, da noben kmet ne tako. Bogastvo jim je raslo, da skoraj sami niso vedeli, kako; jedli so vsak dan meso in potico, pili vsak dan starino, hodili so lahko na vse veselice in obenem jih je ohranil Bog vedno zdrave, močne in junaške, ker se mu niso zamerali nikoli z nobenim težkim grehom. To srečo jim je zavidal graščak baron in dejal: ‚To bo slabo za gospodo, ako se bo valjal kmet v denarjih, jedel meso in potico in pil starino. Te tri kralje moram spraviti na vsak način pod svojo oblast in jih ukrotiti.‘ Vprašal jih je, kdo jim je dal pravico, pasti svojo živino na grajskih pašnikih. Prijatelji odgovore: ‚Pašniki niso grajski, ampak božji in srenjski.‘ Zopet jih je vprašal, kdo jim je dal pravico, loviti ribe v grajskih vodah. Prijatelji odgovore: ‚Vode niso

grajske, ampak božje in srenjske.' Vprašal jih je še enkrat, kdo jim je dal pravico streljati v grajskih hostah. Prijatelji odgovore: ‚Nam ni sila streljati. Če se namerimo na medveda, pademo nanj, ga zvežemo in pripeljemo domov živega. Če pa hočemo jesti zajce, jih vzamemo tvojim lovcem, lovce pa pretepemo in vprašamo, kdo jim je dal pravico, streljati v hostah, ki niso grajske, ampak božje in srenjske.' Graščak baron se razjezi in pošlje svojega župana k trem prijateljem po desetino. Župan pride in vzame iz kozolca desetino. Prijatelji gredo v grajski kozolec in si vzamejo petino. Župan pride prijateljem v hlev in jim odpelje kravo. Prijatelji gredo v grajski hlev in odpeljejo kravo in kravarico. Župan pride prijateljem v hram, izprazni poln sod, vzame vino, prazen sod pa jim pusti. Prijatelji gredo v grajski hram, izbero sod najboljšega vina in vzamejo vino in posodo. Graščak baron se še bolj razjezi in pošlje hlapce, da napovedo prijateljem tlako. Prijatelji zgrabijo hlapce in jih nabijejo, da so bili vsi krvavi, in jim vele: ‚Povejte svojemu baronu, da brez biričev mi ne gremo na tlako.' Graščak baron pošlje biriče. Prijatelji zvežejo biriče, jih uprežejo v plug in orjo z njimi cel dan svoje polje. Graščak baron pošlje svoje pisarje. Prijatelji zvežejo pisarje, jih uprežejo v plug in orjo z njimi cel dan svoje polje. Ko jih odženo domov, jim reko: ‚Povejte svojemu baronu, če hoče, da bi mu delali mi tlako na njegovi zem-

lji, da naj pride po nas sam, z gospo in z gospodičnami.' Graščak baron pravi: 'Vidim, da se na družino ni zanesti, mene se bodo trije kralji zbal in me bogali.' Prišel je k prijateljem z vso svojo rodovino in jim napovedal tlako. Prijatelji pa so zgrabili njega in gospo in gospodične, jih upregli v plug in orali z njimi cel dan grajsko polje. Ko so jih odgnali domov, so jim rekli: 'Danes smo vam pomagali delati, ker smo svoje polje včeraj preorali in smo imeli čas, ali zanaprej prosimo, da se na nas več ne zanašajte.' Graščak baron se je zdaj tako razsrdil, da je dal prijatelje v vojake. Prijatelji pa se niso ne jezili ne žalostili, ampak so dejali: 'Cesarska služba je kmetiška dolžnost. Cesar nas brani Turkov, zanj bomo radi prelivali svojo kri in ga branili njegovih generalov, ki ga izdajajo. Na svetu ne bo prej dobro, dokler si ne bodo podali rok in se vzdignili na gospodo cesar, kmet in vojak.' Prijatelji so šli v vojsko in se bojevali tako junaško, da so hoteli generali vse tri povišati za oficirje. Oni pa so dejali, da ne marajo za milost, ki jih deli gospoda, ampak si žele zaslužiti milost svojega cesarja. Vojska je dolgo trajala, naši vojaki so se bili na vso moč hrabro, ali ni dosti izdalo, ker so bili generali s sovražnikom sporazumljeni in podkupljeni. Izdajalstvo se je pletlo od konca bolj skrivaj, pozneje se je vršilo brez srama in straha kar očitno. Drugi so se generalov bali in so molčali. Prijatelji pa so rekli: 'Prišel je čas, da izpolnimo obljubo in

cesarja rešimo.' Zasačili so pisma, ki so jih generali mislili poslati sovražniku, in so jih nesli na Dunaj cesarju. Cesar je dal generale obesiti in je vprašal prijatelje, če hočejo biti zdaj oni za generale. Prijatelji so se lepo zahvalili za milost in rekli, da nočejo. Taka visoka čast za Kranjca ni, ker ga prevzame in napuhne, da ne pozna več svojih prejšnjih prijateljev. Cesar ponudi vsakemu milijon goldinarjev. Oni pa se branijo in pravijo, da toliko bogastvo za Kranjca ni, ker ga prevzame in napuhne še bolj nego visoka čast. Cesar pravi: ‚Boste vzeli pa vsaj vsak eno graščino.‘ Oni odgovore: ‚To pa najmanj. Graščaki zatirajo kmete, mi Kranjci pa smo kmetje in nečemo nikogar zatirati. Edina milost, za katero te prosimo, je ta, da nas varuješ grajske oblasti, tlake in desetine.‘ Cesar jih je uslišal in jim dal pismo, v katerem je potrdil za vse večne čase njihove svobode in pravice. In res nasledniki treh prijateljev niso hodili nikoli na tlako in niso dajali nič desetine.

Po srečno in slavno dokončanem delu so se vrnili prijatelji domov in se oženili. Svatbo so napravili pod tremi drevesi z enim vrhom in si napijali na preteklo in bodočo slogo in prijaznost. Neveste so posadile sredi šotora tri dišeče rože in si obljubile tako slogo in prijaznost, s kakršno so bili združeni že toliko let njihovi junaški možje. Uganili so tako, da bodo prebivali vsi trije pari pod eno streho in gospodarili skupno tudi zanaprej. Ali

neveste so obljubo kmalu pozabile, že drugi dan so se steple in prisilile može, da so se morali raziti in preseliti vsak v svojo hišo. Prijatelji so se v srcu še zmerom ljubili, ali shajali se niso, da ne bi babe napravile med njimi kako zdražbo.

Čez dolgo časa so se sešli ne vem po kakem naključju pod tremi drevesi z enim vrhom. Oj kako čudno spremembo so zagledali! Mesto dišečih rož je raslo strašansko grmovje visokih kopriv. Koprive so zadušile drevesa, ki so se objemala zdaj žalostno s suhimi in trohnelimi vejami. Prijatelji se zajokajo in vprašajo drug drugega, kako žive, imajo li še toliko denarjev, kakor so ga imeli nekdanj, kaj jim kuhajo žene in koliko popijejo zdaj vina. Vsak je odgovoril s pobitim glasom, da ima denarjev komaj za sproti, da mu kuha žena bob, repo in močnik, meso pa še ne o vsakem prazniku, in da popije vina toliko, kolikor ga ostane babi, včasih malo, še večkrat nič. Prijatelji so vzdihnil: ‚Oh, zakaj smo se ženili!‘ in od takrat jih je bilo tako sram eden drugega, da se niso marali več videti. — To so res neumno storili, da so si dobili take mrhe. Konec te pravljice me tako jezi, da ga najraje zamolčim, kadar jo pripovedujem. Vam ga zato nisem hotel utajiti, ker vam bom pokazal enkrat kraj, kjer so drevesa stala. Posekali so jih že zdavnaj, ali koprive pa niso še pozeble. Toliko kakor tam jih ne raste nikjer v Žabjeku in vsaka mi je čez glavo.«

Mali Lojzek mi je pravil, dasiravno sicer ni bil svet, najraje pripovedke pobožnega smisla, n. pr., kako sta hodi-la po svetu Jezus in sv. Peter, pa sem mu rekel, da se mi zdi nemogoče, da ne bi bila prišla nikoli v te kraje, v katerih se nahaja vse polno strahov in drugih čudnih reči in se je pripetilo že toliko novega in nenavadnega kakor le malokje drugje. Lojzek se zamisli in veli: »Nak, Jezus in sveti Peter nista bila nikoli tukaj. Jaz bi si bil gotovo dobro zapomnil, ko bi bil kaj takega slišal, ali neki drug svetnik je v naš Žabjek ne le prišel, ampak je v njem tudi veliko let živel in si prislužil nebesa. Ta svetnik je Božič, ali ne tisti božič, ki je v pratiki. To je bilo, vidite, tako:

Revnim staršem se je rodil na sveti dan sin in zato so mu dali ime Božič. Takrat so popotovale po naši zemlji še rojenice, modre žene, ki so prerokovale otrokom, kaj bodo doživeli in kako umrli. Ko je Božič na svet prišel, so stopile rojenice k oknu in so prerokovale. Prva je rekla: ‚Berač bo.‘ Druga je rekla: ‚Tolovaj bo.‘ Tretja je rekla: ‚Svetnik bo.‘ Starši niso vedeli, ali pomenijo te besede žalost ali veselje, ali niso imeli dosti časa to premišlje-vati, ker so kmalu umrli. Božič je bil sirota brez sorodnikov in dobrotnikov. Lazil je v sami srajčki po vseh štiri-h od hiše do hiše, da se ga ljudje usmilijo in mu dajo kak košček kruha. Ponoči je spal na golih, trdih tleh, v posteljo ga niso hoteli vzeti nikjer, ker so se bali, da jim

ne bi pustil uši in garjev. Ko je shodil, je šel za pastirja. Rastel je hitro in močan je bil tako, da je vrgel v desetem letu vsakega petnajstletnega dečka. Ko se je naveličal paše, je šel za hlapca in je hlapčeval nekoliko let. Godilo se mu je grozno slabo, odkar je bil na svetu. V službi so ga gospodarji zmerjali, suvali in pretepali, dajali mu hrano, da take noben pes ne bi bil povohal, vina pa nikoli ne kapljice, raje so ga zlili na tla, nego da bi ga bili njemu privoščili. Pogodil se je za plačo, ali več od polovice so mu utajili in se mu še grozili, da ga bodo dali za preti, ker vidijo, da je on sleparski človek, ki bi jih rad prekanil. Raznesel se je o njem tako grd glas, da ni mogel dobiti nobene službe. Nazadnje je obupal in prisegel hudobnim ljudem strašno maščevanje. Šel je v tolovaje. Govoril je sam s sabo tako: ‚Ljudje so me črtili in preganjali brez vzroka, jaz pa jih bom črtil in pobijal po pravici, iz sto vzrokov. Meni je bila namenjena nesreča že pred rojstvom, nesreča na tem in na onem svetu. Bog me je postavil v tak stan, da nisem mogel drugega ko kleti in jeziti se, moliti pa nič. Služil sem si peklo. Peklo si bom služil zanaprej, ali bom zato vsaj dobro živel.‘ Ponoči je pobijal Božič svoje nekdanje gospodarje in vse tiste, ki so zatirali uboge posle, podnevi pa je pil in se gostil za njihove denarje. Polovico denarjev je zapravil sam, drugo polovico je razdelil zatiranim hlapcem in deklam. Vsi bogatini so ga preklinjali, vsi reveži so ga

hvalili, bogatini so mu želeli peklo, reveži pa so zanj molili in mu želeli nebesa. Prišel je sveti dan. Božič je dejal: ‚Do zdaj sem vsak dan koga ubil, danes je moj god, treba je počivati in iti v cerkev.‘ V cerkvi je duhoven nezrečeno lepo pridigal, kako se je božji sin učlovečil in se z nami pobratil in nas ljubil, da je dal za nas svoje življenje. Božič je vse prav pazljivo poslušal, nazadnje pa je rekel: ‚Ko bi vedel, da me je sprejel Kristus res za svojega brata, bi ga prosil še danes za odpuščenje svojih grehov in se spokoril.‘ Iz cerkve je šel Božič zopet v hosto in je prišel do križa. Na križu je visel Kristus. Božič stopi pred Kristusa in mu veli: ‚Če si res moj bratec, mi podaj roko, da ti verjamem.‘ Kristus ga milo pogleda in mu poda krvavo roko. Božič pade na kolena in ga prosi odpuščenja grehov in mu obljubi poboljšanje. Šel je nazaj v cerkev in prosil gospoda, da bi ga spovedal in mu naložil pokoro. Gospod ga spove in vpraša, koliko ljudi je že ubil. Božič pravi: ‚Ne vem, še nisem štel. Vsakega sem ubil z drugim kolom. Te kole sem metal na kup in sem jih že toliko nametal, da ne sežem z roko do vrha.‘ Duhoven mu veli: ‚Vzemi te kole in jih posadi v zemljo okrog križanega Kristusa, ki ti je podal tako milostljivo svojo božjo roko, potem pa poklekni predenj in ne vstani prej, dokler koli ne zazelene in ne naraste iz njih košata hosta.‘ Božič se zahvali za pokoro, posadi kole krog križanega Kristusa, poklekne in začne moliti in delati

pokoro. Koliko let je klečal in molil, ni mogoče povedati. Vsako leto se je obzelenil en kol, čez veliko let so stali zeleni vsi, ali Bog sam ve, koliko časa je še preteklo, dokler je zrasla iz nizkega kolja visoka in košata hosta. Cel ta čas se Božič in premaknil z mesta, jedel je travo, ki jo je dosegel z roko, in pa to, kar so mu podarili dobri ljudje, pil pa roso in deževnico. Sčasoma so mu prirasla kolena k tlom, život mu je pokrila mah, kosti so se spremenile v kamen. Kdaj je umrl, se ne ve.

Ko je hosta ponarasla in se zgostila, so videli ljudje goloba, ki je sedel na glavi svetega spokornika in se priklanjal križu, potem pa zletel kvišku in zginil. Tudi pozneje je prišel h križu vsako leto na sveti dan prekrasen golob, ki je pa brž odletel, če se je približal kak odraščeni človek. Malih otrok se ni bal in je ostal. Okamnelo truplo Božičevo je delalo veliko čudežev. Ubogi ljudje so nosili prazne prte in mu jih pokladali pred kolena in prti so se napolnili vselej z dobrim kruhom in mesom. Kdor je bil bolehen, star ali hudo žejen, je dobil tudi izvrstnega vina. Ljudem pa to še ni zadostovalo, jeli so hoditi tja z velikimi sodi in so kričali: „Božič, daj vina, drugače ne boš smel klečati v naši hosti na naši zemlji!“

S to samopašnostjo so zapravili božjo milost, truplo je zapustilo nehvaležni okraj in se preselilo daleč proč v neko cerkev, in čudeži se gode pri njem še dandanašnji.«

Pastir živi pri živini, pri njej mu teko najlepši dnevi, katerih se spominja z veseljem še v sivi starosti, njuno življenje je tako ozko sklenjeno, da se eno brez drugega ne more niti misliti. Ni tedaj nič čudnega, da je domišljija vseh narodov potegnila v svoj čarobni krog sosebno tiste živali, ki človeku mnogo koristijo ali škodijo ali pa ga zanimajo s svojimi skrivnostnimi in nenavadnimi lastnostmi. Med te poslednje spadajo kače, o katerih sem že povedal skoraj več, nego je treba. Naši ljudje pripisujejo živini skoraj človeško pamet in dušo. Sprejemši jo v društvo zavednih bitij, jo priznavajo za sorodno in važno udeležnico svoje usode.

To misel jim potrja v nekem oziru tudi krščanska vera. Svetnike so ljudje zaničevali in preganjali, psi, krokarji in druge živali pa so se jih usmilile in jim nosile jedi. Mučenike so cesarji in drugi krvniki neznansko trpinčili in na najgroznejše načine ubijali, ali izstradane divje zveri, katerim so jih metali, so prizanašale božjim prijateljem, spoznavši njihovo vrednost in nedolžnost. Dolenjci imajo čudno basen.

Žabješki pastirji so mi pravili, da tisti, ki hoče delati sosebno veliko pokoro in dospeti do sosebno visoke stopnje popolnosti, mora iti prebivat v živinsko truplo, tako na primer je bil sv. Lukež najprej vol, sv. Marka lev, šele po izhodu iz teh živali sta mogla postati evangelista.

Še bolj pa je razširjeno mnenje, da se je v stare čase človek lahko poživinil, ako mu je kdo to želel, najbolj nevarna je bila taka volja, če sta jo izustila oče ali mati. Uboga vdova je imela devet hčerá. Ne vedoč, kako bi jih prehranila, je rekla obupno: »Oj sreče zame, ko bi bile vse ve bele gosi, da bi si iskale krmo same.« Tisti hip skoči v mlako devet gosi, bile so vdovine hčere. Stalo je brata veliko potov in truda, dokler jih je rešil in nazaj učlovečil.

Crkovino je treba zakopati zunaj hiše, ravno tako kakor mrtvega človeka, niti posamezne kosti ne smejo ostati pod streho, ker naklonijo drugi živini nesrečo, dostikrat celo smrt. Nekemu gospodarju je poginilo po šest prascev trikrat zaporedoma. Moder mož svetuje, naj se svinjak dobro pregleda. Našli so pod njim svinjsko glavo. Ko so glavo odnesli in zagreblili na planem, so ostali pozneje v tem svinjaku vsi prasci zdravi. Kdor se boji tatov, naj pazi na domače pse. Če mirujejo, naj gre brez skrbi spat, kadar pa brez kakega očitnega vzroka hudo lajajo in tulijo, je to gotovo znamenje, da se bliža hudoben človek, ki se ga je treba varovati. Električne iskre, ki gredo mačkam iz dlake, so rodile vražo, da so zvečer obsedene, da se v temi nekako pohudičijo. Nekatere mačke imajo v sebi, kakor mi je zatrnil Matevž, predragoceno kost nevidnosti, ki je ni ravno težko najti. Dva človeka vzameta s sabo črnega mačka in gresta

daleč proč od vasi v tak kraj, kamor se ne sliši noben zvon. Zdaj mačka spečeta in ga razrežeta tako na drobno, da je vsaka kost posebej. Ko ga jesta, se zmerom gledata in poprašujeta, če se vidita. Tisti, ki dobi kost nevidnosti, zgine tovarišu izpred oči, kakor da bi se bil v zemljo vdrl. Tak si potem lahko pomaga, da živi brez dela, pa tudi brez greha, ako hodi jemat denarje, ki nikomur nič ne koristijo, ali pa take, ki so po krivici pridobljeni. Krščanstvo te svobode ne dovoljuje, ali praznoverje, ki je pognalo iz poganskih šeg in misli, se še v marsikateri drugi reči ne sklada vselej s čistimi pojmi evangeljske nravnosti.

Kakor pozna pes tatu, čuti konj razbojnika, tolovaja in vsako veliko nevarnost, ki preti gospodarju. Če čaka tega kaka nesreča, se ne da rad upreči, grize in bije s kopti kakor besen, čeravno je drugače krotak in pohleven. Na potu pogleduje v stran, odskakuje in včasih se ustavi, da ga ni moč naprej spraviti. Konj, ki spremi junaka v boj, ne mara živeti brez njega, braneč se jedi in pijače, pogine na njegovem grobu. Duh mrtvega človeka se prikazuje včasih ljudem v konjski podobi. Beli konj pomeni, da potrebuje rajniki še molitve, maš in kake druge pomoči; vranec, zlasti če mu liže iz gobca in nozdrvi plamen, pa daje znamenje, da je pogubljen brez upanja.

V razvalinah ali v drugih krajih, kjer je stala nekdaj cerkev, samostan ali kako drugo svetišče, vidijo ljudje

okoli polnoči velikanskega vola, ki bruha iz sebe ogenj. Ta vol je tisti nesrečni vladar, graščak, škof ali župnik, ki je dal svetišče zapreti ali porušiti. Ubogo potrpežljivo kravo okrožujejo vsakovrstne nezgode in pogube. Sesa-jo jo kače, molzejo coprnice, zlobni zagovorniki in čarovniki ji delajo brezštevilske bolezni in krvavo mleko.

Sreča je, da se pa nahajajo tudi umetni poštenjaki, ki znajo čarobijo *oddelati*, kvar popraviti in bolezni ozdraviti. V takih slučajih hodijo ljudje popraševati za svet nekega Štajerca, ki živi tam za Savo blizu Zagorja in pomaga kmetu za dobro plačo tudi v drugih zadregah in neprilikah. Skoraj še bolj pa slovi črmošnjiški župnik Holmar. Če se zgubi ali ukrade kaka živina ali kaj drugega, se napoti gospodar najraje k njemu in pravijo, da malo kdaj brez uspeha. Glede teh reči so obhajale pastirje razen Matevža razne in težke dvombe. Jožek je dejal: »Naša mati mislijo, da je Urbanka coprnica in da jemlje sosedovim kravam mleko. Jemlje ga res. Ponoči se priplazi v hlev in pomolze krave. To je vsa coprnicija. Mrha je tatica.«

Krava nima tako tenkega nosa in čuta kakor pes in konj, ali dobila je neko drugo vednost. Kadar brez vzroka zbežlja, se prestraši smrti, ki gre mimo nje v vas. Tisti dan gotovo kak človek umrje. Nikoli niso krave toliko bezljale kakor ob času kolere. Celo neumni ovci je dana nekakova slutnja. Kadar pred človekom postoji in ga

postrani gleda, se mu pripeti grozno rada kaka nesreča, da težko zboli ali pa še umrje. Če se prikaže ponoči jag-nje, se ni treba nič bati, to je duša nedolžnega in zveliča-nega, ki je prišla, da oznani svojim ljudem kako srečo in jih razveseli.

Kozlovsko višjo bitnost in pomenljivost mi je raztol-mačil najbolje Matevž, ki je v takih rečeh pravi strokov-njak. Kozel je najprej konjski čuvaj in varuh. Devajo ga h konjem zato, da vleče nase in odvrne od njih vsako čarobijo in nesnago. Vina ni iznašel Noe neposredno, moč mu je zvedel po kozlu, ki je splezal na visoko ska-lo, se nazobal grozdja in začel potem srborito poskako-vati in plesati. Kozla pa si je izvolil tudi hudič za svoje-ga poglavitnega zastopnika in ljubljenca. Ljudem se pri-kazuje najbolj pogosto v kozlovski podobi, v njo oblači tudi svoje podložnike pogubljenca. Kdor opazi na sa-mem pozno ponoči kozla, naj se najmanj trikrat pre-križa, ker ima pred sabo ali vraga samega ali pa v pek-lu gorečega človeka, ki ne snuje nikoli nič dobrega. Le redkokdaj se primeri, da je tak kozel duša, ki trpi v vicah in išče na svetu odrešenja. Pozna se po tem, da ne rogo-vili tako divje, ampak koraka ponižno in ječi, kakor bi davil kdo otroka. Tako spričevalo so dali kozlu tudi dru-gi pastirji, Matevž pa mi je povedal še nekatere druge črtice, katerih oni niso nikoli slišali. Letel mi je nanj sum, da ni zadovoljen s podedovano mitologijo, ampak da jo

nadaljuje, to se pravi z drugo besedo, da si sam izmišlja. Vprašal sem ga, zakaj kozel tako smrdi. On je dejal: »E, mislim, da zato, ker je utekel iz Sodome, veste takrat, ko se je usula nanjo tista gnusna nebeška ploha, pa je odnesel s sabo razen svoje grde pohotnosti tudi nekoliko smradu.« Ko sem ga za isto reč vprašal drugič, pa je bil ta odgovor menda čisto pozabil, ker mi je rekel: »To je bilo blez tako. Judež Iškarijot se je obesil kajne na vrbo. Ljudje so se prestrašili in pobegnili. Kozel pa si je mislil, kjer je vrba, je nemara tudi kaj perja, in šel je tja in se spel na vrbo in jo začel obirati. O ti priliki se ga je prijela Judeževa brada in obenem pa tudi njegov smrad, ker je že močno gnil.«

Prej in pozneje sem se prepričal, da prosto ljudstvo še zmerom po eni plati stare basni predrugačuje in pomnožuje, po drugi pa si sestavlja tudi nove in jih k ónim na razen način privezuje. Na Dolenjskem in sploh po vsem slavjanskem jugu ima vsak okraj in marsikatera posamezna rodovina razen občih narodnih še svoje posebne in lastne bajke in pripovedke, ki so dostikrat jako velike poetične in modroslovne vrednosti. Preiskovalci to zanimivo in važno okolnost včasih popolnoma zane-marjajo. Dobe pravljico, katere se drži, kar se veli, še mleko zob, ki pa diši in se sveti po starini, pa jo zapišejo brez pomisleka med »krasne bisere slavjanske starodavnosti« in začno potem z njo v preučeni akademskih

razpravah razjasnjevati kako posebno temno stran pogansko-indogermanskega bogočastja! Kar koli je na svetu znanosti, stoji do zdaj, izvzemši geologijo, na najbolj kilavih in šibkih nogah slavjanska mitologija.

Sorodnost domače živine in človeka dokazuje po narodni misli bolj ko vse drugo dar govora. Na sveti in, kakor nekateri trdijo, tudi na kresni večer se v hlevih, stajah in svinjakih živina pomenkuje. Navadno si pripoveduje usodo, ki bo zadela bodoče leto njo in njene-ga gospodarja. Ta govorica spodablja na zastavice in odgovore grških orakljev. Kdor ni posebno bistrumen in domišljav, je ne razume. Živina ne sme vedeti, da jo kdo posluša, sicer molči ali pa si šepeta le na tihem. Neki gospodar, mlad, neoženjen mož, bi bil rad zvedel, kaj ga čaka, zlasti pa to, kako nevesto da bo dobil. Zaril se je v hlevu, kjer je imel vse repe skupaj, še podnevi v slamo, da živali niso mogle slutiti in se bati, da jih čuje kaka priča. Bilo je to na sveti večer. Do polnoči ni zinil noben gobec nič. Po polnoči pa začne živina prerokovati. Svinja pravi: »Mene bo obesil papež.« Vol pravi: »Mene bo raztrgal volk.« Krava pravi: »Meni se bo dobro godilo. Gospodinja bo govorila: ‚Dima se je nažvampava, zdaj ji bom pa nastvava in ji kvaje nametava, da bo več mleka dava.‘« Nazadnje se oglasi konj in pravi: »Mene bo kupil cesar. Razbijal bom ljudem glave, moj jahač me bo hvalil in me krmil z ovsom in napajal z vinom. Iz prsi mi

bo šla kri in kri mi bo tekla za vrat. Za mojega sedanjega gospodarja pa mi je žal, da bo tak revež. Na rami bo nosil kol, ki pa ne bo ves lesen, Nemeč ga bo podil naprej, Lah ga preklinjal, Francoz ga pičil, Čeh mu želo iz rane izvlekel, Hrvat ga pestoval, nuna ga pitala in domov ga popelje železen konj. K poroki pa pojde z ženo, ki bo na treh nogah hodila.« Ko sliši gospodar take novice, se začne smejati in veli sam zase: »Ali sem jaz pravi tepec, da sem hotel zvedeti resnico od neumne živine. Zdaj bom pa jaz sam prerokoval in vem, da bom bolje pogodil nego moji repati modrijani. Svinja bo šla še jutri na semenj, vola bom dal mesarju, kravo bom prodal šmihelskemu župniku, konja pa tistemu, ki mi bo odštel zanj sto petdeset goldinarjev. Moj Šarko visoko misli, ha, ha — vozil bi rad cesarja! Kar se tiče neveste, pa naj že bo kakršna hoče, ali dve nogi bo gotovo imela.« In vendar se je izpolnilo vse natanko tako, kakor se je živina pogovarjala. Svinjo je kupil mož, ki se je pisal za Papeža, in jo je zaklal in obesil plečeta in klobase v dimnik, da se prekade. Vola je vzel, pobil in razsekal mesar, ki se je zval Volk. Kravi je stregla župnikova kuharica, rojena Gorenjka, ki je govorila po svojem narečju v mesto I, n. pr. nažvampava mesto nažlampala itd. Konja je dobila za cesarske denarje vojaščina. Novi gospodar ga je jako rad imel, ker se ni bal boja in bojišča. Nazadnje sta bila oba ranjena, konj v prsi, konjik v glavo, da je tekla kri res

konju za vrat. Tudi prejšnji gospodar je bil potrjen za vojaka in je moral iti vojskovat se na Laško proti puntarskim Talijanom in z njimi združenim Francozom. Kol, ki ga je mož nosil, je bila puška, vodil ga je v boj nemški oficir, pičila ga je francoska krogla, ranjenega je nesel neki graničar z bojišča v bolnišnico in tam mu je vzela češki zdravnik iz rane kroglo, bolniku je stregla milostljiva sestra. Ko je ozdravel, je šel po železnici domov in si je našel nevesto, ki si je bila po nesreči nogo zvila in je morala iti k poroki ob palici, tedaj na treh nogah.

Kakor je človeška smrt posebno bitje — bela žena ali kostjak s koso v rokah, tako ima tudi živina svojo smrt, s tem razločkom, da je živinska veliko večja in strašnejša od človeške. Taki kostjaki rogovilijo zlasti okoli konjederčeve hiše, ali se prikazujejo tudi drugje tistim gospodarjem, hlapcem in pastirjem, ki svojo živino zelo trpinčijo. Matevž se je peljal enkrat na neko veselico in je konja nemilo priganjal in pretepal. Napivši in naveselivši se je šel spat, kar pride k njemu velikanska pošast — kakor smrt. Mesto kose je držala v eni roki težko kladivo, v drugi pa sekiro. Celo noč je hodila krog njega in se mu grozila, da ga bo udarila. Najbolj čudno se mu je zdelo, da je ni moglo odgnati niti petelinje petje niti zvočenje. Zginila je šele proti jutru. Matevž je bil trdno prepričan, da ga je strašila konjska smrt. O veliki, blede in suhi ženski se veli sploh, da je taka kakor konjska

smrt. Ta prikazen mora biti tedaj res nenavadno grda in grozovita. Živina čuti svojo bližnjo smrt, zato ne gre nikoli rada v mesnico. Iz tega vzroka se boje psi konjederca in goveda mesarja. Na sodni dan ne bo vstal samo človeški rod, ampak tudi živina. Ustopivši se k božjemu prestolu, bo tožila vse tiste ljudi, ki so jo topli, pobijali ali ki ji niso dajali dovolj krme in pijače. Šele po sodnem dnevu ji bo življenje popolnoma ugasnilo, ali nikakor ne vsi. Ptice in kače bodo ostale, one, da bodo razveseljevale izvoljene s svojim petjem, te pa zato, da bodo celo večnost grizle in pikale pogubljene grešnike.

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-264-5